

Markéta Brhlíková
Iveta Černá
Gudrun A. Eidsvik
Anna Carin Hedberg
Petra Hlaváčková
Andrea Kaňková
Jana Kaštánková
Mariken Kramer
Eli Solsrud

© Muzeum města Brna, Brno 2024

Texts © Markéta Brhlíková, Iveta Černá, Gudrun A. Eidsvik, Anna Carin Hedberg, Petra Hlaváčková, Andrea Kaňkovská, Jana Kaštánková, Mariken Kramer, Eli Solsrud

Photos © Barbora Benčíková, Annar Bjørgli, Iveta Černá, Petr Dvořák, Andreas Harvik, Tomáš Hlaváček, Petra Hlaváčková, Børre Høstland, Vidar Ibenfeldt, Michal Juříček, Sindre Lundstrøm, Marco Magni, Mizuki Nakeshu, Andrej Nechaj, Petr Odehnal, Jitka Petřeková, Eli Solsrud, Ellen Henriette Suhrke, Nela Ševčíková, Andrea Bratrů Velnerová, Ina Wesenberg, David Židlický

ISBN: 978-80-88631-21-7

Markéta Brhlíková	6	Úvod Innledning
Mariken Kramer Anna Carin Hedberg	14	Proč edukovat prostřednictvím umění a co se z toho můžeme naučit? Hvorfor kunstbasert formidling og hva kan vi lære av den?
Markéta Brhlíková	24	Letní školy urbanismu, architektury a interiérového designu. Od personalizovaných programů k mezigeneračnímu vzdělávání Sommerskoler i urbanisme, arkitektur og interiørdesign. Fra persontilpassede programmer til utdanning på tvers av generasjoner
Jana Kaštánková	36	Na návštěvě u Tugendhatových. Osobní příběhy vepsané v architektuře På besøk hos Tugendhats. Personlige historier innskrevet i arkitekturen
Eli Solsrud	46	Zvuk města Lyden av byen
Petra Hlaváčková	56	Prožít dům. Reinterpretace architektury skrze pohyb, poslouchání a prožívání Kjenn på huset. Nytolkning av arkitektur gjennom bevegelse, lytting og erfaring
Gudrun A. Eidsvik	68	Dotknout se a držet Berør og hold
Andrea Kaňková	82	Jak se dotýkat architektury? Zažít vilu Tugendhat pomocí stavebnice ArchLab Hvordan ta på arkitektur? Opplev Villa Tugendhat med ArchLab-byggesettet
Iveta Černá	94	Partnerství Muzea města Brna a Národního muzea umění, architektury a designu v Oslu Samarbeid mellom Brno bymuseum og Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design i Oslo

Publikace s názvem *Metodický kompas edukace architekturou* představuje široké spektrum přístupů k prezentaci a interpretaci architektury prostřednictvím sdílení příkladů dobré praxe ze dvou muzejních institucí – Národního muzea v Oslu a Muzea města Brna. Soubor sedmi případových studií zároveň ukazuje, jak lze architekturu uchopit jako prostředek facilitace a edukace.

Metodický kompas se může stát účinným nástrojem pro odborníky k vytváření inspirativního, participativního a inkluzivního prostředí v muzejních institucích, čímž přispívá k obratu ve vzdělávacím paradigmatu a posiluje postavení profesionálů v oboru. Zároveň nabízí příležitost vyvolat změnu v institucionálním přístupu k výuce architektury. Nové přístupy a zvolené metody, na něž pomyslná střílka kompasu ukazuje, reagují na potřeby cílových skupin a propojují různé vzdělávací cíle. Slouží i jako podnět k obohacení vlastní praxe a hledání odpovědí na otázky spojené s prezentací architektury.

Koncept publikace vychází z otevřenosti vůči rozmanitým a kreativním přístupům, které zde prezentují autorky z různého kulturního a profesního zázemí. Výběr projektů zahrnuje jak etablované, tak i experimentální formy edukace, a tím poskytuje pestrou škálu

I publikasjonen *Metodologisk veiviser i arkitekturformidling* presenteres et bredt spekter av tilnærminger til presentasjon og tolkning av arkitektur gjennom eksempler på god praksis fra to museumsinstitusjoner – Nasjonalmuseet i Oslo og Brno bymuseum. Samlingen av sju case-studier viser også hvordan arkitektur kan brukes direkte som et middel i formidling og utdanning.

Veiviseren kan bli et effektivt verktøy for fagfolk som ønsker å skape et inspirerende, deltakende og inkluderende miljø i museumsinstitusjoner, og på den måten bidra til et skifte i det pedagogiske paradigmatet og styrke fagfolkene på feltet. Det kan anspore til endring i den institusjonelle holdningen til arkitekturformidling og -undervisning. De nye strategiene og metodene som beskrives svarer på målgruppenes behov og knytter pedagogiske målsetninger til metodologiske valg. Ikke minst skal Veiviseren fungere som inspirasjonskilde til å se nærmere på egen praksis og stille nye spørsmål knyttet til presentasjon og formidling av arkitektur.

Publikasjonens grunnidé er tuftet på åpenhet for ulike og kreative tilnærminger, som her presenteres av forfattere med variert kulturell og faglig bakgrunn. Utvalget av prosjekter omfatter både etablerte og

konceptů uplatnitelných při zprostředkování architektury. Architektura je zde chápána různými způsoby: jako předmět objektového učení, jako soubor osobních příběhů, jako imerzní prostor umožňující prožitek, jako stimul k empatickému vnímání a jako podnět k posílení integrity člověka. Tyto přístupy umožňují návštěvníkům objevovat architekturu prostřednictvím smyslového vnímání, osobních příběhů a emocionálního propojení s prostorem. Celkově pak vybízí k tomu, aby návštěvníci vnímali architekturu nejen jako vizuální objekt, ale i jako médium, které stimuluje hlubší úvahy nad architekturou a světem kolem nás.

Zásadní význam má orientace *Metodického kompasu* na současné změny v přístupu k edukaci: dochází k posunu od pasivního pozorování k aktivnímu zapojení návštěvníků, které je klíčovým prvkem vývoje současných vzdělávacích paradigmat.

V prvním příspěvku Anna Carin Hedberg a Mariken Kramer analyzují participativní edukační formát aplikovaný v expozicích Národního muzea v Oslu. Design a architektura jsou zde chápány jako prostředek k podpoření sociální interakce, sdílení zážitků a posílení kulturní sounáležitosti návštěvníků. S tím souvisí i uzpůsobení edukačního formátu podle specifických potřeb jednotlivců nebo skupin. Touto problematikou se ve svém příspěvku zabývá i Markéta Brhlíková, která zdůrazňuje důležitost inkluze a přizpůsobení vzdělávacích programů různým věkovým a cílovým skupinám. Na příkladu *Letních škol urbanismu, architektury a interiérového designu* pořádaných Muzeem města Brna zkoumá význam mezigeneračního dialogu a osobního propojení návštěvníka s architektonickým prostředím. Tento přístup vychází z předpokladu, že identifikace

eksperimentelle formidlingsformer, og gir dermed et mangfoldig spekter av konsepter som kan anvendes i formidlingen av arkitektur. Arkitektur forstås her på ulike måter: som gjenstand for objektbasert læring, som et knippe av personlige historier, som et oppslukende rom som muliggjør opplevelse, som en stimulant til deltagende sanseerfaring og som middel til å styrke selvforståelse og menneskelig integritet. Disse tilnærmingene gjør det mulig for besøkende å oppdage arkitektur gjennom sanseintrykk, ulike fortellinger og en følelsesmessig forbindelse med rommet. Alt i alt oppmuntres de besøkende til å se bygninger ikke bare som et visuelt objekt, men også som en vei inn til dypere refleksjoner rundt arkitektur og verden som omgir oss.

Veiviserens orientering mot samtidens endringer i tilnærmingen til formidling er av grunnleggende betydning: det foregår et skifte fra passiv observasjon til aktiv involvering av publikum, noe som er et nøkkelelement i utviklingen av vår tids pedagogiske paradigmer.

I det første bidraget analyserer Anna Carin Hedberg og Mariken Kramer det deltagende pedagogiske formatet som brukes i de faste utstillingene på Nasjonalmuseet i Oslo. Her forstås design og arkitektur som middel til å fremme sosial interaksjon, dele erfaringer og styrke den kulturelle tilhørigheten hos de besøkende. Dette henger også sammen med tilpasningen av formidlingsgrepe til enkeltpersoners eller grupperes spesifikke behov. Markéta Brhlíková tar også opp dette i sitt bidrag, der hun understreker viktigheten av inkludering og tilpasning av utdanningsprogrammer til ulike

návštěvníka s konkrétním místem hraje zásadní roli ve vytváření společné identity, která propojuje jednotlivce na úrovni kulturního uvědomění a sdíleného zážitku.

Jana Kaštánková staví svůj projekt *Na návštěvě u Tugendhatových* na metodě narativu a tzv. storytellingu. Architektura a urbanismus zde fungují jako nositelé příběhů a historických i sociálních témat, které návštěvníkům umožňují prohlubovat jejich kulturní uvědomění a identifikaci s prostorem. Aplikovaný koncept vychází z poznatku, že architektura může zprostředkovat nejen estetický zážitek, ale i hlubší a osobnější vhled do problematiky, který rezonuje s návštěvníky na emoční rovině. Eli Solsrud rovněž zasazuje architekturu a její působení do širšího kontextu urbanismu. Prostřednictvím projektu *Zvuk města* umožňuje dětem objevovat městský prostor pomocí zvukových nahrávek, které v účastnících podněcují aktivitu, prohlubují jejich osobní propojení s žitým prostředím a rozvíjejí smyslovou vnímavost.

Rozšířená smyslová zkušenost se stala východiskem v projektech Petry Hlaváčkové a Gudrun A. Eidsvik. Petra Hlaváčková ve svém příspěvku *Prožít dům* vychází z feministické teorie dějin umění a prostřednictvím technik autentického pohybu a hlubokého poslechu zkoumá, co se stane s prostorem, když jej nebudeme vnímat skrze zrakový vjem. Gudrun A. Eidsvik se rovněž odklání od vizuálního vnímání architektury a zkoumá možnosti prožívání umění a architektury pomocí doteku.

Poslední příspěvek *Jak se dotýkat architektury?* představuje projekt Andrey Kaňkovské, která prostřednictvím stavebnice *ArchLab* umožňuje dětem poznávat základy architektury a konstrukčních řešení

alders- og målgrupper. Hun bruker *Sommerskolene i urbanisme, arkitektur og interiørdesign*, som arrangeres av Brno bymuseum, som eksempel for å utforske betydningen av dialog mellom generasjonene og personlig kontakt mellom de besøkende og det arkitektoniske miljøet. Denne metoden er fundert på premisset om at den besøkendes identifikasjon med et bestemt sted spiller en avgjørende rolle i formingen av en felles identitet som knytter enkeltpersoner sammen på et nivå av kulturell bevissthet og felles erfaring.

Jana Kaštánková baserer sitt prosjekt *På besøk hos Tugendhats* på en narrativ og historiefortellende metode. Her fungerer arkitektur og byplanlegging som bærere av historier og historiske og sosiale temaer, som gjør det mulig for besøkende å utdype sin kulturelle bevissthet og identifikasjon med stedet. Konseptet bygger på erkjennelsen av at arkitekturen ikke bare kan formidle en estetisk opplevelse, men også en dypere og mer personlig innsikt som treffer de besøkende på et følelsesmessig plan. Eli Solsrud setter også arkitekturen og dens virkninger inn i en bredere urbanistisk kontekst. Gjennom prosjektet *Lyden av byen* ledes skolebarn og ungdommer til å utforske byrommet gjennom lydspor som stimulerer til aktivitet hos deltakerne, utdyper deres personlige tilknytning til det levde miljøet og utvikler deres sanserfaring.

Den utvidede sanseopplevelsen ble utgangspunktet for prosjektene til Petra Hlaváčková og Gudrun A. Eidsvik. Petra Hlaváčkovás bidrag, *Kjenn på huset*, bygger på feministisk kunsthistorisk teori og utforsker, gjennom teknikker for autentisk bevegelse og

na příkladu vily Tugendhat. Tento přístup podporuje hravou a aktivní interakci s architekturou, která vede k osobnímu prožitku při tvorbě prostoru, a tím posiluje individuální vztah k prostředí, v němž žijeme.

Publikace si neklade za cíl být komplexní metodickou příručkou, ale opírá se o možné přístupy, které mohou sloužit jako inspirace vzdělávacím institucím pro facilitaci architektury a rozvoj zážitkového učení. Každý z těchto přístupů obohacuje návštěvnický zážitek, přispívá k budování osobního vztahu k prostoru, a tím k posílení kulturní identity.

dyp lytting, hva som skjer med et rom når vi ikke oppfatter det visuelt. Gudrun A. Eidsvik tar også utgangspunkt i den visuelle persepsjonen av arkitektur og utforsker mulighetene for å oppleve kunst og arkitektur gjennom berøring.

Det siste innlegget *Hvordan ta på arkitektur?* presenterer et prosjekt av Andrea Kaňkovská, som bruker *ArchLab*-settet til å gi barn mulighet til å lære om grunnleggende prinsipper for arkitektur og strukturell design ved å bruke Villa Tugendhat som eksempel. Denne tilnærmingen oppmuntrer til et lekent og aktivt samspill med arkitektur, som fører til en personlig opplevelse av å skape rom og som dermed styrker den enkeltes forhold til omgivelsene vi lever i.

Publikasjonen har ikke som mål å være en omfattende metodisk veiledning, men tar utgangspunkt i mulige tilnærminger som kan tjene som inspirasjon for utdannings- og museumsinstitusjoner til å legge til rette for arkitekturformidling og utvikle erfaringsbasert læring. Hver av disse tilnærmingene kan berike opplevelsen for den besøkende, bidrar til å bygge et personlig forhold til stedet og dermed til å styrke forståelsen for kulturell identitet.

Mariken Kramer zastává pozici kurátorky edukace v Národním muzeu umění, architektury a designu v Oslu. Jejím hlavním zaměřením je implementace edukačních metod založených na umění a participaci aktivních umělců. Zvláště se zajímá o zpřístupnění umění dětem a mladým lidem a je součástí týmu zaměřeného na školy a vzdělávání. Během svého působení v Národním muzeu se podílela na různých projektech pro děti, mládež a rodiny s dětmi.

Bakalářský titul získala v oboru sociální antropologie na Univerzitě v Oslu a magisterské studium výtvarného umění absolvovala na Akademii výtvarných umění v Trondheimu. Ve své výtvarné tvorbě se zaměřuje na videoart a práci s kamerou, přičemž její projekty zahrnují knihy, filmy, texty a instalace.

Anna Carin Hedberg získala bohaté zkušenosti jako kurátorka edukace v Národním muzeu umění, architektury a designu v Oslu a je členkou výzkumného a vývojového týmu oddělení edukace a prezentace sbírek. V muzeu je zodpovědná za výzkumný projekt *Co se můžeme naučit z edukace prostřednictvím umění?* (2023–2025).

Získala magisterský titul v oboru výtvarného umění na Univerzitě umění a designu (HDK-Valand) v Göteborgu a na Akademii výtvarných umění v Trondheimu. Studovala výtvarnou výchovu pro děti a mládež na univerzitě v Tromsø, program Teaching Artist Practice na Vysoké škole ve Voldě a kritická výstavní studia na HDK-Valand.

Věnuje se umělecké praxi a pracuje v oblasti sociálně angažovaného umění a spolupráce s veřejností.

Mariken Kramer har stilling som kurator formidling ved Nasjonalmuseet. Hennes hovedfokus er implementering av kunstbaserte og kunstnerledede formidlingsmetoder. Hun har en spesiell interesse for barn og unges tilgang til kunst, og er del av team skole og undervisning. I løpet av sin tid ved Nasjonalmuseet har hun deltatt i ulike prosjekter rettet mot ungdom, barn og barnefamilier.

Kramer har en bachelorgrad i sosialantropologi fra Universitetet i Oslo og Diplom i billedkunst fra Kunstakademiet i Trondheim. Som billedkunstner arbeider hun innenfor det kamerabaserte feltet, og hennes prosjekter omfatter bøker, film, tekst og installasjoner.

Anna Carin Hedberg har lang erfaring som kurator formidling i Nasjonalmuseet og er en del av formidlingsavdelingens team forskning og utvikling. I museet er hun ansvarlig for det praksisbaserte forskningsprosjektet *Hva kan vi lære av kunstbasert formidling?* (2023–2025).

Hedberg har en MA i Fine Art fra Högskolan för konst och design (HDK-Valand) i Göteborg og eksamen fra Kunstakademiet i Trondheim. Hun har studert Kunstformidling for barn og unge ved Universitetet i Tromsø, Teaching Artist Practice ved Høgskulen i Volda og Kritiske utstillingsstudier ved HDK-Valand.

Hedberg praktiserer som kunstner og arbeider innenfor sosialt engasjert kunst som involverer publikum til deltagelse.

Proč edukovat prostřednictvím umění a co se z toho můžeme naučit?

Hvorfor kunstbasert formidling og hva kan vi lære av den?

Současná doba vyžaduje po veřejných institucích podporu inkluze a rozmanitosti. Musí být schopny přizpůsobit se různým potřebám návštěvníků a naplňovat je. K dosažení tohoto záměru je nezbytné neustále vyhodnocovat vlastní postupy a dbát na jejich aktuálnost.

V oddělení prezentace a edukace v Národním muzeu v Oslu (NaM) chceme zajistit, aby se návštěvníci cítili vítáni, aby si z návštěvy odnesli pozitivní zážitek a chtěli se k nám vracet. Abychom toho dosáhli, je důležité zaujmout ke zprostředkování umění flexibilní přístup a klást si kritické otázky, zda a do jaké míry opatření fungují a zda jsou relevantní. Musíme se ptát, zdali jsme spokojeni s mírou a způsobem interakce návštěvníků, s jejich zapojením a s poznatky, které zde získají.

V muzejním prostředí se již dlouho klade důraz na pragmatický a flexibilní přístup k veřejnosti. V roce 2010 vydala Nina Simon knihu s názvem *The Participatory Museum* (Participativní muzeum), která vzbudila mezi muzejními pracovníky velkou pozornost. Podle Niny Simon už není veřejnost v muzeu pasivním pozorovatelem, ale chce se aktivně podílet na vlastních zážitcích. Muzea se nyní stále více zaměřují na různé cílové skupiny a jejich odlišné potřeby, přičemž oslovení rozmanitého publika vyžaduje i rozmanité metody a přístupy.

I dag stilles det krav til offentlige institusjoner om å være inkluderende og fremme flerstem-mighet. De skal romme og kunne imøtekomme ulike menneskers behov. For å oppnå dette er det essensielt å kontinuerlig evaluere egen praksis for å sikre aktualitet.

Innenfor vårt felt, som handler om formidling ved Nasjonalmuseet i Oslo, ønsker vi å legge til rette for at publikum føler seg velkomne, at de får en god opplevelse mens de er her, og at de ønsker å komme tilbake. For å få til dette er det viktig å innta en fleksibel holdning til formidlingen og stille kritiske spørsmål til praksisen om hvorvidt og i hvilken grad tiltakene fungerer og er relevante. Vi må spørre oss selv hva vi kan si oss fornøyde med når det gjelder publikumsinteraksjon, engasjement og læringsutbytte.

Museumssektoren har i lang tid fremhevet viktigheten av å innta en pragmatisk og fleksibel holdning til publikum. I 2010 publiserte Nina Simon boken *The Participatory Museum*, som fikk stor oppmerksomhet blant museumsansatte. Ifølge Simon er ikke publikum lenger passive betraktere, men ønsker å være aktive deltakere i sine egne museumsopplevelser. Museene er nå i økende grad bevisste sine ulike målgrupper og deres ulike behov. For å nå et sammensatt publikum kreves varierte metoder og tilnærminger.

V novém NaM, které bylo otevřeno v červnu 2022, jsme vyvinuli různé edukační metody zprostředkování umění podle toho, na jaké cílové skupiny by měla být prezentace sbírky zaměřena. *Edukace prostřednictvím umění* byla jedním z několika přístupů a jejím cílem bylo zapojit návštěvníky do činností přímo souvisejících s uměním v jednotlivých výstavních prostorách.¹ Naši snahou bylo zprostředkovat návštěvníkům smyslový, vizuální a aktivní přístup k umění. Projekt byl zaměřen na rodiny s dětmi, které do muzea přicházejí na individuální nekommentovanou prohlídku, s cílem zintenzivnit jejich umělecký prožitek.

Dvouletý výzkumný projekt s názvem *Co se můžeme naučit z edukace prostřednictvím umění?* se zabývá tím, jak tuto metodu návštěvníci využívají a jakou s ní mají zkušenost. Zároveň si klade za cíl získat nové poznatky, které poslouží jako pevný základ pro hodnocení těchto aktivit.²

V následujícím textu představíme na několika konkrétních příkladech principy metody aplikované v muzejních expozicích, probíhající výzkumný projekt související s touto iniciativou a na závěr se podělíme o naše dosavadní zkušenosti a zamyslíme se nad tím, jakým směrem se chceme dále ubírat.

Východiska

Vizí NaM je zpřístupnit umění všem a zároveň reflektovat společnost a dobu, ve které žijeme.³ Muzeum by mělo umožnit setkání a zážitky, které vedou k poznání, pochopení světa umění a také lepší orientaci v něm.

Všechny aktivity založené na dialogu s uměním vycházejí z dlouhodobé strategie NaM a vztahují se k vystaveným dílům a k tematickému zaměření jednotlivých výstavních prostor. Věříme, že smyslový a fyzický kontakt s uměním, který tato metoda edukace nabízí, poskytne návštěvníkům skutečně hodnotný muzejní zážitek.

Hvordan vi tilgjengeliggjør samlingspresentasjonen for ulike publikumsgrupper har vært førende for utviklingen av de ulike formidlingstiltakene i det nye Nasjonalmuseet som åpnet i juni 2022. *Den kunstbaserte formidlingen* var en av flere tilnærminger, og med den ønsket vi å involvere publikum gjennom aktiviteter direkte knyttet til kunsten i de ulike utstillingsrommene.¹ Tiltaket ble utviklet for å ivareta en sanselig, visuell og praktisk tilnærming til kunsten. Målgruppen har vært familie med barn som utforsker museet på egen hånd og målet var å involvere publikum og bidra til og å gi en større grad av eierskap til egenkunstopplevelse.

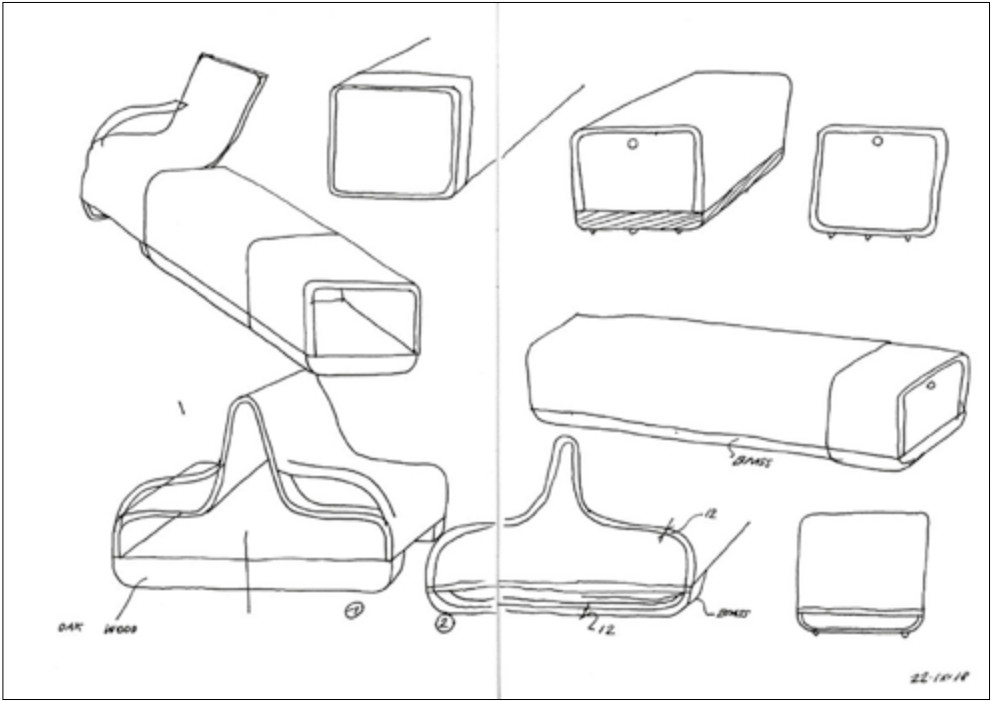
Det toårige forskningsprosjektet *Hva kan vi lære av kunstbasert formidling?* undersøker publikums bruk av og erfaring med en kunstbasert formidling. Prosjektet søker ny innsikt for å etablere et solid vurderingsgrunnlag for formidlingen. Denne kunnskapen vil kunne brukes både internt til utvikling av nye formidlingstiltak, og eksternt gjennom deling av erfaringer og metoder.²

I denne presentasjonen vil vi gi en kort bakgrunn for de kunstbaserte aktivitetene i samlingspresentasjonen gjennom noen konkrete eksempler, det aktuelle forskningsprosjektet knyttet til dette formidlingstiltaket og til slutt presentere noen tanker om hva vi har lært så langt og veien videre.

Bakgrunn

Nasjonalmuseets visjon er å gjøre kunsten tilgjengelig for alle og hver enkelt, og samtidig reflektere samfunnet og tiden vi lever i.³ Museet skal legge til rette for møter og erfaringer som åpner for gjenkjennelse, forståelse og innsikt.

Samtlige av de kunstbaserte aktivitetene tar utgangspunkt i Nasjonalmuseets strategi og forholder seg til de utstilte verkene og utstillingsrommenes ulike temaer. Ved å bruke en formidlingsmetode som engasjerer besøkende i et mer sensorisk og praktisk møte med kunsten,

Kresba prvních návrhů laviček Marca Magniho, které vznikly ve spolupráci s kurátorem/edukátorem.

Tegning fra Marco Magni tidlig design av benker som ble utviklet i samarbeid med kurator formidling. Copyright: Marco Magni

Poskytnout prostor pro edukaci v expozici znamená najít správnou rovnováhu mezi edukačními prvky a vystavenými uměleckými díly. Jejich použití by mělo usnadnit vnímání umění, ale nemělo by od něj odvádět pozornost. Jak jsme to vyřešili? Spolu s designéry expozice, Guicciardini & Magni Architetti, jsme našli způsob, jak integrovat edukační prvky přímo do výstavních prostor – konkrétně instalací speciálních lavic. Součástí lavic je modul, do kterého lze umístit aktivizační prvky. Toto řešení umožnilo realizaci edukačních aktivit ve výstavním prostoru, a tedy v těsné blízkosti uměleckých děl.

V naší práci jsme se soustředili zejména na interakci mezi dětmi a dospělými při vnímání expozice. Lavičky s praktickými aktivitami poskytují širokou škálu možností, jak prozkoumat téma expozice, materiály, nebo jen podnítit zvědavost. Vzhledem k zastřešujícímu cíli muzea, jímž je, aby muzeum bylo pro každého, pro nás bylo důležité úzce spolupracovat s konkrétní cílovou skupinou návštěvníků, zapojit ji do dění a přizpůsobit tomu způsoby edukace. Učinili jsme tak prostřednictvím průzkumů a workshopů pro různé skupiny.

har vi en tro på at en slik tilnærming vil kunne gi betrakteren en verdifull museumsopplevelse.

Å gi plass til formidling er også en forhandling i forhold til de utstilte verkene. Formidlingen skal legge til rette for, men ikke ta oppmerksomheten vekk fra kunsten. Så hvordan løste vi dette? Sammen med samlingsutstillingens utstillingsdesignere Guicciardini & Magni Architetti, så vi muligheten til å utvikle den praktiske formidlingen i benkene som skulle utplasseres. I enden av benken la vi til en modul som kunne «romme» aktiviteter. Det ga formidlingen et mulighetsrom i selve utstillingsarealene i nærhet til kunsten.

I vårt arbeid har vi vært spesielt opptatt av hvordan barn og voksne samhandler og utforsker utstillingene. Benker med praktiske aktiviteter gir en lang rekke muligheter til å undersøke et tema, et materiale, et fenomen eller åpne opp for undring. Med museets overordnede mål om å være tilgjengelig for alle og enhver, har det vært viktig for oss å jobbe tett med målgruppen, involvere dem og tilpasse formidlingen deretter. Dette har vi gjort gjennom workshops, undersøkelser og fokusgrupper.

1 Když se v této souvislosti používá termín edukace prostřednictvím umění, Národní muzeum tím míní edukaci, která při vzdělávání využívá různé umělecké zkušenosti, strategie, postupy a techniky (strategie NaM z roku 2020).

2 *What can we learn from art-based mediation?* <https://www.nasjonalmuseet.no/en/about-the-national-museum/research-and-development/art-based-mediation/>

3 Strategie a vize Národního muzea: *Strategi 2020–2025*. <https://www.nasjonalmuseet.no/contentassets/eab0ab72e7c9400f8625e348bb4f7c2b/strategi.pdf>

1 Når begrepet kunstbasert formidling brukes i denne sammenhengen, sikter Nasjonalmuseet til formidling som tar i bruk ulike kunstneriske erfaringer, strategier, prosesser og teknikker i en formidlingssituasjon (2020).

2 *Hva kan vi lære av kunstbasert formidling?* <https://www.nasjonalmuseet.no/om-nasjonalmuseet/forskning-og-utvikling/kunstbasert-formidling/>

3 Nasjonalmuseets strategi og visjon: *Strategi 2020–2025*. <https://www.nasjonalmuseet.no/contentassets/eab0ab72e7c9400f8625e348bb4f7c2b/strategi.pdf>

Z výstavní místnosti věnované norskému architektovi Sverre Fehnovi. Na obrázku jsou také zobrazeny karty vztahující se k tématu místnosti.

Fra utstillingsrom som er viet den norske arkitekten Sverre Fehn. På bildet er også samtalekort tilknyttet rommets tematikk. Foto: Ina Wesenberg / NaM

Některé příklady

V současné době je v expozicích NaM 36 místností s edukačními prvky.⁴ V jednotlivých místnostech jsou rozmístěny lavice a 28 z nich je vybaveno rozličnými předměty zprostředkujícími umění. Z toho na 21 lavicích jsou položeny i diskuzní karty s filozofickými otázkami.

Na dvou místech jsou na stěně police s modely exponátů, kterých se návštěvníci mohou dotýkat. V jedné místnosti je na stěně připevněna velká police s různobarevnými předměty z plexiskla.

Návštěvníci mohou v prostorách expozice také kreslit. Speciálně navržené tabule na kreslení a karty s možnými náměty k inspiraci jsou vždy přizpůsobeny tématům jednotlivých místností. Kreslárna se budovala tak, aby návštěvníci mohli své kresby sdílet a vystavovat je na magnetické tabuli. Pro jednu z těchto místností byla vytvořena aktivita podněcující pozorování soch prostřednictvím kreslení na digitální tabuli. Návštěvníci mohou kreslit tvary a fragmenty soch a poté své kresby sdílet na velké obrazovce v místnosti nebo je odeslat e-mailem. V této místnosti je také pódium, kde si může návštěvník vyzkoušet stát jako socha mezi vystavenými exponáty.

Diskuzní karty, které jsou umístěny na lavicích, mají návštěvníky podnítit k zamyšlení nad vystavenými díly. Karty jsou k dispozici v norštině a angličtině a jsou potištěny velkým, snadno čitelným písmem. Norská verze karet obsahuje otázky a popisy děl i v Braillově písmu. Tyto informace jsou navíc i načteny v muzejním audioprůvodci.

Co se můžeme naučit z edukace prostřednictvím umění?

Výzkum v oblasti edukace a prezentace je v muzejním světě poměrně novým oborem. Proto jsou nové postupy zprostředkování umění prioritní oblastí ve *Strategii výzkumu a vývoje Národního muzea (2021–2025)*. Strategie podporuje využívání různých výzkumných metod se zvláštním důrazem na uplatnění zkušeností z praxe. Veřejnost je zapojena jako aktivní zdroj informací, přičemž výsledky výzkumu jsou během projektu průběžně aplikovány.

Eksempler

Det er per i dag 36 rom med formidlingsaktiviteter i samlingspresentasjonen⁴. I flere av benkene som finnes i de ulike rommene har 28 av dem formidlingsaktiviteter med ulike objekter i benken. 21 av disse benkene har også samtalekort. To steder er det hyller på veggen hvor publikum kan berøre en reproduksjon. Et rom har en egen stor aktivitetshyller montert på vegg med plexiglass i ulike farger.

I tillegg er det tilrettelagt for at besøkende kan tegne i samlingspresentasjonen. Det er spesialdesignet tegnebrett og inspirasjonskort tilpasset rommets tematikk. I utviklingen av tegnerommene har det vært viktig at publikum kan dele og vise frem tegningen sin gjennom å henge den på magnetvegger i rommet. I et av rommene er det utviklet oppgaver hvor publikum kan se skulpturene gjennom å tegne på et digitalt tegnebrett. Man kan tegne videre på former og fragmenter fra skulpturer og etterpå dele tegningene på en stor skjerm i rommet, eller sende dem til en epostadresse. I rommet er det også et podium hvor publikum kan stå som en skulptur blant de utstilte skulpturene.

De filosofiske samtalekortene, som også er plassert i benken, er utformet for å oppmuntre besøkende til å reflektere over de utstilte verkene. Kortene er tilgjengelige på norsk og engelsk og skrevet med stor skrift som er lett å lese. På de norske kortene står også beskrivelsene og spørsmålene i punktskrift. Museets audioguide inneholder beskrivelser og opplesning av spørsmålene.

Hva kan vi lære av kunstbasert formidling?

Forskning på formidling er et relativt nytt felt i museumsverden og nye formidlingspraksiser er derfor et område som prioriteres i *Nasjonalmuseets strategi for forskning og utvikling (2021–2025)*. Strategien fremmer utforskning av ulike forskningsmetoder, med særlig vekt på den praksisbaserte tilnærmingen. Her involveres publikum som en aktiv ressurs, og forskningsfunn integreres kontinuerlig i løpet av prosjektets gang.

4 Počet místností a aktivit se mění podle toho, jak vznikají nové aktivity nebo se od nich upouští.

4 Antall rom og aktiviteter endrer seg alt ettersom nye aktiviteter utvikles eller trekkes tilbake.

Aktivita má spojitost s uměleckou instalací *Blikk* od Imry Salo Jæger, Sigurda Bergeho a Jana Erika Volda. Zde mohou návštěvníci zkoumat barvy, světlo a stíny.

Aktiviteten er knyttet til installasjonen *Blikk* av kunstnerne Irma Salo Jæger, Sigurd Berge og Jan Erik Vold. Her kan publikum utforske farger, lys og skygger. Foto: Andreas Harvik / NaM

Jednou ze silných stránek výzkumu založeného na praxi je kombinace různých typů dat, a to jak kvantitativních, tak kvalitativních, a dále to, že se na projektu často podílí větší počet výzkumníků. V tomto projektu byl kladen důraz na zapojení jak interních, tak externích odborných znalostí.

Velká část shromážděných poznatků vychází z observačních studií, jejichž cílem je zjistit, jak návštěvníci interagují s edukačními aktivitami v expozici. Zde jsme mimo jiné uplatnili vizualizaci dat a webovou aplikaci SEEZ,⁵ která byla vyvinuta speciálně pro analýzu interakce návštěvníků s uměním. Tento přístup vychází ze zavedených metod v oblasti zkoumání návštěvnického chování a zároveň umožňuje využití multimodální perspektivy z oblasti humanitních věd a vědy o učení.⁶

Před umístěním zmíněných prostředků edukace do výstavních prostor existovala obava, že návštěvník nebude schopen rozlišit mezi uměleckými díly a edukačními prvky a bude je vnímat jako vizuálně a fyzicky rušivé. Další námitkou bylo, že návštěvník bude prostřednictvím interaktivních předmětů podněcován k tomu, aby se dotýkal i vystavených

En av styrkene i praksisbasert forskning er at man kombinerer flere typer data, både kvantitative og kvalitative, og at det ofte er flere som forsker sammen. I dette prosjektet har det vært viktig å inkludere både intern og ekstern kompetanse.

En stor del av innsiktsmaterialet handler om observasjonsstudier for å se hvordan besøken- de interagerer med formidlingen i utstillingen. Her har vi blant annet tatt i bruk et datavisuali- seringsverktøy og en nettbasert applikasjon som heter SEEZ⁵. Det er utviklet spesielt for å under- søke publikums samhandling med kunsten. En slik fremgangsmåte trekker veksler på etablerte metoder innen publikumsstudier, samtidig som det er lagt til rette for multimodale perspektiver fra henholdsvis humaniora og læringsvitenskap.⁶

I forkant av at den kunstbaserte formidlin- gen kom på plass i utstillingsrommene var det bekymring for at publikum ikke ville klare å skille mellom kunsten og formidlingen og oppfatte den som visuell og fysisk støy. Det var også en uro for at publikum skulle bli trigget til å ta på verkene på grunn av de sanselige objektene.

5 Applikace SEEZ vznikla ve spolupráci Univerzity v Oslu a Národního muzea.
6 Pierroux, P. (2024). Innovating visitor research within museums: Concepts, tools and practices. *Multimodality & Society*, 4(3). <https://doi.org/10.1177/26349795241265256>

5 SEEZ er et samarbeid mellom Universitetet i Oslo og Nasjonalmuseet.
6 Pierroux, P. (2024). Innovating visitor research within museums: Concepts, tools and practices. *Multimodality & Society*, 4(3). <https://doi.org/10.1177/26349795241265256>

Z výstavní místnosti věnované norskému architektovi Sverre Fehnovi. Na lavičce v této místnosti mohou návštěvníci také sestavit a rozložit malý model vystavené stoličky.

Fra utstillingsrom som er viet den norske arkitekten Sverre Fehn. I benken i dette rommet kan man konstruere og dekonstruere en mindre modell av krakken hans som er utstilt. Foto: Ina Wesenberg / NaM

děl. Bezpečnostní sekce NaM se také obávala rizika, že návštěvníci budou volně položenými předměty házet, čímž by mohlo dojít k poškození exponátů. Kolegové z jiných muzeí sdíleli zkušenosti i s jejich odcizením.

Podle dosavadních zjištění se návštěvníci aktivně zapojují, zajímají se o připravené aktivity a zároveň jsou schopni rozeznat, co je umělecké dílo, a co nikoliv. Dosud nebylo v souvislosti s použitím aktivizačních předmětů hlášeno žádné poškození exponátů a z lavic jich mizí překvapivě málo. Navíc se zdá, že v místnostech, které obsahují edukační prvky, se veřejnost méně dotýká exponátů.⁷ Vzhledem k tomu, že se jedná o běžný problém, ukazuje se, že aktivity tohoto typu mohou dokonce zvýšit ochranu vystavených děl.

Výsledky výzkumu ukazují, že i návštěvníci, kteří se aktivit neúčastní, jsou jimi ovlivněni a vnímají muzeum jako vstřícné a přívětivé. V roce 2022 byl zadán externí průzkum, v němž 82 % respondentů uvedlo, že se díky participativním aktivitám cítí v muzeu vítanější.⁸

Sikkerhetsseksjonen var i tillegg opptatt av risikoen for at publikum skulle kaste løse gjenstander og skade kunsten. Kolleger fra andre kunstmuseer delte også erfaringer om et stort svinn i forhold til løse formidlingsgjenstander.

I funn så langt er besøkende engasjerte, utforsker aktivitetene og viser forståelse for hva som er kunst og ikke kunst. Vi har til dags dato ikke fått rapporter om skader på kunsten som resultat av aktivitetene, og overraskende få gjenstander forsvinner fra benkene. Videre ser det ut til at i utstillingsrom hvor det er kunstbasert formidling, er de utstilte gjenstandene mindre utsatt for publikums berøring⁷. Da berøring av kunstverk ellers er et problem, ser det ut til at aktivitetene kan ha en beskyttende effekt på utstillingen.

Vi har også funnet resultater som viser at publikum som ikke deltar i aktiviteten, blir inspirert og opplever museet som sjenerøst og inviterende. 82 % av respondentene i en ekstern undersøkelse fra 2022 mener at deltakende formidling har fått dem til å føle seg mer velkommen til museet⁸.

7 Zjištění vycházejí z interních zpráv Národního muzea o odchylkách od očekávaných změn (2024).
8 Průzkum návštěvnosti Národního muzea provedený agenturou TASK, zpráva z prosince 2022.

7 Funnene baserer seg på Nasjonalmuseets interne avviksrappporter (2024).
8 Nasjonalmuseet publikumsundersøkelse, rapport desember 2022 utført av innsiktsbyrået TASK.

↑→ Zóny, kde mohou návštěvníci na výstavě kreslit.

↑→ Tilrettelagde soner hvor publikum kan tegne i utstillingen. Foto: Børre Høstland / NaM

Další směřování

Přestože má edukace prostřednictvím umění pozitivní dopad, přináší zároveň i nové výzvy. Vždy budou existovat překážky, které znemožňují stejnou míru participace u všech návštěvníků. Nejsme si zcela jisti, zda se naše vzdělávací cíle daří beze zbytku naplňovat. Proto je důležité zkoumat, jak na návštěvníky expozice bezprostředně působí, ale i jaký dojem v nich zůstává v delším časovém horizontu.

Účast na dění v muzeu sice posiluje pozitivní zážitky, existuje však i riziko, že tím dojde k přílišnému zjednodušení složitých příběhů nebo vynechání různých možných úhlů pohledu. Aby se v muzeu co nejširší veřejnost cítila tak, že je jí expozice určena, musí být muzejní instituce schopny otevřít se různým perspektivám a podporovat kritické myšlení a reflexi. Ani zde nemáme jistotu, že jsme toho dosáhli.

Cílem projektu je také prozkoumat význam smyslových aktivit v širším společenském kontextu. Projekt zahrnuje témata, jako je životní styl, vzdělávání, kritické myšlení a participace. Doufáme, že výsledky výzkumu přispějí k hlubšímu pochopení role veřejnosti v muzeu a také k tomu, jak lze umění zprostředkovávat způsobem, který je poutavý a inkluzivní.

Veien videre

Selv om kunstbasert formidling har hatt en positiv innvirkning, er det også flere utfordringer. Det vil alltid finnes barrierer som gjør at alle besøkende ikke har samme muligheter til å delta. Vi vet heller ikke om våre pedagogiske målsetninger når frem. Derfor er det viktig å undersøke hva publikum sitter igjen med både under selve besøket, men også over tid.

Samtidig som deltakelse fremmer gode opplevelser er det en risiko for å overforenkle komplekse fortellinger eller ekskludere ulike synspunkter. For at besøkende skal føle seg representert må museer klare å åpne opp for ulike perspektiver og oppmuntre til kritisk tenkning og refleksjon rundt samlingen. Det vet vi heller ikke om vi har oppnådd.

Forskningsprosjektet tar også sikte på å undersøke betydningen av sanselige aktiviteter i en bredere samfunnsmessig kontekst. Dette inkluderer temaer som livsmestring, læring, kritisk tenkning og medvirkning. Vi håper at resultatene fra forskningen vil bidra til en dypere forståelse av publikums rolle i museet, samt hvordan kunst kan formidles på en måte som er både engasjerende og inkluderende.

Markéta Brhlíková je edukátorka a kurátorka se specializací na metodické a didaktické přístupy facilitace a prezentace architektury, se zaměřením na vilovou architekturu a její vzdělávací potenciál. Vystudovala sdružená uměnovědná studia na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a absolvovala akreditovaný kurz Muzejní edukátor. Ve svých projektech se zaměřuje na oblast vzdělávání spojenou s tzv. *difficult knowledge* – traumatizujícími, citlivými a kontroverzními tématy. Je spoluautorkou imerzivní pátrací hry *V kůži tajného agenta*, která získala zvláštní ocenění v kategorii Muzejní počin roku na 20. ročníku soutěže Gloria Musaealis. Kurátorsky se podílela na výstavě *Piruety sira Paula Dukese: Neuvěřitelný příběh pozoruhodného muže* a je spoluautorkou stejnojmenné publikace. Je také autorkou metodické příručky *Muzejní edukace v památných vilách*. Aktivně se angažuje jako členka výboru Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG. V současné době působí jako vedoucí oddělení muzejní pedagogiky v Muzeu města Brna.

Markéta Brhlíková er museumspedagog og kurator og har spesialisert seg på metodiske og didaktiske tilnærminger i arkitekturformidling, med hovedvekt på villaarkitektur og det tilknyttede læringspotensialet. Hun ble uteksaminert med kombinerte kunststudier fra Det filosofiske fakultet ved Masaryk-universitetet i Brno og har fullført et autoriseringskurs i museumspedagogikk. I sine prosjekter fokuserer hun på formidling av såkalt *difficult knowledge* – traumatiske, følsomme og kontroversielle temaer. Hun er medforfatter av det oppslukende letespillet *I skoene til en hemmelig agent*, som vant spesialprisen i kategorien Årets museumsprestasjon under den 20. konkurransen Gloria Musaealis. Hun deltok som kurator i utstillingen *Sir Paul Dukes' piruetter: Den utrolige historien om en bemerkelsesverdig mann*. Hun er også medforfatter av publikasjonen med samme navn. I tillegg har hun skrevet den metodologiske håndboken *Museumsundervisning i minneverdige villaer*. Hun er aktivt involvert som medlem av Komiteen for publikumsformidling og museumsundervisning i Den tsjekkiske museums- og galleriforening. For tiden er hun leder av avdelingen for museumspedagogikk ved Brno bymuseum.

Letní školy urbanismu, architektury a interiérového designu

Od personalizovaných programů k mezigeneračnímu vzdělávání

Sommerskoler i urbanisme, arkitektur og interiørdesign

Fra persontilpassede programmer for spesifikke målgrupper til formidling på tvers av generasjoner

Oddělení muzejní pedagogiky Muzea města Brna vytváří, v souladu s ICOM definicí muzea přijatou na generální konferenci v Praze v roce 2022, podněty pro vzdělávání, reflexi a sdílení vědomostí s využitím veškerého potenciálu muzea jako moderní instituce nadregionálního významu fungující v evropském kontextu. Zároveň usiluje o to, aby naplňovalo potřeby obyvatel města Brna a Jiho-moravského kraje a přispělo k tomu, aby se stalo „jejich“ domovským muzeem.

Dlouhodobě pracujeme s pestrou paletou témat plynoucích z rozmanitosti jednotlivých objektů, které náleží do správy muzea. Naším úkolem je pokrýt čtyři jedinečné a specifické objekty: národní kulturní památku hrad a pevnost Špilberk, vilu Tugendhat zapsanou na Seznam světového dědictví UNESCO, Arnoldovu vilu a Měnínskou bránu. Vycházíme z jedinečnosti těchto objektů, zároveň je ale ve své činnosti systematicky a dlouhodobě sdružujeme a propojujeme na základě společných jmenovatelů, kterými jsou historie Brna, architektura a výtvarné umění. V rámci naší vzdělávací mise usilujeme o vytvoření nabídky na míru pro všechny cílové skupiny se zaměřením na mezigenerační vzdělávání v duchu myšlenky, že podstatnou funkcí muzea 21. století je jeho sociální a komunitní role.

Jako součást vzdělávací strategie Muzea města Brna proto vznikl za účelem naplnění tohoto cíle pilotní projekt *Letních škol urbanismu, architektury a interiérového designu pro teenagery a seniory* a následně projekty zaměřené na mezigenerační vzdělávání.

I samsvar med ICOMs definisjon av et museum, som ble vedtatt på generalkonferansen i Praha i 2022, skaper den museumspedagogiske avdelingen ved Brno bymuseum insentiver for formidling, refleksjon og kunnskapsdeling ved å utnytte museets fulle potensial, som en moderne overregional institusjon i en europeisk kontekst. Samtidig har museet som mål å møte behovene til innbyggerne i Brno og regionen Sør-Moravia og sikte mot å bli «deres» hjemmuseum.

På lang sikt arbeider vi med et bredt spekter av temaer, som springer ut av mangfoldet i de enkelte objektene som hører til museets ansvarsområde. Vår oppgave er å dekke fire unike og spesifikke monumenter: det nasjonale kulturminnet Špilberk slott og festning, Villa Tugendhat, som står på UNESCOs verdensarvliste, Arnold-villaen og Měnin-porten. Vi tar utgangspunkt i det unike ved disse objektene, men samtidig knytter vi dem systematisk og langsiktig sammen med utgangspunkt i fellestrekk, som Brnos historie, arkitektur og billedkunst. Som en del av vårt samfunnsoppdrag streber vi etter å skape et skreddersydd tilbud for alle målgrupper med fokus på formidling på tvers av generasjoner – i tråd med tanken om at en viktig funksjon for et museum i det 21. århundre er dets sosiale og samfunnsmessige rolle.

I forlengelse av Brno bymuseums formidlingsstrategi ble det derfor opprettet et pilotprosjekt med *Sommerskoler i urbanisme, arkitektur og interiørdesign for tenåringer og seniorer*, og påfølgende prosjekter med fokus nettopp på formidling på tvers av generasjoner for å oppfylle dette målet.

Východiska a motivace k vytvoření projektu

Projekt *Letních škol urbanismu, architektury a interiérového designu* reaguje na aktuální potřebu poskytovat vzdělávání, které přesahuje hranice tradiční výuky a vede účastníky k hlubšímu porozumění sobě i světu kolem směřujícímu k rozvoji osobní integrity.

Významným impulzem pro rozšíření vzdělávací nabídky Muzea města Brna o tento typ aktivit je snaha podpořit smysluplné trávení volného času seniorů a teenagerů. Zejména pro dospívající mládež je velmi omezené množství příležitostí k sebezrovoji během prázdnin. Ačkoli je nabídka příměstských táborů v Brně poměrně široká a rozmanitá, zaměřuje se především na děti ve věku 6 až 12 let. Letní školy umožňují zapojit různé věkové a zájmové skupiny, čímž přirozeně podporují dialog mezi generacemi. Programy byly navrženy tak, aby sloužily jako prostředek k rozvoji komunitních vazeb a posilování sociální identity, a tím vytvářely prostor pro sdílení zkušeností a vzájemnou inspiraci.

Vzdělávací aktivity v historických vilách představují příležitost pro komplexní edukaci, neboť využívají bohatství vzdělávacího potenciálu, které tyto budovy nabízejí. Klíčem k jejich plnému využití je podrobné zkoumání prostoru, konzultace s odborníky a zahrnutí cílových skupin do dílčích příprav. Pro úspěšnou edukaci je třeba chápat různé motivace návštěvníků. Někteří hledají smysluplné trávení času, jiní touží po hlubším poznání. Program je nutné přizpůsobit těmto potřebám, stejně jako respektovat omezení historických prostor – např. bezpečnost, velikost místností či přístupnost a běžný návštěvnícký provoz. Metody by měly být přizpůsobeny cílovým skupinám, neustále aktualizovány a rozšiřovány. Architektura zde funguje jako inspirativní médium, podporující analytické myšlení a kreativní prožitek, a nabízí alternativní pohledy na společenský kontext.

Nezbytným předpokladem pro tvorbu programů je i zahrnutí práce s emocemi do celého procesu. Příběhy vil mohou vyvolat silné emoční reakce, a proto je nutné zajistit bezpečné prostředí a adekvátní způsob jejich ošetření. Reflexe a zpětná vazba účastníků jsou klíčové pro neustálé zlepšování programu, které z něj činí přístupnější a relevantnější zážitek.

Utgangspunkter og motivasjon for prosjektet

Prosjektet *Sommerskoler i urbanisme, arkitektur og interiørdesign* responderer på behovet for å tilby utdanning som går utover det tradisjonelle klasserommet og leder deltakerne til en dypere forståelse av seg selv og verden rundt dem, med sikte på positiv personlig utvikling.

En viktig impuls for å utvide formidlingstilbudet til Brno bymuseum til å omfatte denne typen aktiviteter, er innsatsen for å støtte meningsfulle fritidstilbud for eldre og tenåringer. Spesielt for ungdom er det svært begrensede muligheter for egenutvikling i ferietiden. Selv om tilbudet av leirskoler i Brno er ganske bredt og variert, er det hovedsakelig rettet mot barn i alderen 6 til 12 år. Sommerskolene gjør det mulig å involvere ulike alders- og interessegrupper, noe som naturlig nok fremmer dialog mellom generasjonene. Programmene er blitt utformet for å utvikle fellesskapsbånd og styrke den sosiale identiteten, og dermed skape et rom for erfaringsutveksling og gjensidig inspirasjon.

Formidlingsaktiviteter i historiske villaer gir mulighet for helhetlig undervisning ved å utnytte det store pedagogiske potensialet som disse bygningene byr på. Nøkkelen til å utnytte dem fullt ut er å undersøke stedet i detalj, rådføre seg med eksperter og involvere målgruppene i forberedelser. For en vellykket formidling er det viktig å forstå de besøkendes ulike motivasjoner. Noen er ute etter en meningsfull måte å tilbringe tiden sin på, mens andre søker dypere kunnskap. Programmet må tilpasses disse behovene, men samtidig hensynta historiske roms begrensninger – f.eks. sikkerhet, romstørrelse eller tilgjengelighet og vanlig besøkstrafikk. Metodene bør tilpasses målgruppene, oppdateres og utvikles kontinuerlig. Her fungerer arkitekturen som et inspirerende medium, som fremmer analytisk tenkning og kreativ erfaring, og tilbyr alternative perspektiver til den sosiale konteksten.

Å innlemme emosjonelt arbeid i hele prosessen er også en viktig forutsetning for vellykket programmering. Villahistorier kan fremkalle sterke følelsesmessige reaksjoner, og derfor må det legges til rette for et trygt miljø og adekvat behandling av ulikeartede reaksjoner. Refleksjon og tilbakemeldinger fra deltakerne er nøkkelen til

Tvorba deniků.
Foto: Michal Juříček / MuMB

Utarbeidelse av dagbøker.

Inspiraci lze čerpat z participativního modelu vzdělávání, kde se návštěvníci stávají spoluvůrci obsahu. Kreativní partnerství s Univerzitou třetího věku Masarykovy univerzity v Brně, Institutem mezigeneračního vzdělávání Mendelovy univerzity a komunitou pamětníků obohacuje program o nové perspektivy starší generace, podporuje mezigenerační dialog a přináší autentické místní příběhy. Participativní zapojení veřejnosti přispívá k vytvoření projektu zakotveného v komunitě.

Historické vily umožňují využívat inovativní formáty a interaktivní činnosti, které propojují minulost se současností. Cílem je vytvořit prostředí, kde architektura inspiruje, návštěvníci spoluutvářejí příběhy a historie se stává jejich osobním zážitkem, což posiluje komunitní propojení prostřednictvím sdílených emocí a zážitků.

Personalizovaný design vzdělávacích programů představuje klíčový předpoklad pro efektivní zapojení seniorů a teenagerů do volnočasových aktivit, které podporují smysluplné trávení času a rozvoj nových dovedností. Uvedená iniciativa Muzea města Brna se zaměřuje právě na cílené přizpůsobení programů specifickým potřebám různých věkových a zájmových skupin, což přispívá k jejich vyšší efektivitě a přitažlivosti. Zohledněním zájmů, zkušeností a očekávání účastníků mohou tyto aktivity nabízet prostor pro osobní růst a rozvoj, který je pro obě generace přínosný.

kontinuerlig forbedring av programmet, slik at det blir en mer tilgjengelig og relevant opplevelse.

Inspirasjon kan hentes fra den deltakende formidlingsmodellen, der de besøkende blir medskapere av innholdet. Kreative partnerskap med Universitetet for den tredje alder ved Masaryk-universitetet i Brno, Mendel-universitetets Institutt for intergenerasjonell utdanning og gruppen Vitner til historiske hendelser, beriker programmet med nye perspektiver fra den eldre befolkningen, fremmer dialog mellom generasjonene og gir liv til autentiske, stedlige historier. Ved å involvere publikum bidrar vi til å skape et prosjekt som er forankret i lokalsamfunnet.

Historiske villaer tillater bruk av innovative formater og interaktive aktiviteter som knytter fortiden til nåtiden. Målet er å skape et miljø der arkitekturen inspirerer, der besøkende er med på å skape historier, der historien blir deres personlige opplevelse, og der lokalsamfunnet styrkes gjennom delte følelser og opplevelser.

Individuell utforming av formidlingsprogrammer er en viktig forutsetning for at seniorer og tenåringer kan delta i fritidsaktiviteter som gir dem en meningsfull fritid og utvikling av nye ferdigheter. Dette initiativet fra Brno bymuseum fokuserer på målrettet tilpasning av programmer til spesifikke behov hos ulike alders- og interessegrupper, noe som bidrar til å gjøre tilbudene mer effektive og attraktive. Ved å ta hensyn til deltakernes

←→ Rekonstrukce dobových fotografií
v zahradě vily Tugendhat.
Foto: Andrea Bratrů Vělnarová / MuMB
←→ Rekonstruksjon av tidsfotografier
i hagen til Villa Tugendhat.

interesser, erfaringer og forventninger kan disse
aktivitetene gi rom for personlig vekst og utvikling
som er gunstig for begge målgruppene.

Når det gjelder seniorer, gjør en individuell til-
nærming det mulig å bygge videre på deres rike
livserfaring og oppmuntre til deltakelse i aktivi-
teter som ikke bare gir dem glede, men som også
styrker deres følelse av nytte og tilhørighet i lokal-
samfunnet. Programmene er utformet for å tilby
temaer og aktiviteter som er relevante for denne
aldersgruppens interesser, og for å oppmuntre
til sosial interaksjon, noe som er spesielt viktig
for å forebygge sosial isolasjon. For seniorer kan
programmet dermed være en mulighet til ikke
bare å lære, men også til å få nye venner og dele
kunnskap og erfaringer med yngre generasjoner.

Tenåringer har andre behov og forventninger,
og ungdomstiden er en avgjørende periode
for å finne egen identitet og forme egen karri-
ere. Aktiviteter som er skreddersydd til deres
interesser og aktuelle trender, kan gi dem rom
for selvtutfoldelse, kreativitet og selvutvikling,
noe som ikke alltid er like lett tilgjengelig i vanlig
skolegang eller i tradisjonelle fritidsaktiviteter.
Ved å fokusere på spesifikke interesseområder
kan sommerskolene stimulere interessen for
bestemte temaer og gi ungdommene mulighet
til å utforske mulige fremtidige studier eller yrker.

Å ta hensyn til en persontilpasset modell i formid-
lingsprogrammene er derfor ikke bare et mar-
kedsføringsverktøy, men også en viktig faktor for
å kunne utvikle unike undervisningsmuligheter
for alle generasjoner. Denne tilnærmingen bidrar
til at utdanningsinstitusjoner som Bymuseet
i Brno kan svare effektivt på samfunnets behov
og støtte den langsiktige utviklingen av sosial
samhørighet og kulturell bevissthet.

Letní škola urbanismu pro teenagery v Arnoldově vile

Letní škola urbanismu, která proběhla v prosto-
rách Arnoldovy vily, poskytla mladým účastníkům
ve věku 12 až 18 let příležitost k hlubšímu poznání
urbanistického vývoje města Brna, jeho historické
proměny v textilní metropoli a významných architek-
tonických památek. Důležitým aspektem programu
byla i otázka konverze textilních továren, které již
neslouží svému původnímu účelu, což účastníkům
přiblížilo možné přístupy k transformaci industriál-
ních objektů na moderní kulturní a komunitní centra.

Díky kapacitě omezené na deset účastníků mohl
být kladen důraz na individuální přístup a organi-
zátoři měli prostor věnovat se potřebám a rozvoji
každého z nich. Účastníci si vyzkoušeli širokou škálu
výtvarných aktivit, od kresby po tvorbu 3D mode-
lů, a zároveň se seznamovali s brněnskými archi-
tektickými skvosty a v neposlední řadě s dílem
architekta Josefa Arnolda.

Během programu účastníci navštívili tři významné
brněnské vily a jejich zahrady, které jsou situovány
v těsném sousedství, což přispělo k autentickému
prožitku při objevování architektury a urbanismu
města. Letní škola vyvrcholila zahradní slavností
a vernisáží vytvořených děl, na níž mohli účastníci
své práce představit rodině, přátelům a blízkým.

Oversikt over sommerskolene og deres fokus

Sommerskoletilbudet i pilotversjonen omfattet
programmer for tenåringer og seniorer med fokus
på læring på tvers av generasjoner.

Sommerskole i urbanisme for tenåringer i Arnold-villaen

Sommerskolen i urbanisme, som fant sted
i Arnold-villaen, ga unge deltakere mellom 12
og 18 år mulighet til å få en dypere forståelse av
byutviklingen i Brno, byens historiske forvandling
til en tekstilmetropol og dens viktige arkitektoniske
landemerker. Et sentralt aspekt ved programmet
var spørsmålet om ombygging av tekstilfabrikker
som ikke lenger tjener sitt opprinnelige formål,
noe som brakte deltakerne nærmere mulige
tilnærminger til å transformere industribygninger
til moderne kultur- og samfunnssentre.

Med en kapasitet begrenset til ti deltakere kun-
ne det legges vekt på individuell tilnærming, og
arrangørene hadde rom for å ta hensyn til den
enkelte deltakers behov og utvikling. Deltakerne
fikk prøve seg på et bredt spekter av kunstaktivi-
teter, fra tegning til å lage 3D-modeller, samtidig
som de fikk lære om Brnos arkitektoniske perler
og ikke minst om arkitekt Josef Arnolds arbeid.

I løpet av programmet besøkte deltakerne tre
viktige villaer i Brno og hagene deres, som ligger

Letní škola architektury a interiérového designu pro teenagery ve vile Tugendhat

Letní škola architektury a interiérového designu byla realizovaná v úzké spolupráci Studijního a dokumentačního centra vily Tugendhat s architektem Janou Kaštánkovou. Mladí účastníci ve věku 13 a více let měli unikátní příležitost seznámit se s odbornými aspekty procesu architektonického a interiérového návrhu přímo v prostředí památky UNESCO. Omezená kapacita umožnila individuální přístup a hlubší a osobnější pedagogickou interakci, orientovanou na praktický i kontextuální rozvoj každého účastníka.

Letní škola byla rozdělena na tři části, které rozvíjely různá témata od teoretických znalostí přes základy architektonické profese až k praktickým dovednostem autorské tvorby. V průběhu programu byli účastníci seznámeni s historickým, kulturním a architektonickým významem vily Tugendhat, s důrazem na její místo v moderní architektuře a na specifika interiérového designu jako nedílné součásti architektonického celku. Věnovali se také praktickým stránkám navrhování prostoru a interiéru – od plánování dispozice až po volbu materiálů a interiérového vybavení. Zvláštní pozornost byla věnována i významu detailu a funkčnosti na příkladu vily Tugendhat. Účastníci tak nahlédli do složitosti profesní role architekta a designéra, což jim umožnilo ocenit nejen estetické, ale i technické a kontextuální kvality komplexního architektonického díla.

Součástí workshopů byla i tvorba originálních součástí interiérového vybavení, včetně drátěných a tkaných uměleckých artefaktů, přičemž tato aktivita podporovala rozvoj manuálních dovedností a smyslu pro detail a propojovala téma konstrukce a textilu. Tato díla, vzniklá v kreativním prostředí, reflektovala jak osobní vklad účastníků, tak specifika funkcionalistického interiéru vily.

Závěrečná část programu, zahrnující zahradní slavnost a vernisáž vytvořených prací, nabídla příležitost k prezentaci výsledků tvůrčí práce účastníků jejich rodinným příslušníkům a přátelům, což podpořilo nejen jejich sebedůvěru, ale i smysl pro komunitní sounáležitost.

i umiddelbar nærhet, noe som bidro til en autentisk opplevelse av byens arkitektur og urbanisme. Sommerskolen avsluttet med en hagefestival og en visning av verkene som deltakerne hadde laget, der de kunne presentere arbeidene sine for familie, venner og kjære.

Sommerskole i arkitektur og interiørdesign for tenåringer i Villa Tugendhat

Sommerskolen i arkitektur og interiørdesign ble gjennomført i nært samarbeid mellom Studie- og dokumentasjonssenteret i Villa Tugendhat og arkitekt Jana Kaštánková. De unge deltakerne, fra 13 år og oppover, fikk en unik mulighet til å lære om de profesjonelle sidene ved arkitektur- og interiørdesignprosessen direkte i et sted som står på UNESCOs verdensarvliste. Det begrensede deltakerantallet gjorde det mulig med en individuell tilnærming og en dypere og mer personlig pedagogisk interaksjon, rettet mot den praktiske og kontekstuelle utviklingen til hver enkelt deltaker.

Sommerskolen var delt inn i tre deler som tok for seg ulike temaer, fra teoretisk kunnskap til arkitekturfagets grunnprinsipper og praktiske ferdigheter som forfatter. I løpet av programmet ble deltakerne kjent med Villa Tugendhats historiske, kulturelle og arkitektoniske betydning, med vekt på villaens plass i moderne arkitektur og interiørdesign som en integrert del av den arkitektoniske helheten. De fokuserte også på de praktiske aspektene ved rom- og interiørdesign – fra planløsning til valg av materialer og innredning. Det ble også lagt vekt på betydningen av detaljer og funksjonalitet, med Villa Tugendhat som eksempel. Dette ga deltakerne innblikk i arkitektens og designerens sammensatte yrkesrolle, og gjorde dem i stand til å sette pris på ikke bare de estetiske, men også de tekniske og kontekstuelle kvalitetene ved et komplekst arkitektonisk verk.

I verkstedene ble det laget originale innredningskomponenter, blant annet kunstgjenstander i tråd og vev, en aktivitet som oppmuntret til utvikling av manuelle ferdigheter og oppmerksomhet på detaljer, og som knyttet temaene konstruksjon og tekstil sammen. Disse arbeidene, som oppsto i et kreativt miljø, gjenspeilte både deltakernes personlige bidrag og det spesielle ved villaens funksjonalistiske interiør.

Proces tvorby návrhu interiéru.
Foto: Michal Juříček / MuMB

Prosess for interiørdesign.

Letní škola urbanismu pro seniory: Atlas, kepr nebo manšestr? Mapování textilního Brna

Tento vzdělávací projekt byl navržen ve spolupráci s Univerzitou třetího věku Masarykovy univerzity v Brně s cílem přiblížit seniorům historický a urbanistický vývoj Brna, se zaměřením na jeho transformaci v průmyslové a textilní centrum. Vzdělávací aktivity byly realizovány pod vedením týmu oddělení muzejní pedagogiky Muzea města Brna a za podpory dalších odborných pracovníků muzea. Program byl rozdělen do tematických bloků, jež spojovaly teorii s praktickými aktivitami. Metoda storytellingu umožnila účastníkům poznat historické i osobní příběhy, což prohloubilo jejich chápání kulturní historie Brna a jejich vazbu k místu.

První blok se zaměřoval na urbanismus a rozvoj Brna ve druhé polovině 19. století, kdy se město pod vlivem průmyslové revoluce stalo významným centrem textilního průmyslu. Storytelling a projekce historických map účastníkům přiblížily architektonické vlivy z Vídně a kulturní zázemí významných brněnských vil.

V bloku mapování a koláže účastníci vytvářeli prostorové mapy a dioramata s vyznačením klíčových oblastí města. Dobové fotografie na průhledných fóliích jim umožnily srovnat historické a současné podoby Brna.

Den siste delen av programmet, som inkluderte en hagefest og visning av de skapte verkene, ga deltakerne mulighet til å presentere resultatene av sitt kreative arbeid for familie og venner, noe som ikke bare styrket deres selvtillit, men også deres følelse av tilhørighet til lokalsamfunnet.

Sommerskolen i urbanisme for seniorer: Atlas, twill eller kordfløyel? Kartlegging av tekstile Brno

Dette pedagogiske prosjektet ble utviklet i samarbeid med Universitetet for den tredje alder ved Masaryk-universitetet i Brno, og målet var å gi seniorer en innføring i den historiske og urbane utviklingen i Brno, med fokus på byens forvandling til et industri- og tekstilsenter. De pedagogiske aktivitetene ble gjennomført under veiledning av teamet ved den museumspedagogiske avdelingen ved Brnos bymuseum og med støtte fra andre museumsfagfolk. Programmet var delt inn i tematiske bolker, som kombinerte teori med praktiske aktiviteter. Ved hjelp av historiefortelling fikk deltakerne mulighet til å lære om historiske og personlige historier, noe som ga dem en dypere forståelse av Brnos kulturhistorie og deres tilknytning til stedet.

Den første bolken fokuserte på Brnos urbanisme og utvikling i andre halvdel av 1800-tallet, da byen ble et viktig senter for tekstilindustrien under påvirkning av den industrielle revolusjon.

Blok konverze průmyslových objektů se věnoval revitalizaci bývalých továren, jako například areálu Esslerovy továrny. Účastníci vytvářeli 3D modely a zaznamenávali své pohledy na udržitelné přístupy k industriálnímu dědictví.

V posledním bloku zaměřeném na linie, vzory a ornamenty účastníci přenášeli historické linie Brna do grafických návrhů inspirovaných textilními technikami, což propojilo jejich znalosti s vlastními kreativními výstupy.

Závěrečná zahradní slavnost s vernisáží děl poskytla prostor pro komunitní dialog a sdílení zážitků, čímž projekt naplnil své vzdělávací i komunitní cíle a podpořil mezigenerační propojení.

Evaluace projektu

Evaluace projektu letních škol probíhala pomocí několika metod, které zajistily zpětnou vazbu jak od účastníků, tak od odborného týmu. Reflexivní kruh, realizovaný na závěr každého dne, sloužil k otevřenému sdílení dojmů, hodnocení jednotlivých aktivit a poskytnutí prostoru pro osobní reflexi účastníků. Tato metoda se ukázala jako efektivní nástroj pro bezprostřední vyhodnocení programu, neboť umožnila zachytit aktuální pocity a potřeby účastníků.

Dalším evaluačním nástrojem byla přímá zpětná vazba, kterou účastníci poskytovali lektorům během aktivit. Tento postup umožnil operativní úpravy a zlepšení přístupu podle okamžitých reakcí skupiny. K celkové evaluaci přispěly také dotazníky, které účastníci vyplnili po skončení programu. Dotazníky byly zaměřeny na hodnocení spokojenosti, přínosu programu a vybízely k návrhům na další zlepšení.

Jedním z významných zjištění bylo, že formulace anotací a programových popisů potřebují jasnější strukturu a specifikaci, aby se účastníci mohli lépe orientovat v obsahu a očekáváních. Zaznamenali jsme také rozdíly v potřebách jednotlivých věkových skupin, přičemž jak teenageři, tak senioři měli odlišné představy o intenzitě zapojení do programu a stylu výuky.

Externí spolupráce s odborníky a reflexivní metody se ukázaly jako cenné a nosné prvky programu. Velmi pozitivně byla hodnocena také závěrečná zahradní slavnost a vernisáž, které nabídly účastníkům prostor pro prezentaci jejich výtvorů před rodinou a přáteli. Jedna z účastnic vyjádřila své pocity slovy: „Když jsme se vrátili z Obřan do vily,

Historiefortelling og projeksjoner av historiske kart presenterte deltakerne for den arkitektoniske innflytelsen fra Wien og den kulturelle bakgrunnen for Brnos viktige villaer.

I kartleggings- og collagebolken laget deltakerne romlige kart og dioramaer som fremhevet viktige områder i byen. Med hjelp av tidsfotografier på gjennomsiktige folier kunne de sammenligne Brnos historiske og moderne former.

Bolken om industriell omstilling fokuserte på revitalisering av tidligere fabrikker, som Essler-fabrikkområdet. Deltakerne lagde 3D-modeller og skrev ned sine synspunkter på bærekraftig tilnærming til industriarven.

I den siste bolken, som fokuserte på linjer, mønstre og ornament, omformet deltakerne Brnos historiske linjer til grafisk design inspirert av tekstilteknikker, og knyttet ny kunnskap sammen med sine egne kreative bidrag.

Den avsluttende hagefesten med visning av verkene ga rom for dialog og erfaringsutveksling i lokalsamfunnet, noe som bidro til å oppfylle prosjektets utdannings- og samfunns mål og til å knytte kontakter mellom generasjonene.

Evaluering av prosjektet

Evalueringen av sommerskolene ble gjennomført ved hjelp av flere metoder som ga tilbakemeldinger fra både deltakerne og ekspertteamet. En refleksjonssirkel, som ble gjennomført på slutten av hver dag, ble brukt til å dele inntrykk åpent, evaluere individuelle aktiviteter og gi deltakerne rom for personlig refleksjon. Denne metoden viste seg å være et nyttig verktøy for direkte evaluering av programmet, ettersom den gjorde det mulig å spore deltakernes faktiske følelser og behov.

Et annet evalueringsverktøy var de direkte tilbakemeldingene som deltakerne ga til kurslederne i løpet av aktivitetene. Denne prosessen gjorde det mulig å justere og forbedre undervisningen i henhold til de umiddelbare reaksjonene fra gruppen. Spørreskjemaer som deltakerne fylte ut etter programmet, bidro også til sluttevalueringen. Spørreskjemaene tok sikte på å vurdere tilfredshet og hvor nyttig programmet var, og oppfordret til å bidra med forslag til videre forbedringer.

napadlo mě, že už jsem zase doma, a tak jsem se i cítila.“ Toto sdělení ukazuje na silnou vazbu a atmosféru sounáležitosti, které program dokázal vytvořit.

Implementace změn

Na základě zpětné vazby a závěrů evaluace plánujeme implementovat řadu konkrétních změn, které podpoří personalizovaný přístup k účastníkům a zvýší kvalitu jejich zážitku z letních škol. Zaměříme se především na lepší přizpůsobení obsahu a struktury programu individuálním potřebám účastníků, a to prostřednictvím následujících opatření:

Transparentní a přesná anotace programu: Budeme klást větší důraz na srozumitelné a detailní popisy programů, které účastníkům umožní lépe porozumět očekávanému průběhu, obsahu aktivit a náročnosti jednotlivých tematických bloků. Tímto způsobem zajistíme, že si každý frekventant vybere program odpovídající svým zájmům a možnostem.

Preciznější analýza pohybových a jiných limitů u seniorů: Zkušenosti z pilotního ročníku ukázaly, že senioři mají různé fyzické schopnosti a potřeby, což ovlivňuje jejich zapojení do programu. Zavedením důkladnější analýzy fyzických a kognitivních možností seniorů před začátkem programu budeme moci lépe přizpůsobit intenzitu a náročnost jednotlivých aktivit.

Osobní komunikace před zahájením kurzů: Abychom mohli lépe porozumět očekáváním a potřebám každého účastníka, zavedeme osobní kontakt před začátkem kurzů. Tento přístup nám umožní získat lepší představu o individuálních preferencích, zájmech a vzdělávacích cílech frekventantů a přizpůsobit program tak, aby co nejvíce vyhovoval jejich očekáváním.

Rozdělení letních škol pro teenagery do dvou věkových kategorií: Na základě pozorovaných rozdílů v očekávání a potřebách mladších a starších teenagerů budeme příští ročník nabízet pro dvě věkové kategorie: 12–15 let a 15–18 let. Tímto krokem zajistíme, že obsah a způsob výuky budou lépe odpovídat věkové a mentální úrovni každé skupiny.

Implementace těchto změn reflektuje naši snahu poskytovat vzdělávací programy přizpůsobené individuálním potřebám a zkušenostem účastníků. Tímto přístupem nejen posílíme účinky personalizovaného designu letních škol, ale také zajistíme, že účastníci budou moci plně využít potenciál programu a dosáhnout očekávaného osobního a vzdělávacího rozvoje.

Et viktig funn var at merknadene og programbeskrivelsene trengte en tydeligere struktur og spissing for å hjelpe deltakerne med å orientere seg i forhold til innhold og forventninger. Vi så også at det var forskjeller i behovene til ulike aldersgrupper, der tenåringer og seniorer hadde ulike oppfatninger om intensiteten i programmet og læringsstilen.

Eksternt samarbeid med eksperter og refleksive metoder viste seg å være verdifulle og støttende elementer i programmet. Den avsluttende hagefesten og visningen ble også svært positivt evaluert, og ga deltakerne mulighet til å vise frem kreasjonene sine til familie og venner. En av deltakerne uttrykte sine følelser ved å si «Da vi kom tilbake til villaen fra Obřany, tenkte jeg at jeg var hjemme igjen, og det var slik jeg følte det.» Dette utsagnet viser det sterke båndet og den sterke tilhørigheten som programmet klarte å skape.

Implementering av endringer

På bakgrunn av tilbakemeldingene og evalueringsresultatene planlegger vi å gjennomføre en rekke konkrete endringer, som vil bidra til en mer personlig tilnærming til deltakerne og øke kvaliteten på sommerskoleopplevelsen. Vi vil særlig fokusere på å tilpasse innholdet og strukturen i programmet bedre til deltakernes individuelle behov gjennom følgende tiltak:

Tydelige og nøyaktige programbeskrivelser: Vi vil legge større vekt på tydelige og detaljerte programbeskrivelser, slik at deltakerne bedre kan forstå det planlagte forløpet, innholdet i aktivitetene og vanskelighetsgraden i hver temabolk. På denne måten vil vi sikre at hver enkelt deltaker velger et program som passer til hans eller hennes interesser og evner.

En mer presis analyse av fysiske og andre begrensninger hos eldre: Erfaringene fra pilotåret viste at seniorer har ulike fysiske evner og behov, noe som påvirker deres deltakelse i programmet. Ved å innføre en mer detaljert analyse av seniorenes praktiske og kognitive evner før programmet starter, vil vi være i stand til bedre å tilpasse intensiteten og omfanget av hver aktivitet.

Personlig kommunikasjon før kursstart: For å få økt forståelse av forventningene og behovene til hver enkelt deltaker, vil vi innføre personlig

Potenciál mezigeneračního vzdělávání jako klíčový výstup evaluace projektu letních škol

Jedním z nejvýraznějších výstupů z evaluace projektu letních škol byl potenciál mezigeneračního vzdělávání, které umožňuje seniorům a teenagerům propojovat jejich zkušenosti, zájmy a pohledy na svět. Tento potenciál se naplno projevil během závěrečného dne letních škol, kdy se účastníci setkali se svými rodinnými příslušníky, přáteli a členy širší komunity na zahradní slavnosti a vernisáži vytvořených prací. Tento den rezonoval v účastnících velmi silně, jelikož měli možnost nejen prezentovat výsledky své práce, ale také sdílet osobní zážitky a dojmy, což vedlo k pocitům sounáležitosti a naplnění. Takto koncipovaná akce vytvořila ideální podmínky pro posílení vazeb mezi generacemi a vzájemnou inspiraci, což je jedním z hlavních cílů tohoto projektu.

Na základě těchto výstupů se ukázalo, že mezigenerační programy zaměřené na společné sdílení zážitků a vzdělávání mají silný dopad na zapojené skupiny, a to jak z pohledu vzájemného učení, tak z hlediska emocionálního propojení. Prvním krokem k dalšímu rozvoji tohoto přístupu bylo vytvoření programu *Mezigenerační dialog*, který proběhl v Arnoldově vile ve spolupráci s Institutem celoživotního vzdělávání Mendelovy univerzity. Tento program přivítal prarodiče s vnoučaty a umožnil jim společně se ponořit do historie lokality Černých Polí a života významných židovských podnikatelských rodin Hože, Löw-Beerů a Tugendhatů.

kontakt før kursstart. På denne måten kan vi få et bedre inntrykk av deltakernes individuelle preferanser, interesser og læringsmål, og vi kan skreddersy programmet slik at det best mulig oppfyller forventningene deres.

På bakgrunn av de observerte forskjellene i forventninger og behov hos yngre og eldre tenåringer, vil vi neste år tilby sommerskoler for to alderskategorier: 12–15 år og 15–18 år. På denne måten sikrer vi at innholdet og undervisningsmetodene er bedre tilpasset den enkelte gruppens alder og mentale nivå.

Implementeringen av disse endringene gjen-speiler vår forpliktelse til å tilby opplæringsprogrammer som er skreddersydd til deltakernes individuelle behov og erfaringer. Denne tilnærmingen vil ikke bare forsterke effekten av et personlig tilpasset sommerskoleopplegg, men også sikre at deltakerne får utnyttet program-mets fulle potensial og oppnår den personlige og læringsmessige utviklingen som er forventet.

Potensialet for læring på tvers av generasjoner som et viktig resultat av evalueringen av sommerskoleprosjektet

Et av de viktigste resultatene fra evalueringen av sommerskoleprosjektet var potensialet for læring på tvers av generasjoner, noe som gjør det mulig for eldre og ungdom å knytte sammen sine erfaringer, interesser og verdensforståelse. Dette potensialet kom til syne på sommerskolenes siste dag, da deltakerne møtte familiemedlemmer, venner og andre fra lokalsamfunnet til hagefest og visnin av verkene de hadde laget. Denne dagen ga sterk gjenklang hos deltakerne, som ikke bare fikk anledning til å presentere resultatene av arbeidet de hadde gjort, men også til å dele personlige erfaringer og inntrykk, noe som førte til en følelse av tilhørighet og tilfredsstillelse. Arrangementet skapte ideelle forhold for å styrke båndene mellom generasjonene og gjensidig inspirasjon, noe som er et av hovedmålene med dette prosjektet.

Ut fra disse resultatene har det vist seg at programmer som fokuserer på å dele erfaringer og lære sammen, har en sterk innvirkning på de involverte gruppene, både når det gjelder gjensidig læring og følelsesmessig tilknytning. Som et første skritt for å videreutvikle denne

Závěrečná vernisáž a zahradní slavnost. Siste åpningseremoni og hagefest.
Foto: Michal Juříček / MuMB

tilnærmingen ble det utviklet et *Dialogprogram for generasjoner* ved Villa Arnold i samarbeid med Institutt for livslang læring ved Mendel-universitetet. Dette programmet tok imot besteforeldre og barnebarn og gjorde det mulig for dem å for-dype seg i historien til området Černá Polei og livene til de viktige jødiske forretningsfamiliene der: Hože, Löw-Beer og Tugendhat.

Konklusjon

Pilotprosjektet *Sommerskole i urbanisme, arkitektur og interiørdesign* ved Brnos bymuseum har vist hvor effektiv koblingen mellom arkitektur og formidling kan være for personlig vekst og for å knytte bånd til lokalsamfunnet. Gjennomføringen av dette prosjektet har også bidratt til å åpne opp for en dypere dialog mellom generasjonene.

Vi anser resultatene av dette prosjektet som en viktig drivkraft til å fortsette og utvikle aktiviteter som sprenger grensene for tradisjonell museumsformidling og plasserer museene i rollen som aktive sentre for sosialt liv. Denne trenden gir ikke bare innovative formidlingsformer, men også muligheter for å knytte nye bånd til lokalsamfunnet og styrke det sosiale samholdet. Brno bymuseum vil fortsette å utvikle disse tilnærmingene, utvide omfanget av sommerskoler og utdype deltakende og empatisk design, slik at det kan være et sted for utdanning og utvikling av sosiale relasjoner.

Jana Kaštánková je praktikující architektka a urbanistka, pedagožka a edukátorka. Je autorkou územních plánů sídel, ale i krajinných celků včetně veřejného prostoru, rovněž se věnuje propagaci architektury. Je dlouholetou členkou České komory architektů (ČKA), kde pracovala v kontrolním orgánu. Za svou účast v architektonických a urbanistických soutěžích získala řadu ocenění, byla jmenována soutěžní porotkyní a zkušební komisařkou u autorizačních zkoušek do ČKA. Působila jako vysokoškolská pedagožka na Mendelově univerzitě a Fakultě architektury VUT v Brně. Před několika lety založila vlastní soukromou školu architektury pro veřejnost Lidské mraveniště. Aktivně se zapojuje do festivalů Den architektury, Film a architektura a Open House. Vede komentované procházky a autorské workshopy. Vybrané výstupy její práce byly zařazeny do sbírkového fondu architektury Národní galerie v Praze. Dlouhodobě spolupracuje se Studijním a dokumentačním centrem vily Tugendhat.

Jana Kaštánková er praktiserende arkitekt og urbanist, lærer og pedagog. Hun har utviklet planer for bosetninger og landskapsformer, inkludert offentlige rom, og er også opptatt av å fremme arkitektur. Hun har lenge vært medlem av Det tsjekkiske arkitektkammeret (ČKA), der hun har arbeidet i kontrollorganet. Hun har mottatt en rekke priser for sin deltagelse i arkitekt- og byplankonkurranser, og vært oppnevnt som jury-medlem og sensor for ČKAs autorisasjonseksamen. Hun har arbeidet som universitetslektor ved Mendel-universitetet og arkitekturfakultetet ved Det tekniske universitet i Brno. For flere år siden grunnla hun sin egen private arkitektskole for allmennheten, Den menneskelig maurtue. Hun er aktivt involvert i festivalene Arkitekturens dag, Film og arkitektur og Åpent hus. Hun leder guidede vandringer og workshops. Et utvalg av hennes arbeider er inkludert i arkitektursamlingen til Nasjonalgalleriet i Praha. Hun har i lang tid samarbeidet med Studie- og dokumentasjons-senteret til Villa Tugendhat.

Úvod

Historie může být naší učitelkou. Jakkoli je zkušenost ne zcela přenositelná, může být alespoň co nejvíce zprostředkována, neboť děje, činy i myšlenky se opakují, podobně jako hospodářské a přírodní cykly nebo ekologická stadia. Jenom scénérie a kostýmy se mění. Naši předkové byli nositelé laskavosti, štěrnosti, upřímnosti, pokory stejně jako hněvu, závisti, zoufalství nebo pýchy jako my. Vlastnosti a emoce jsou s námi neustále napříč celými našimi dějinami, mnohdy právě zhmotněné ve městech a stavbách. Jako příklad uvedu cenný areál římského Vespasianova a Nervova fóra, který převrstvila Via dei Fori Imperiali, vystavená pýcha diktátora Benita Mussoliniho. Nebo další – o jak velkém civilizačním rozdílu vyprávějí egyptské pyramidy a rovnostářská osada Çatal Hüyük?

Pracuji s prožitkem založeným na navození představ i využití reálií a aplikuji principy školy hrou Jana Amose Komenského, neboť to, co člověk zažije, nezapomene, a hra v procesu objevování nových věcí zbavuje tíže nucené povinnosti.

Cílem projektu *Na návštěvě u Tugendhatových* je zprostředkovat historickou zkušenost lidstva 1. poloviny 20. století ve střední Evropě současné mladé generaci formou hry. Vzbudit v dětských účastnících zvědavost a nechat je, aby sami objevovali souvislosti a podobenství mezi stoletími.

Introduksjon

Historien kan være vår lærer. Selv om erfaring ikke kan overføres helt og holdent, kan den i det minste formidles så mye som mulig, siden hendelser, handlinger og ideer gjentar seg selv, i likhet med økonomiske og naturlige sykluser eller økologiske stadier. Det er bare kulissene og kostymene som forandrer seg. Våre forfedre var bærere av vennlighet, sjenerøsitet, oppriktighet og ydmykhet, så vel som sinne, misunnelse, fortvilelse eller stolthet, akkurat som vi er. Egenskaper og følelser er med oss hele tiden gjennom vår historie, ofte bare materialisert i byer og bygninger. Som et eksempel kan jeg nevne det dyrebare Vespasianus- og Nerva-forum i Roma, som ble dekket av Via dei Fori Imperiali, diktatoren Benito Mussolinis stolthet. Eller et annet eksempel – hvilken stor sivilisasjonsforskjell forteller de egyptiske pyramidene og den egalitære bosetningen Çatal Hüyük om?

Jeg arbeider med opplevelse basert på fantasi og virkelighet, og jeg anvender prinsippene fra Jan Amos Comenius' *Schola ludus* (skole som lek), fordi det man opplever, glemmer man ikke, og leken i prosessen med å oppdage nye ting frigjør en fra fastlåste forestillingers byrde.

Målet med prosjektet *På besøk hos Tugendhats* er å formidle menneskehetens historiske erfaringer fra første halvdel av 1900-tallet i Sentral-Europa til den unge generasjonen i dag i form av et spill: Å vekke nysgjerrigheten hos barnedeltakerne og la dem selv oppdage sammenhengene og likhetene mellom århundrene.

Projekt Lidské mraveniště

Lidské mraveniště je škola architektury a územního plánování pro širokou veřejnost. Pojmenovala jsem ji Lidské mraveniště, protože skutečné mraveniště je údajně nejdokonalejší stavbou i městem světa, mravenci spolupracují a je jich mnoho, tak jako lidí. Za učebnu kromě klasické místnosti považují pobyt kdekoli v terénu – na hradech a zámcích, v muzeích, skanzenech, v interiérech, na ulicích a náměstích měst, v parcích a na nábřezích, v krajině. I tam interpretují architekturu, neboť mnozí stavitelé, inženýři a architekti se inspirovali přírodou, ať již uplatněním organických tvarů, nebo pozorováním povrchových nebo nosných struktur, vedoucích až k nápaditým statickým řešením při realizaci staveb. O to víc je možné vyučovat v terénu plánování města a krajiny, protože je základním kamenem poznání pro uskutečnění navazujícího dobrého plánu. Lidské mraveniště svým působením zasahuje pestrou škálu různých věkových skupin od žáků mateřských škol přes školáky všeho věku až po dospělé. V rámci této iniciativy jsou pořádány akce pro děti a mladistvé, při nichž pracujeme se dřevem, betonem, sádrou, papírem, textilem, všelijakými přírodními materiály, různými barvami, různými technikami.

Tak jako jsou architektonické formy výsledkem myšlení architekta a jejich propojení s duší stavebníka, vnímám urbanistické formy sídel prostřednictvím obyvatel, jejich mentality a doby vzniku, nejen jako funkčně, provozně–prostorové řešení. Jedním z mnoha témat, u něhož jsem s mými soukromými studenty úspěšně kombinovala procházky s debatami nad mapami a fotografiemi, bylo, s ohledem na sídlo školy v Brně, téma někdejšího moravského Manchesteru. V roce 2022 tak vznikl příměstský tábor s názvem *Detektivní pátrání po panu Offermannovi aneb Po stopách moravského Manchesteru*, který navázal na sérii předchozích let příměstských táborů Lidského mraveniště. Týdenní tábor pro děti byl založen na stejném principu jako dříve procházky se studenty, kombinoval výlety po stopách Brna coby moravského Manchesteru a jeho okolí včetně někdejšího židovského ghetta v Boskovicích a vil rodiny Löw-Beerů ve Svitávce. Pro děti jsem navíc zapojila detektivní pátrání podle speciálně připravené pátrací mapy, zajistila řemeslnou výrobu v dílnách řemeslníků i v učebně školy a dny byly završeny ochutnáním dobových jídel dle tématu konkrétního dne.

Prosjektet Den menneskelige maurtue

Den menneskelige maurtue er en skole i arkitektur og byplanlegging for det brede publikum. Jeg har valgt tittelen Den menneskelige maurtue fordi en ekte maurtue angivelig er den mest perfekte bygde strukturen og byen i verden; maurene samarbeider og er mange, akkurat som mennesker. I tillegg til det tradisjonelle klasserommet kan jeg finne en læringsarena hvor som helst ute i feltet – i slott og palasser, i museer og friluftsmuseer, innendørs, i bygater og på torg, i parker og ved vann, i landskapet. Jeg tolker arkitekturen der også, for mange byggmestere, ingeniører og arkitekter har latt seg inspirere av naturen, enten det gjelder organiske former eller observasjon av overflater eller bærende strukturer, noe som har ført til fantasifulle konstruksjonsløsninger i bygninger. Derfor er det desto viktigere å undervise i by- og landskapsplanlegging ute i feltet, ettersom det gir en nøkkeltunnskap om hvordan en god plan settes ut i livet. Den menneskelige maurtue berører et bredt spekter av aldersgrupper, fra barnehagebarn og skoleelever i alle aldre til voksne. Initiativet omfatter arrangementer for barn og unge som arbeider med tre, betong, gips, papir, tekstiler og alle slags naturmaterialer, i forskjellige farger og ulike teknikker.

På samme måte som arkitektoniske former er et resultat av arkitektens tenkning og står i forbindelse med byggmesterens sinn, oppfatter jeg de urbane formene i bebyggelsen gjennom innbyggerne, deres mentalitet og tiden formene ble til i – ikke kun som en funksjonell, operativ-romlig løsning. Et av temaene på vandringene med studentene mine var temaet det tidligere Brno, som et slags Manchester i regionen Mähren. Kart og bilder tjente oss som hjelpemidler. I 2022 ble det satt opp en dagskole i utkanten av Brno kalt *Detektivjakten på herr Offermann eller I fotsporene til Mährens Manchester*, den seneste i en rekke «leirskoler» innenfor rammene av Den menneskelige maurtue. Den ukelange leiren for barn var basert på samme prinsipp som de tidligere vandringene med studenter, og kombinerte turer i fotsporene til Brno som regionen Mährens Manchester og dens omgivelser, inkludert den tidligere jødiske ghettoen i Boskovice og Löw-Beer-familiens villaer i Svitávka. I tillegg involverte jeg barna i en krimgåte basert på et spesielt etterforskningskart og arrangerte håndverksverksteder for dem. Hver dag ble avsluttet med

Pátrací otázky a pohybové aktivity, při nichž se děti seznamují s urbanismem někdejší vilové kolonie ve svahu v Černých Polích.
Foto: David Židlický / MuMB

Utforskende spørsmål og bevegelsesaktiviteter der barna lærer om byplanleggingen av den tidligere boligkolonien i Černé Pole.

Lidské mraveniště a příměstský tábor zaměřený na téma moravského Manchesteru se staly iniciátory spolupráce s vilou Tugendhat, v jejímž rámci bylo realizováno několik projektů. Pilotní spolupráce nad projektem *Vila žije urbanismem* se následně rozrostla do další spolupráce, z níž uvedu dva příklady. Prvním je model pavilonu A a následný workshop *Rozkutálený advent* k výstavě *Pavilon A – konstrukce / prostor*. Jednalo se o vytvoření podkladu pro výrobu polyuretanového modelu ve vektorovém programu. Model měl odpovídat požadavkům nejen výroby, ale zejména budoucího užití jako herního prvku. Zároveň měl ambici probouzet otázky po stavebně–technické podstatě – nosných stavebních prvcích a ztužení konstrukce.

Druhým příkladem naší spolupráce je *Letní škola architektury a interiérového designu*. Zadáním byla náplň na tři dny prázdninové školy formou docházky každý den, zaměřená na mladé lidi od 13 let s tématem architektury a interiérového designu. Zároveň jsme navazovali na výstavu *Starting at Zero*, která v době prázdnin probíhala ve výstavním podlaží vily a věnovala se ženám, jež prošly školou Bauhaus a z různých důvodů musely začít znovu, na jiném světadíle, v jiné zemi nebo v jiném oboru. Šlo o designérky pracující s textilem, keramikou a nábytkem.

at barna fikk smake på matretter som passet til tema.

Den menneskelige maurtue og en forstadsleir som satte søkelys på temaet Mährens Manchester ble innledningen på samarbeidet med Villa Tugendhat, der flere prosjekter ble gjennomført. Pilotsamarbeidet om formidlingsprosjektet *Villaen lever via byen* har senere vokst til ytterligere samarbeid, som jeg her vil gi to eksempler på. Det første er modellen av Paviljong A og den påfølgende workshopen *Rullende Advent* i forbindelse med utstillingen *Paviljong A – konstruksjon / rom*. Dette innebar design for produksjon av en 3D-polyuretanmodell i et vektorprogram. Modellen skulle ikke bare oppfylle kravene til produksjon, men spesielt tilfredsstillende fremtidig bruk som lekeelement. Samtidig hadde modellen som målsetting å vekke spørsmål av teknisk og konstruktiv art – om de bærende elementene og konstruksjonens strukturelle styrke.

Det andre eksemplet på vårt samarbeid er *Sommerskolen for arkitektur og interiørdesign*. Oppdraget var å fylle en tredagers ferieskole med daglig kursopplegg, rettet mot ungdom fra 13 år og oppover, med temaet arkitektur og interiørdesign. Samtidig bygget vi videre på utstillingen *Starting at Zero* som fant sted i villaens utstillingsetasje i ferien. Den dreide seg om kvinner som før andre verdenskrig hadde gått på Bauhaus-skolen og av ulike grunner måtte begynne på nytt, på et annet kontinent, i et annet land eller i et annet fagfelt. De var utdannet i design og formgivning og arbeidet med tekstiler, keramikk og møbler.

Metody edukace

Storytelling: zapojení představivosti

Představy a jejich předávání jsou s lidmi od pradávna. Příběhy plné obrazotvornosti i zkušeností protkané celou lidskou historií, znázorněné na stěnách jeskynního člověka, předávané ústně, později sbírané aepisované. Pohádky, ságy, mýty a legendy, jihoamerická, řecká nebo slovanská mytologie pojednávající o bozích a hrdinech, mytologických zvířatech, to vše provází naše životy a otevírá nám jiné světy, jiná zákoutí našich duší. Buddha řekl: „vše, co jsme, je výsledek našich myšlenek“, šamani myšlenky nazývají sněním, Janovo evangelium v Bibli kralické praví „na počátku bylo slovo“ a moderní psychologie zkoumá nevědomí pomocí pohádek i freudovského přeřknutí, prozrazující naše potlačené nebo vytěsňené myšlenky.

Schopnost prožít a schopnost prožitků prostředkovat jsou dvě odlišné vrstvy jednoho celku, z nichž žádná se neobejde bez zapojení smyslů a intuice, a mnohdy zasahuje až k léčivému efektu ve formě podobenství, vzájemného lidského sdílení a předávání zkušeností. Ke zprostředkování prožitku je samozřejmě potřebná dávka dramatického nadání, umění rétoriky i pohybové schopnosti.

Storytelling, který se v moderní době nejprve prosadil v oblasti marketingu, proniká přibližně od roku 2013 v České republice také do oficiálních metod výuky. Ve skutečnosti tady však byl odpradávná jako jedna z vrstev přirozeného způsobu lidského bytí.

Realie: zapojení lidských smyslů

Scéna, kulisy a rekvizity jsou běžně užívané prostředky divadelních her. Spojeny s geografickou polohou a konkrétním místem také prostředky filmu. Prostředky, které napomáhají koncentraci na určité téma, konkrétní prožitek, emoci, přenesení se na určité místo. V architektuře můžeme navíc využít skutečné realie. Samozřejmě záleží na architektonickém stylu, neboť nemůžeme reálně ukazovat například islandský skanzen při procházkách moravským městem. Velmi také záleží na typu příjemce, zda přijímá informace spíše sluchem, nebo zrakem. Někdo si potřebuje i zapisovat nebo zakreslovat. Zmíněnou škálu lze dobře mířenou rekvizitou samozřejmě rozšířit i o chuť či čich, v architektuře jednoznačně o hmat. Materiály k užití hmatu přímo vyzývají! Jakkoli je to v přímém rozporu s památkovou ochranou. Najdeme však v případě památek

Pedagogiske metoder

Storytelling: å engasjere fantasien

Fantasien, og formidlingen av den, har fulgt oss mennesker siden oldtiden. Historier fulle av bilder og erfaringer er vevd inn i menneskets historie, tegnet på hulemenneskenes vegger, muntlig overlevert, senere samlet og nedskrevet. Eventyr, sagaer, myter og legender – søramerikansk, gresk eller slavisk sagn om guder og helter, mytologiske dyr – alt dette følger våre liv og hjelper oss til å åpne andre verdener, andre hjørner av vårt sinn. Buddha sa at «Alt vi er, er resultatet av våre tanker», sjamaner kaller tanker for drømmer; i Johannesevangeliet står det «i begynnelsen var ordet», og moderne psykologi utforsker det ubevisste gjennom eventyr og freudiansk glipp og avslører våre fortrenge eller undertrykte tanker.

Evnen til å erfare og evnen til å formidle erfaring er to forskjellige sider av en helhet. Ingen av dem kan klare seg uten å involvere sanser og intuisjon, og ofte har de en helbredende kraft i form av lignelser, mellommenneskelig overlevering og deling av erfaring. En dose dramatisk talent, fortellerevne og kroppsspråk vil naturligvis være nødvendig for å formidle opplevelsen.

Storytelling, som i moderne tid først ble utbredt innen markedsføring, har også gjort sitt inntog i den offisielle undervisningen i Tsjekkia siden ca. 2013. Men faktisk har det alltid vært der som en naturlig bestanddel av menneskelig omgang.

Realiteter: involvering av menneskets sanser

Scene, kulisser og rekvisitter er vanlige virkemidler i teaterstykker. I tilknytning til en geografisk plassering og et bestemt sted er de også virkemidler i filmer. Verktøy som hjelper en til å konsentrere seg om et bestemt tema, en bestemt opplevelse, en følelse, til å hensette seg et bestemt sted. I arkitekturformidlingen kan vi også bruke virkelige realiteter. Det avhenger selvfølgelig av den arkitektoniske stilen, for vi kan ikke gjerne vise for eksempel et islandsk friluftsmuseum mens vi går gjennom en by i Mähren. Det avhenger også veldig av mottageren, om man tar inn informasjon mer ved hjelp av hørsel eller syn. Noen har også behov for å ta notater eller tegne. Det nevnte spekteret kan selvfølgelig utvides med smak eller lukt ved hjelp av en velegnet rekvisitt, og i arkitektur definitivt med berøring. Materialer inviterer direkte til bruk

Pracovní listy Na návštěvě u Tugendhatových. Stopovaná dokumentáž Francka z Kamenky. Foto: David Židlický / MuMB

Aktivitetsark for Pa besøk hos Tugendhats. Sporet dokumentasjon om Francek fra Kamenka.

alespoň náhradní možnost, použijme vzorky materiálů, které může návštěvník uchopit do ruky a cítit jejich teplo nebo chlad, jejich strukturu. Když s dětmi probíráme nouzová obydlí přelomu 19. a 20. století, vaříme si k tomu brambory na loupáčku, a ideální by bylo, kdyby děti přišly rovnou hladové, aby pochopily trochu víc z doby i tématu. Co člověk zažije na vlastní kůži, nezapomene, a pokud se prožitek navíc odehraje v autentickém prostředí konkrétního historického období a geografické polohy, o to více může být probuzena představivost a věřím, že také schopnost vcítění se.

Historie hrou: zapojení praktických dovedností

Matematika cvičí schopnost kombinatoriky, dějepis může člověka kultivovat a přinášet pochopení současných dějů. Vlastně může být také kombinatorikou. Dramatickou, barevnou, zábavnou i poučnou. Školní výuka historie může být fádní, konstatující pouze data a události, děti ji v takovém případě projdou s lepším či horším ohodnocením, otázkou zůstává, co si ve skutečnosti kromě známky odnášejí. Nebo může výuka probíhat živě, na výletech, procházkách, vyprávěním i debatami, ale především hrou. Podobně jako lze prolnout historii míst do soudobých architektonických a urbanistických návrhů, lze hru zapojit přímo do předávání a výkladu historických zkušeností lidstva. A pokud navíc do hry zapojíme také praktickou rukodělnou činnost, může mít poznání o další stupeň hlubší rozměr prožitku.

av berøring! Skjønt dette står jo i direkte motsetning til bevaringshensyn. Men, når det gjelder fredede monumenter, la oss i det minste finne et alternativ, la oss bruke materialprøver som den besøkende kan ta i hånden og føle varmen eller kulden, teksturen. Når vi diskuterer nødboliger fra århundreskiftet 1900 med barna, koker vi noen poteter til å skrelle, og ideelt sett burde barna komme rett inn sultne, slik at de ville forstå litt mer av perioden og emnet. Det man opplever selv, glemmer man ikke, og hvis opplevelsen i tillegg er satt inn i en autentisk ramme av en bestemt historisk periode og geografisk plassering, tror jeg fantasien og evnen til innlevelse kan vekkes enda mer.

Historie gjennom lek: involvering av praktiske ferdigheter

Matematikk trener opp evnen til å være kombinatorisk, mens historie kan kultivere mennesker og gi forståelse for samtidige hendelser. Faktisk kan det også være kombinatorikk. Dramatisk, fargerik, underholdende og informativ. Historieundervisningen i skolen kan være kjedelig, med bare datoer og hendelser, og i så fall består elevene med bedre eller dårligere karakterer – spørsmålet er hva de egentlig får ut av det, bortsett fra karakteren. Eller også kan undervisningen være levende, på turer, vandringer, gjennom fortellinger og debatter, men fremfor alt gjennom lek. På samme måte som stedets

Další část programu se odehrává ve vile Tugendhat. Foto: David Židlický / MuMB

Neste del av programmet finner sted i Villa Tugendhat.

Současná doba používá velmi pokročilé technologie, které v mnohých činnostech umožňují prudkou rychlost a mnohdy jako by vylučovaly nutný proces zrání. Lidské prožívání, psychika, duše jsou pomalejší než technologie a tato rychlost může někdy vyčerpávat lidské tělo i mozek. Děti se to týká stejně jako dospělých. Jedna z možností, jak tělo i mozek opět uvést do rovnováhy po přetížení světem techniky, je fyzická práce, ať již hrubá nebo jemná. Při výuce o primitivních obydlích je můžeme stavět přímo v lese z větví, listů, kamenů a kůry, čímž zapojíme hrubou práci a motoriku, nebo přeskočíme do jiného historického období a učíme se ornamentální zdobnost fasád, kterou ukotvíme vyšíváním nebo sypaním ornamentu z písku, čímž uspokojíme potřebu jemné práce a motoriky.

Prožitek práce (v dětském pojetí tedy hry jako práce dětí) nás snadněji přeneseme do dob minulých a může jistě vést i k určité míře pokory k životu, předkům i současníkům. Například ukroucení šňůry, utkání kusu látky nebo přišití knoflíku může přinést hlubší pochopení prostřednictvím prožitku práce při bádání o někdejší době brněnských textilních dělníků a průmyslníků.

Ideální je souběžné zapojení praktické (rukodělné) tvorby, které vede k propojování jemné i hrubé motoriky (hmatu a pohybu celého těla) a všech smyslů – zraku a sluchu (dle schopnosti dramati-zace projevu), čichu (dle míst) a dle možností i chutí (vařením nebo alespoň stravováním dle obsahu příběhu) v kombinaci s faktografickým výkladem formou storytellingu.

historie kan veves inn i samtidens arkitektur og byplanlegging, kan leken være direkte involvert i formidlingen og tolkningen av menneskehetens historiske erfaringer. Og hvis man i tillegg inkorporerer praktiske håndverksaktiviteter i leken, kan kunnskapen få en ekstra erfaringsdybde.

I vår tid bruker vi svært avansert teknologi som gjør det mulig å gjennomføre mange aktiviteter raskt, noe som ofte ser ut til å eliminere den nødvendige modningsprosessen. Menneskets erfaring, psyke og sjel er langsommere enn teknologien, og denne hastigheten kan noen ganger utmatte kroppen og hjernen. Barn påvirkes like mye som voksne. En måte å bringe kropp og hode tilbake i balanse fra en overveldende teknisk verden er gjennom fysisk arbeid, enten det er røft eller skånsomt. Når vi lærer om primitive boliger, kan vi bygge dem rett i skogen med greiner, løv, stein og bark – noe som krever grovarbeid og motoriske ferdigheter – eller vi kan hoppe til en annen historisk periode og lære om dekorativ utsmykning av fasader, forankret i broderi eller dryss av ornamenter fra sand – noe som tilfredsstiller behovet for detaljarbeid og finmotorikk.

Opplevelsen av arbeid (i barnas oppfatning av lek som deres form for arbeid) kan lettere føre oss tilbake i tid og kan sikkert føre til en viss ydmykhet overfor livet, våre forfedre og samtidige. For eksempel kan det å tvinne en snor, veve et tøyestykke eller sy i en knapp gi en dypere forståelse gjennom opplevelsen av arbeid mens man undersøker fortiden til Brnos tekstilarbeidere og industriherrer.

Idealet er samtidig involvering av praktisk (håndverksmessig) skapelse, noe som fører til integrering av fin- og grovmotorikk (berøring og bevegelse av hele kroppen) og alle sanser:

Projekt Vila žije urbanismem

Projekt provází příběh chudého chlapce Francka, který pochází z brněnské dělnické kolonie. Díky osudovému letnímu setkání, kdy malou Hannu Weiss zachránil před zlým psem, je pozván její maminkou na čaj do vily Tugendhat. Příběh tak volně spojuje různé urbanistické vrstvy a struktury města, protiklady počátku 20. století – sociální vrstvy, životní způsob, reakce na průmyslovou revoluci, formy architektury, styl oblékání se snahou vytvořit alespoň rámcově ucelenější vjem doby pro děti.

Zadání bylo definováno volně a určujícím bylo téma urbanismu. Vzhledem k vlastní dlouholeté zkušenosti s územním plánováním mohu konstatovat, že některá místa se mění a zároveň zůstávají spojena se svým někdejší duchem. Ať již charakterem zástavby, urbanistickou strukturou, střešní krajinou nebo stavebními detaily. Genia loci nesou dál do budoucnosti.

Limitem projektu byl čas na přípravu a také délka vlastní akce. Čas tedy také definoval, jak rozsáhlý prostor čtvrti můžeme s dětmi na workshopu obsáhnout, abychom propojili téma urbanismu a zároveň zažili vilu, kde se část příběhu odehrává.

Materiálem byly kromě výtisků pracovních listů pro děti i jedlé rekvizity. Na uvítanou děti dostaly na vstupní terase bonbony a na závěr příběh končí svačinou se Schwarzwaldským dortem a malinovou šťávou na druhé terase u obytného prostoru v návaznosti na kuchyň.

Osobně dramatizují workshopy i pravidelné schůzky s dětmi kromě výše uvedeného také pátracími otázkami. Probouzím v nich detektiva, aby samy přemýšlely, ptaly se a kombinovaly. Kde spaly děti v 18. století? Kam chodila služka na WC? Proč dřív nebyla kamna pod oknem jako dnešní těleso topení? Několik otázek dám sama a děti se rychle zapojí a pokračují samy. Někdy dojdeme k dekadentnímu slepenci faktů, jindy rozmotáme gordický uzel. Role zkušeného průvodce skupiny je samozřejmě nezastupitelná, aby i případný slepenec znovu uvedla v chod.

Kromě příběhu s fotkami a pátracích otázek jsem tentokrát zapojila také grafickou spojovačku, která po dokreslení odhalila půdorys obytného podlaží, tajenku s názvy exotických materiálů použitých v interiérech vily, osmisměrku a výřezy s kopiemi historického situačního plánu zemského Brna a plánu zástavby z roku 1909.

Syn og hørsel (knyttet til å dramatisere fortellingen), lukt (knyttet til steder) og, om mulig, smak (matlaging eller i det minste å spise knyttet til innholdet i historien) – i kombinasjon med tolkning av fakta i form av historiefortelling.

Prosjektet Villaen lever via byen

Dette prosjektet følger historien om den fattige gutten Francek, som kommer fra en arbeiderkoloni i Brno. Takket være et skjebnesvangert møte om sommeren, da han reddet lille Hanna Weiss fra en mannevond hund, blir han invitert av moren hennes til te i Villa Tugendhat. Fortellingen knytter på denne måten sammen byens ulike urbane lag og sosiale strukturer, det tidlige 1900-tallets motsetninger – klasseforskjeller, livsstil, reaksjoner på den industrielle revolusjonen, arkitekturformer, klesstil – i et forsøk på å skape i et slags rammeverk for en mer sammenhengende tidsoppfatning for barn.

Oppgaven var løst definert, og det avgjørende temaet var urbanisme. Med min egen lange erfaring med byplanlegging kan jeg si at noen steder forandrer seg, samtidig som de beholder sin tidligere ånd. Enten det gjelder bygningenes karakter, bystrukturen, taklandskapet eller konstruksjonsdetaljene. Genius loci (stedets ånd) lever videre inn i fremtiden.

Formidlingsoppleggets begrensninger var forberedelsestiden og også lengden på selve arrangementet. Tiden definerte derfor også hvor stort område av nabolaget vi kunne dekke sammen med barna i workshopen, slik at vi kunne knytte an til temaet urbanisme og samtidig oppleve villaen der en del av historien utspiller seg.

I tillegg til trykk som barna skulle arbeide med besto materialet av spiselige rekvitter. For å ønske barna velkommen fikk de godteri på inngangsterrassen, og historien avsluttes med en matbit med Schwarzwälder Kirschkake og bringebærsaft på den andre terrassen utenfor oppholdsrommet i forlengelsen av kjøkkenet.

Selv dramatiserer jeg verkstedene og de regelmessige møtene med barna med åpne spørsmål i tillegg til det som er nevnt ovenfor. Jeg vekker detektiven i dem til å tenke, stille spørsmål og trekke slutninger på egen hånd. Hvor sov barna på 1700-tallet? Hvor gikk tjenestepiken på do? Hvorfor var det ikke en ovn under vinduet, slik

Akce začala na rozhraní parku Lužánky a někdejšího vodního toku, který byl zatrubněn a nyní v jeho trase vede ulice Drobného. Již na začátku jsme pronikli do příběhu někdejšího Brna představivostí a zapojením našich smyslů hledáním někdejšího potůčku a nasloucháním jeho zvuku. Za chvíli jsme se už všichni zaposlouchali do příběhu chudého chlapce Francka a děti se jeho prostřednictvím seznámily s dobovými reáliemi a zvyklostmi dělníků, dozvěděly se například o sirotčincích, poznaly nová slova, která se místně užívala ještě celé 20. století. Pokračování trasy ulicí Schodovou zahrnovalo první pátrací otázky a také děti rozhýbalo. Šli jsme cíleně po stopách Francka, který ovšem v příběhu zabloudil, a poznali jsme tak někdejší kolonii mezi ulicemi Trávníky, Muchova, Tomanova i nejstarší vilu v lokalitě, neorenesanční vilu Karla Kaisera. Ve chvíli, kdy naše kroky ustaly před vilou Tugendhat, už jsme měli za sebou nejméně tři urbanistické struktury města a čtvrtou jsme prozkoumali na mapě. Dál přišlo na řadu objevování výdobytků průmyslové revoluce. Hned prvním byl zvonek u vstupní branky vily Tugendhat. Otevřít nám přichází služebná v doprovodu Haniččiny chůvy a vítá nás čokoládovými bonbony v lesklém stříbrozlatém celofánu. Hledáme Haničku, počítáme schody, přemýšlíme, kam vedou, zkoušíme prosvětlit onyxovou stěnu, badáme nad trezorem. Je toho tolik, že se potřebujeme posilnit! A tak na samý závěr sníme celý Schwarzwaldský dort!

som dagens radiatorer? Jeg stiller noen spørsmål selv, og barna blir raskt med og fortsetter på egen hånd. Noen ganger kommer vi frem til et brokete lappeteppe av fakta, andre ganger løser vi opp en gordisk knute. Rollen til en erfaren formidler er selvfølgelig avgjørende for at gruppen kommer på rett spor igjen.

I tillegg til historien med bilder og utforskende spørsmål hadde jeg i dette tilfellet også med meg et grafisk punkt til punkt-spill som, når det ble tegnet, avslørte en plantegning av boligetasjen, en gåte med navnene på de eksotiske materialene som ble brukt i villaens interiør, et kryssord og utklipp med kopier fra et historiske bykart over Brno og byplanen fra 1909.

Arrangementet begynte der hvor Lužánky-parken møtte den tidligere bekken, som er blitt ført i rør og nå renner langs Drobného-gaten. Helt fra begynnelsen av fikk vi innblikk i historien om det tidligere Brno ved å bruke fantasien og sansene våre til å lete etter den forsvunne bekken og lytte etter lyden av den. Snart hørte vi alle på historien om den fattige gutten Francek, og gjennom den ble barna introdusert for datidens realiteter og skikker blant arbeiderne, lærte om for eksempel barnehjem og oppdaget nye ord som fortsatt var i bruk lokalt gjennom hele 1900-tallet. Fortsettelsen av ruten langs Schodova-gaten inkluderte de første søkende spørsmålene og fikk også barna til å bevege seg. Vi gikk målbevisst i fotsporene til Francek, som jo i historien gikk seg vill, og vi ble kjent med den tidligere kolonien mellom gatene Trávníky, Muchova, Tomanova og den eldste villaen i området, Karel Kaisers nyrenessansevilla. Da vi stoppet foran Villa Tugendhat, hadde vi allerede passert minst tre adskilte bystrukturer og utforsket den fjerde på kartet. Deretter kom oppdagelsen av den industrielle revolusjonens landvinninger. Den aller første var ringeklokken ved inngangsporten til Villa Tugendhat. En stuepike sammen med Hannas barnepike kom for å åpne den for oss og hilste oss med sjokolade i forgylt cellofan. Vi leter etter Hanna, teller trappene, lurer på hvor de fører, prøver å gjennomlyse veggene av onyks (en gjennomskinnelig bergart), og utforsker pengeskapet. Det er så mye at vi må ha noe å styrke oss på! Så da, helt til slutt, spiser vi opp hele Schwarzwaldkaken!

Zakončení programu před onyxovou příčkou v hlavním obytném prostoru vily Tugendhat. Foto: David Židlický / MuMB

Avslutning av programmet foran onyx-skilleveggen i Villa Tugendhats hovedoppholdsrom.

Pracovní list
Na návštěvě u Tugendhatových

Z akce *Vila žije urbanismem* později vznikl pracovní list *Na návštěvě u Tugendhatových*. Jeho návrh byl v pracovní verzi konzultován se zkušenou dlouholetou pedagožkou pro 1. stupeň základních škol, paní Lenou Bušovou z Brna, a pilotně odzkoušen na několika vybraných dětech z kroužků Lidského mraveniště. Poté byl již s úspěchem předveden dětem a jejich rodičům ve vile Tugendhat.

Příběh nazvaný *Na návštěvě u Tugendhatových* může být po pilotním odzkoušení zařazen do programu prohlídek vily Tugendhat specializovaných pro děti. V rámci těchto prohlídek příběh zas a znovu probudí v dětech jejich obrazotvornost, povede je k hledání souvislostí lidských dějin, životních hodnot i objevování kulturního dědictví světa. Pracovní list děti obdrží při uvítání průvodcem vily a při prohlídce s ním aktivně pracují. Poté si jej odnesou domů jako živou upomínku návštěvy a poznání ikonické stavby a místa.

Oppgavearket
På besøk hos Tugendhats

Et annet resultat av prosjektet *Villaen lever via byen* var oppgavearket *På besøk hos Tugendhats*. Utkastet til oppgavearket ble gjennomgått av en erfaren, mangeårig grunnskolelærer, Lena Bušová fra Brno, og pilottestet på noen utvalgte barn fra prosjektet *Den menneskelige maurtue*. Det fikk deretter vellykket demonstrasjon for barn og foreldre i Villa Tugendhat.

Etter pilottesten kan fortellingen *På besøk hos Tugendhats* nå bli en del av programmet for omvisninger i Villa Tugendhat spesielt rettet mot barn. Under disse omvisningene vil fortellingen vekke barnas fantasi igjen og igjen, og få dem til å lete etter sammenhenger mellom menneskets historie, livsverdier og oppdagelsen av verdens kulturarv. Barna får utdelt oppgavearket når de blir tatt imot av villaguiden, og jobber aktivt med det under omvisningen. Deretter tar de det med seg hjem som et håndfast minne om besøket og kunnskapen om et ikonisk byggverk og sted.

Eli Solsrud působí od roku 2001 jako kurátorka edukace, nejprve v Norském muzeu architektury, poté v Národním muzeu umění, architektury a designu v Oslu. Byla zodpovědná zejména za vývoj vzdělávacích programů pro děti a mládež a výukových materiálů v oblasti architektury.

Absolvovala studium na Státní škole řemesel a uměleckého průmyslu v Oslu, vystudovala výtvarnou výchovu na Státní vysoké škole pedagogické a rovněž absolvovala program Teaching Artist Practice na Vysoké škole ve Voldě. V letech 1985 až 2006 se věnovala vlastní umělecké tvorbě.

Eli Solsrud har siden 2001 arbeidet som kurator formidling, først ved Norsk Arkitekturmuseum, deretter Nasjonalmuseet. Hun har hatt spesielt ansvar for utvikling av formidlingsopplegg og læringsressurser innenfor arkitektur rettet mot barn og unge.

Solsrud har Diplom fra Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i Oslo, har studert pedagogikk for kunstnere ved Statens Lærerhøgskole i forming og Teaching Artist Practice ved Høgskulen i Volda. Solsrud hadde i perioden 1985 til 2006 egen kunstpraksis.

Edukační program *Zvuk Osla* vytvořila v rámci Trienále architektury Oslo v roce 2019 umělecká skupina zURBS představovaná Cecilíí Sachs Olsen a Ninou Lund Westerdal. Cecilie Sachs Olsen pracuje jako profesorka umění na Metropolitní univerzitě v Oslu. Nina Lund Westerdal je architektka a umělkyně specializující se na uplatňování metod kritického urbanismu. Na audio procházce spolupracovalo Národní muzeum umění, architektury a designu (NaM), Trienále architektury Oslo, Kulturní aktovka (DKS)¹ v Oslu a iniciativa Život v Oslu bez aut. Na jaře 2024 se programu zúčastnilo přibližně 3 200 žáků 5. tříd.

Vzdělávací program se skládá ze 45minutové audio procházky centrem Osla, po níž následuje beseda, celkem program trvá 90 minut. Procházka začíná i končí na místě setkání, kde je účastníkům poskytnuto technické vybavení (sluchátka s přijímači) a kde probíhá závěrečná diskuze. Přes sluchátka žáci poslouchají průvodce a hlas vypravěče, kterým je samo město Oslo včetně hlasů jeho obyvatel. Žáci slyší zvuky města, příběhy a názory obyvatel na město ve spojitosti s konkrétním místem, kde se zrovna pohybují. Procházka je určena žákům 5. ročníku základních škol v Oslu, jsou tedy ve věku zhruba 11 let. Sluchátka mají tři kanály, které přehrávají různé zvukové stopy, každou s vlastní „perspektivou reality“. Jeden pohled se například zaměřuje na hospodářský růst a konkurenceschopnost, tedy ústřední prvky při utváření měst, ve kterých žijeme, zatímco jiná perspektiva se zaměřuje na sdílenou ekonomiku a komunitní fungování.

¹ DKS: Kulturní aktovka (Den kulturelle skolesekken) je celostátní program, který zajišťuje, aby se všichni žáci v Norsku každoročně setkávali s profesionálním uměním a kulturou.

Formidlingsprogrammet *Lyden av Oslo* ble utviklet i forbindelse med Oslo Arkitekturtriennale 2019 av kunstnergruppa zURBS, som bestod av Cecilie Sachs Olsen og Nina Lund Westerdal. Olsen er Professor of Art in Society ved Oslo Metropolitan University. Westerdal er arkitekt og kunstner og utfolder seg innen kritisk urban praksis. Utvikling av lydvandringen var et samarbeid mellom Nasjonalmuseet, Oslo Arkitekturtriennale, Den kulturelle skolesekken (DKS)¹ Oslo, og Bilfritt byliv Oslo kommune. Ca 3200 elever fra 5. trinn i Oslo deltok i programmet våren 2024.

Formidlingsprogrammet består av 45 minutters vandring i sentrum av Oslo, etterfulgt av en samtale, totalt 90 minutter. Lydvandringen begynner og slutter på oppmøtestedet, hvor det tekniske utstyret lagres deles ut og samles inn, og samtalen etterpå foregår. Ved hjelp av hodetelefoner følger elevene guidene og Oslos egen fortellerstemme og stemmene fra byens befolkning på øret. Elevene får høre lyder fra byen, historier og utsagn om byen som er knyttet til det de ser rundt seg når de går i gatene. Vandringen er rettet mot 5. trinn i Osloskolen. Elevene er ca. 11 år gamle. Hodetelefonene har tre kanaler som spiller forskjellige lydspor med hvert sitt «virkelighets-perspektiv». Et perspektiv kan for eksempel fokusere på økonomisk vekst og konkurranseevne som sentralt for utformingen av de byene vi bor i, mens et annet perspektiv setter delingsøkonomi og fellesskap i fokus.

¹ DKS: Den kulturelle skolesekken er en nasjonal ordning som sørger for at alle skoleelever i Norge får oppleve profesjonell kunst og kultur hvert år.

Workshopy

Tato témata nejsou prezentována jedním vypravěčem, ale zvukovou montáží různých hlasů. Autorky uspořádaly několik workshopů za účelem shromáždění názorů a výroků o městě. Všechny audio nahrávky byly pořízeny v ulicích města. To pomáhá oživit procházku a zpřítomnit lidi, kteří na nahrávkách mluví. Hlasy patří dětem, mladým lidem, architektům a urbanistům i běžným občanům. Všechny jsou proloženy fiktivním hlasem „vypravěče“ v podobě města Osla a také hudbou a zvukovými stopami.

Tematické frekvence

Třikrát během prohlídky si žáci mohou vybrat tematickou frekvenci a rozhodnout se, o kterém tématu chtějí slyšet více. Například: „Pokud chcete slyšet více o historii města – přepněte na kanál 1, pokud chcete slyšet více o Opeře a budovách za ní – přepněte na kanál 2, pokud chcete slyšet více o koupání a vodě ve fjordu – přepněte na kanál 3.“ Při další tematické frekvenci, která zaznívá uvnitř nákupního centra, si žáci mohou vybrat mezi: 1 – chci slyšet více o reklamě, 2 – chci slyšet více o nákupním tlaku, 3 – chci slyšet více o nákupních centrech v budoucnosti. Tím se zdůrazňuje, že neexistuje jediný zastřešující příběh, kritika nebo interpretace našeho okolí, ale celá řada různých pohledů.

Cvičení zaměřená na spolupráci

Při procházce jsou žáci vyzváni, aby se přímo zapojili do dění ve svém okolí. Vypravěč je vede k interakci, jako například: „stůj bez hnutí uprostřed ulice“, „naváž oční kontakt s kolemjdoucími“, „zpomal chůzi“ nebo „tanči při silent disco² na volném prostranství před nádražím“. Žáci se pak mohou přepínáním mezi kanály rozhodnout, na jaký typ hudby chtějí tančit. Během procházky si skupina udělá zastávku ve vnitrobloku. Tam pak mají žáci za úkol vyhledat prvky, které jim připadají obzvlášť krásné. Vypravěč počítá do tří a poté každý žák ukáže na to, co si vybral. Jindy je zase na dlouhém úseku cesty bez aut žákům položeno několik otázek, nad každou z nich se zamyslí a svou odpověď dají najevo pohybem. Například:

2 Silent disco je událost, kde účastníci poslouchají hudbu přes bezdrátová sluchátka místo reproduktorů, což vytváří tichou atmosféru pro okolí, ale živou zábavu pro tanečníky.

Workshops

Disse emnene blir ikke presentert gjennom én fortellerstemme, men gjennom en lydmontasje av forskjellige stemmer. Olsen og Westerdal har på forhånd gjennomført flere workshops for å samle inn stemmer og ulike meninger og utsagn om byen. Alle stemmeopptak ble gjort utendørs i byens gater. Det bidrar til å gjøre vandringen levende og personene bak stemmeopptakene tilstedeværende. Stemmene tilhører barn, unge, arkitekter og byplanleggere og vanlige innbyggere. Alle disse stemmene veves sammen ved hjelp av den fiktive fortellerstemmen til Oslo, samt musikk og lydklipp.

Temafrekvenser

Ved tre anledninger i løpet av turen kan elevene velge hvilket tema de vil høre mer om Fortellerstemmen gir elevene valg: «Vil du høre mer om byens historie – bytt til kanal 1, vil du høre mer om operaen og bygningene bak – bytt til kanal 2, vil du høre mer om bading og vannet i fjorden – bytt til kanal 3.» Ved neste temafrekvens, som foregår inne på et kjøpesenter, kan elevene velge mellom: 1 – høre mer om reklame, 2 – høre mer om kjøpespress, 3 – høre mer om kjøpesentre i fremtiden. På den måten markeres det at det ikke finnes én overordnet historie, kritikk eller tolkning av våre omgivelser, men snarere et hav av forskjellige perspektiver.

Samhandlingsøvelser

I løpet av vandringen utfordres elevene til å direkte engasjere seg i omgivelsene sine. Fortellerstemmen introduserer samhandlingsøvelser slik som for eksempel: «Stå bom stille midt på gaten», «prøve å få øyenkontakt med folk som går forbi», «gå i slow motion» eller «danse til silent disco på en åpen plass foran jernbanestasjonen». Der kan elevene bestemme hvilken type musikk de vil danse etter ved å bytte mellom kanalene. I en vakker bakgård på turen gjør gruppen et stopp og elevene blir bedt om å se etter noe de synes er spesielt vakkert i bakgården. Fortellerstemmen teller til tre og på tre peker hver enkel elev peker på det hen har funnet. Langs en lang og bilfri strekning blir elevene stilt flere spørsmål som hver især tar stilling til og viser sitt svar med bevegelse. For eksempel:

Žáci jsou vyzváni, aby ukázali na něco, co je podle nich na tomto místě cenné. Elevene blir bedt om å peke på noe de synes er verdifullt for bakgården. Foto: Ina Wesenberg / NaM

„Jsem já (Oslo) dobré město pro život? Pokud řeknete ANO – jděte doprava, pokud řeknete NE – jděte doleva.“

„Myslíte si, že bych já (Oslo) mělo být barevnější? ANO – doprava, NE – doleva.“

„Koupali jste se na tomto místě v Oslofjordu? ANO – doprava, NE – doleva.“

„Sníte o bydlení v mrakodrapu s terasou na střeše? ANO – doprava, NE – doleva.“

„Myslíte si, že Opera je nejúžasnější budova v Oslu? ANO – doprava, NE – doleva.“

Během této sekvence se žáci pohybují a „přelévají“ z jedné strany na druhou podle toho, zda na otázky odpovídají ano, nebo ne. Tímto způsobem jsou vedeni k zamyšlení se nad vlastním vlivem na okolí a nad vlastním vztahem k architektuře.

Závěrečná beseda

Po procházce následuje beseda bez sluchátek v interiéru. Žáci zde diskutují na téma, zda je Oslo dobré město pro život. Nakonec probíhá shrnující debata o celém zážitku. Dialog je založen na metodě *Filozofie s dětmi*.

«Er jeg (Oslo) en god by å bo i? Mener du Ja – gå til høyre, mener du Nei – gå til venstre.»

«Synes du jeg (Oslo) burde vært mer fargerik? Ja – til høyre, Nei til venstre.»

«Har du badet her innerst i Oslofjorden? Ja – til høyre, Nei til venstre.»

«Drømmer du om å bo i en skyskraper med takterrasse? Ja – til høyre, Nei til venstre.»

«Synes du operaen er den kuleste bygningen i Oslo? Ja – til høyre, Nei til venstre.»

Under denne sekvensen beveger elevene seg og «flyter» fra den ene siden til den andre, alt ettersom de svarer ja eller nei på spørsmålene. På denne måten oppfordres elevene til å reflektere over sin egen innvirkning på sine omgivelser og sitt eget forhold til arkitektur.

Felles samtale

Vandringen blir etterfulgt av samtale, innendørs og uten hodetelefoner. Her diskuterer elevene påstanden «Oslo er en god by å bo i». Og til slutt gjennomføres det en metasamtale om hele opplevelsen. Samtalen bygger på metoden *Filosofi med barn*.

Filozofie s dětmi

Cílem filozofického dialogu je, aby se všichni žáci aktivně zapojili. Přitom se neučí, co si mají myslet, ale jak se zlepšit v samostatném myšlení, lépe utřídit své myšlenky a vyjadřovat je. Při filozofických roz-
hovorech není cílem dojít k předem dané odpovědi. Žáci v rámci omezeného času dospívají k nejlepší možné odpovědi na základě vlastního mínění. Učí se důvěřovat sami sobě a naslouchat jeden druhému. Filozofický rozhovor je strukturovaný a má svá pravidla. Tři nejdůležitější pravidla jsou: zaujmout stanovisko, zdůvodnit svůj názor a vzájemně si naslouchat.

Technické vybavení

Sluchátka s přijímači pro všechny – včetně učitelů cca 30 + 10 do zálohy;
Vysílače, 3 + jeden v záloze;
MP3 přehrávače, 3 + jeden až tři v záloze;
Nabíječky pro sluchátka, vysílače a MP3 přehrávače.

Výzvy

Při třech kanálech na výběr musí být k dispozici tři průvodci, z nichž každý obsluhuje vlastní MP3 přehrávač a vysílač. Žáci poslouchají většinu času totéž a vysílače jsou koordinovány průvodci na určených zastávkách během procházky. Průvodce č. 1 řídí koordinaci pomocí gest, která ostatní průvodci následují. Funguje to dobře, ale je potřeba trocha cviku.

Během audio procházky se na některých místech vyskytly problémy s hlukem či rušením zvukového přenosu. Někdy bylo obtížné takové situace řešit. Občas pomohla výměna sluchátek nebo výměna vysílače.

Následná filozofická diskuze, při níž měli žáci rozhodnout o pravdivosti výroku „Oslo je dobré město pro život“, byla náročná, zejména u neklidných skupin. Ve srovnání se samotnou procházkou městem, která byla hravá, poutavá a v pohybu, se debata stávala nucenější a statictější. Příliš se podobala běžné výuce ve třídě a snižovala hodnotu celkového zážitku.

Zpětná vazba od žáků a učitelů

Po absolvování audio procházky na jaře 2024 vyplnili učitelé hodnoticí formuláře. *Zvuk Oslo* od učitelů obdržel velmi pozitivní zpětnou vazbu. Audio procházka žáky do značné míry zaujala. Žáci ji vyhodnotili jako zábavnou, novou, jinou.

Filosofi med barn

Målet med den filosofiske samtalen å få alle elevene til å delta aktivt. Elevene skal ikke lære hva de skal tenke, men hvordan de kan bli bedre til å tenke selv, bedre til å systematisere tankene sine og å utrykke dem. I filosofiske samtaler kommer man ikke fram til et fasitsvar. Elevene kommer fram til det best mulige svaret ut fra de forutsetningene de har, og den tiden de har til rådighet. Elevene trenes til å stole på seg selv og å lytte til hverandre. En filosofisk samtale er strukturert og har regler. De tre viktigste reglene er: Ta stilling, begrunne sin mening og å lytte til hverandre.

Teknisk utstyr

Hodetelefoner til alle – også lærere ca 30 stk + 10 i reserve
Sendere, 3 stk + en i reserve
MP3-spillere, 3 stk + en til tre i reserve
Ladere til hodetelefoner, sendere og MP3-spillere

Utfordringer

Med tre kanaler å velge mellom må det være tre guider som håndterer hver sin MP3-spiller og sender. Elevene hører stort sett det samme, og senderne koordineres ved bestemte stopp underveis. Guiden nr 1 styrer koordineringen med et fysisk tegn som de andre guidene følger. Dette går helt fint, men litt øvelse må til.

I løpet av lydvandringen var det enkelte steder på turen problemer med skurring/interferens. Det viste seg å være vanskelig å gjøre noe med. Noen ganger hjalp det å bytte hodetelefon eller skifte ut en sender.

Den filosofiske samtalen etterpå, hvor elevene skulle ta stilling til påstanden «Oslo er en god by å bo i», kunne være vanskelig gjennomføre, spesielt med urolige grupper. I forhold til selve vandringen som var lekfull, fysisk og engasjerende, ble samtalen mer påtunget og statisk. Den ble for mye lik vanlig klasseromsundervisning og trakk den samlede opplevelsen litt ned.

Tilbakemeldinger fra elever og lærere

Etter gjennomført lydvandring våren 2024 har lærerne fylt ut et evalueringsskjema. *Lyden av Oslo* fikk svært gode tilbakemeldinger fra lærere. Lydvandringen engasjerte elevene i stor grad

Žáci si mohou vybrat, na jakou hudbu chtějí tančit, a to výběrem kanálu 1, 2 nebo 3.

Elevene kan velge hvilken musikk de vil danse til ved å velge kanal 1, 2 eller 3. Foto: Ina Wesenberg / NaM

DKS Oslo chce ve spolupráci s Národním muzeem pokračovat a nabídnout program *Zvuk Oslo* i jiným věkovým skupinám žáků.

Nové audio procházky v roce 2025

Projektová skupina:
Zástupkyně zadavatele projektu: Rikke Komissar
Vedoucí projektu: Hans E. Thorsen
Kurátorka/edukátorka: Eli Solsrud
Koordinátorka prohlídek: Silja Szetu
Autorky: Marthe Sofie Eide a Cecilie Sachs Olsen

Nové audio procházky připravuje Národní muzeum a jejich autorkou je Marthe Sofie Eide, performerka, konzultantka v oblasti udržitelného rozvoje a ekonomka. Cecilie Sachs Olsen, tvůrkyně *Zvuku Oslo*, je jejich spoluautorkou.

Národní muzeum ve spolupráci s Marthe Sofii Eide a na základě zkušeností získaných z projektu *Zvuk Oslo* připravuje celostátní rozšíření programu. Cílovou skupinou jsou žáci ve věku 10 až 12 let. Stejně jako v případě *Zvuku Oslo* se bude program skládat ze 45minutové procházky, po níž bude následovat beseda, vše v celkové délce 90 minut. Audio procházka bude přizpůsobena různým místům. Bude se jmenovat *Zvuk*... například Bergenu, Trondheimu nebo Stavangeru. Tedy *Zvuk* a název města, pro něž je program koncipován. Program bude k dispozici od školního roku 2025/2026.

og elevene synes de fikk oppleve noe morsomt, nytt og annerledes. DKS Oslo ønsker å fortsette samarbeidet med Nasjonalmuseet og tilby kommende generasjoner Oslo elever *Lyden av Oslo*.

Nye lydvandringer 2025

Prosjektgruppe:
Prosjekteier: Rikke Komissar
Prosjektleder: Hans E. Thorsen
Kurator formidling: Eli Solsrud
Turnékoordinator: Mei Silja Szetu
Utviklere og samarbeidspartnere: Marthe Sofie Eide og Cecilie Sachs Olsen

De nye Lydvandringene produseres av Nasjonal-museet og utvikles av Marthe Sofie Eide. Hun er scenekunstner, bærekraftsomstiller og siviløkonom. Cecilie Sachs Olsen, skaper av *Lyden av Oslo*, er medskaper.

Nasjonalmuseet skal i samarbeid med Marthe Sofie Eide og erfaring fra *Lyden av Oslo* i gang med å utvikle et Nasjonalt DKS lydvandringstilbud. Målgruppen er elever 10 til 12 år gamle. Som i *Lyden av Oslo* vil formidlingsprogrammet bestå av 45 minutters vandring, etterfulgt av en samtale, totalt 90 minutter. Lydvandringen skal tilpasses ulike steder og vil hete *Lyden av*... for eksempel Bergen, Trondheim eller Stavanger. Det vil si *Lyden av* og navnet på byen hvor tilbudet bestilles. Tilbudet vil være tilgjengelig fra

Zvuk Oslo vede jednou z centrálních oblastí města. Někteří žáci v centru města ještě nikdy nebyli. Foto: Ina Wesenberg / NaM

Lyden av Oslo går gjennom et av de mest sentrale strøk av byen. En del elever hadde ikke vært i sentrum av byen før.

Cílem Národního muzea je připravit nabídku pro dvě města ročně. Plánujeme program zjednodušit a vytvořit audio procházky pouze s jedním kanálem. U *Zvuku Osla* jsme zjistili, že žáci 5. ročníku mají největší zájem o to, aby byli všichni na stejném kanálu. Starším žákům a dospělým by se pravděpodobně více líbilo, kdyby si mohli vybírat témata individuálně. S jedním kanálem ale bude výroba a provoz audio procházky jednodušší a levnější.

Proces

Audio procházky budou přizpůsobeny konkrétní lokalitě. Prostřednictvím programu DKS se jednotlivé kraje v Norsku rozhodnou, zda objednájí audio procházku pro některé ze svých měst. Program obsahuje „základní rámec“ s různými tématy, který lze použít pro všechna města. Ten se skládá z mnoha různých výroků, jež se týkají udržitelnosti, občanství, architektury a politiky. Promlouvají zde různá zvířata a objekty, například holub, ježek, bytový dům, sloup veřejného osvětlení, skalka, květinový záhon a mnoho dalších zvířat, rostlin či věcí, které mají co říci k životu ve městě. Výrazná část audio procházky následně vznikne v rámci workshopu s využitím „hlasů města“. Při něm se bude sbírat materiál pro nahrávky. Žáci a další obyvatelé budou procházet trasou plánované procházky. K tomu budou vybaveni diktafony, pomocí nichž nahrají prováděná zábavná a reflexivní cvičení. Účastníci se přitom mohou zamyslet nad svým vztahem k architektuře a městu, a zároveň získají dostatek materiálu pro návrh audio procházky pro konkrétní místo. Navíc to, co v každém městě vznikne, bude uloženo do datové „banky“ a může být použito i v jiných městech.

Výsledkem bude jedinečná zvuková procházka pro konkrétní město. A stejně jako v případě *Zvuku Osla* se po cestě budou realizovat pohybová interakční cvičení. Celé to bude doplněno hudbou vhodnou pro dané téma.

Následná beseda

Na základě zkušeností z projektu *Zvuk Osla* a zejména filozofických rozhovorů s žáky, které podle nás nefungovaly optimálně, jsme se rozhodli pro změnu. V době vzniku tohoto článku nebylo ještě rozhodnuto, co bude náplní druhé poloviny programu po procházce. V projektové skupině jsme diskutovali o tom, jak je důležité, aby si děti zachovaly naději a optimismus do budoucna.

og med skoleåret 2025/2026. Nasjonalmuseet tar sikte på å produsere tilbudet for to byer hvert år. Vi kommer til å gjøre en forenkling og lage lydvandringene med bare én kanal. Med *Lyden av Oslo* erfarte vi at elevene i 5. trinn var mest interessert i å være på samme kanal som medelevene. Eldre elever og voksne ville nok hatt mer glede av å kunne velge kanaler og tema. Med bare én kanal vil lydvandringen bli enklere og kostnadsmessig rimeligere både å produsere og å gjennomføre.

Prosess

Lydvandringene vil være unike for hvert sted. Gjennom DKS-systemet bestemmer de ulike fylkene i Norge om de vil bestille en lydvandring til en av sine byer. På forhånd produseres det en «grunnstamme» med ulike tema som kan brukes i alle byer. Grunnstammen består av mange forskjellige ytringer som berører bærekraft, medborgerskap, arkitektur og politikk. Ytringene blir fremsatt av en rekke forskjellige dyr og objekter. Det er for eksempel en due, pinnsvin, boligblokk, lyktestolpe, grunnfjell og et blomsterbed og mange flere, som alle har noe å si om å leve livet i en by. Den særegne delen av lydvandringen blir skapt ved å bruke «byens stemmer» i en materialegenererende workshop der skoleelever og andre innbyggere går ruten som vil bli lydvandringen. De vil bli utstyrt med opptagere og gjennomføre morsomme og reflekterende øvelser som de spiller inn. Dette gir deltakerne en opplevelse der de kan reflektere over sitt forhold til arkitekturen og byen samtidig som det gir nok materiale til å utforme lydvandringen for det spesifikke stedet. I tillegg vil det som genereres i hver enkel by gå inn i grunnstammen eller «banken» som grunnstammen også kan forstås som og vil kunne brukes i andre byer om det passer.

Det hele klippes sammen til en unik lydvandring for den spesifikke by. Og som i *Lyden av Oslo* legges det inn fysiske samhandlingsøvelser underveis, og det hele veves sammen med musikk som underbygger tema.

Samtalen etterpå

Med erfaring fra *Lyden av Oslo* og samtalen basert på filosofi med barn, som vi ikke synes fungerer optimalt, har vi bestemt oss for å gjøre noe helt annet. Hva de 45 minuttene etter vandringen skal fylles med, er ikke ferdig utviklet når manus

Workshop s žáky zaznamenávajícími spontánní výroky obyvatel města.

Workshop med elever for lydopptak av spontane ytringer.
Foto: Vidar Ibenfeldt / NaM

Marthe Sofie Eide nastínila následující řešení: Diskuze po audio procházce vychází z konceptu tzv. *future literacy* (gramotnost pro budoucnost),³ který spočívá v posílení schopnosti dětí představit si budoucí scénáře a jejich vlastní roli při jejich utváření. Při tomto rozhovoru budeme cvičit „svaly budoucnosti“ dětí tím, že je vyzveme, aby diskutovaly o tom, jak chtějí, aby se město v budoucnu vyvíjelo – jako město určené pro ně samotné, pro ostatní lidi a pro přírodu.

Rozhovor je založen na třech klíčových otázkách: Co je dobré město pro tebe? Co je dobré město pro ostatní? Jak má město pečovat o přírodu?

Tím, že děti povzbudíme k přemýšlení nad rámec jejich bezprostředního okolí, posílíme jejich povědomí o tom, že budoucnost lze aktivně utvářet. Prostřednictvím cvičení, při nichž děti formují své vlastní představy o budoucnosti – například dotýkáním se různých materiálů a poslechem zvuků z audiobanky – rozvíjíme jejich představivost a myšlenku, že budoucnost může být odlišná od dneška. Jejich vize budoucnosti se pak stávají součástí instalace, která se rozvíjí spolu s narůstajícím počtem návštěvníků. Tímto způsobem se děti stávají spolutvárci kolektivní budoucnosti i její konkrétní vizuální reprezentace.

Tento přístup dává dětem nástroje k pochopení, jaké mají možnosti ovlivňovat svět kolem sebe, a vytváří prostor, kde mohou prakticky zkoumat principy demokracie a udržitelnosti.

til denne artikkelen går i trykken, men prosjektgruppa har snakket om at det er viktig at barna bevarer framtidsoptimismen.

Marthe Sofie Eide har skissert denne løsningen: Samtalen etter lydvandringen bygger på konseptet *future literacy*,² som handler om å styrke barnas evne til å forestille seg fremtidige scenarier og deres egen rolle i å forme dem. I denne samtalen skal vi trene barnas «fremtidsmuskel» ved å invitere dem til å drøfte hvordan de ønsker at byen skal utvikle seg i fremtiden – en by for dem selv, for andre mennesker, og for naturen.

Samtalen bygger på tre sentrale spørsmål: Hva er en god by for deg? Hva er en god by for andre? Hvordan kan byen ivareta naturen?

Ved å oppmuntre barna til å tenke utover sine umiddelbare omgivelser, styrker vi deres forståelse for at fremtiden kan formes aktivt. Gjennom øvelser der barna konstruerer sine egne fremtider, blant annet ved å ta på ulike materialer og lytte til lyder fra en lydbank, trigges fantasien og tanken om at fremtiden kan være annerledes enn i dag. Deres fremtidskonstruksjoner blir en del av en installasjon som utvikler seg i takt med antall besøkende, og på denne måten blir de medskapere av både en kollektiv fremtid og en konkret, visuell representasjon av den.

Denne tilnærmingen gir barna verktøy til å forstå sine egne påvirkningsmuligheter, og det skaper en arena der de kan utforske demokrati og bærekraft i praksis.

³ Vice k *future literacy*: <https://www.unesco.org/en/futures-literacy>. Vice ke Copenhagen Institute for Futures Studies: <https://cifs.dk>

² En link som forteller litt mer utdypende hva *future literacy* er: <https://www.unesco.org/en/futures-literacy>. En link som forteller litt om hvem Copenhagen Institute for Futures Studies er: <https://cifs.dk>

Petra Hlaváčková je teoretická architektury, kurátorka a publicistka, která se dlouhodobě zabývá feministickými přístupy v umění, architektuře a urbanismu a genderovou politikou v období československého státního socialismu. Je spoluzakladatelkou 4AM/Fóra pro architekturu a média, iniciátorkou výzkumné dílny Move the City zaměřené na pohyb a prožívání městského prostoru, kurátorkou mnoha výstav, např. *Kill your Idol*, která byla součástí expozice českého a slovenského pavilonu na 13. mezinárodním bienále architektury v Benátkách (2012). Je spoluautorkou dokumentárního filmu *Když máš práci, máš všechno* (2016), kurátorkou výstavy *Osvo-bozený prostor: péče – architektura – feminismus* v Galerii města Bratislavy (2023–2024) a členkou výzkumného týmu projektu *Ženy v architektuře* (www.zenyvarchitecture.cz). Absolvovala doktorské studium na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze a v současné době působí jako profesorka programu Gender & prostor na Akademii výtvarných umění ve Vídni.

Petra Hlaváčková er arkitekturteoretiker, kurator og journalist, og har lenge vært interessert i feministiske tilnærminger til kunst, arkitektur og urbanisme, og kjønnspolitikk under sosialismen i Tsjekkoslovakia. Hun er medgrunnlegger av 4AM/Forum for arkitektur og media, initiativtaker til forskningsverkstedet Move the City, som kretser om bevegelse og opplevelse av byrom, og kurator for mange utstillinger, blant annet *Kill your Idol*, som var en del av den tsjekkiske og slovakiske paviljongen på den 13. internasjonale arkitekturbiennalen i Venezia (2012). Hun er medforfatter av dokumentarfilmen *Hvis du har en jobb, har du alt* (2016), kurator for utstillingen *Frigjort rom: pleie – arkitektur – feminisme* i Bygalleriet i Bratislava (2023–2024) og medlem av forskerteamet i prosjektet *Kvinner i arkitektur* (www.zenyvarchitecture.cz). Hun fullførte doktorgradsstudiene sine ved Høyskolen for kunst og håndverk i Praha og er for tiden professor i Kjønn & rom-programmet ved Kunstakademiet i Wien.

Co zbyde z vily Tugendhat, když zavřeme oči? Jak zareaguje naše tělo, když zmizí převažující nástroj vnímání většiny lidí – vizuální analýza? Jak změna senzorického vnímání prostoru souvisí s kritikou tradičního kánonu dějin architektury? Rozhodli jsme se na vlastní tělo vyzkoušet, co nabídne tento dům bez toho, aniž bychom obdivovali jeho ikonický design. Nemohli jsme ho vidět, ale o to víc jsme ho mohli cítit.

Záměr

V roce 2021 jsme byli osloveni k participaci na projektu *Možnosti interpretace prostoru vily Tugendhat*. V rámci projektu bylo realizováno sedm různých „Interpretací“ s využitím přístupů současné umělecké praxe – performance, deep listening, autentický pohyb, světelný design, sonifikace¹ aj. Společně s kolektivy Move the City a AVA kolektiv jsme realizovali třetí z interpretací s názvem *TRHLINY/SITUACE*.² Díky tomu se mi naskytla příležitost propojit moje dosavadní profesní přístupy, které do té doby existovaly spíše paralelně vedle sebe: feministickou teorii dějin architektury a pohybové improvizace a interpretace prostoru. Šlo o zdánlivě nesouvisející aktivity: o intelektuální vnímání architektury vedle jejího tělesného prožívání; o povídání o historii a designu vedle spočinutí v sobě a v přítomném okamžiku v konkrétním prostoru.

Tématu změněného vnímání a prožívání veřejného prostoru a architektury jsme se dlouhodobě věnovaly s kolegyněmi Lucií Smutnou a Michaelou Ondrašínovou v naší nepravidelné městské laboratoři Move the City.³ Za několik ročníků pořádání

Hva blir igjen av Villa Tugendhat når vi lukker øynene? Hvordan vil kroppen vår reagere når det dominerende persepsjonsverktøyet for folk flest – visuell analyse – forsvinner? Hvordan kan endringen i sanselig romoppfatning knyttes til en kritikk av den tradisjonelle arkitekturhistoriens kanon? Vi bestemte oss for å prøve selv på egen kropp hva dette huset har å tilby uten å beundre dets ikoniske design. Vi kunne ikke se huset, men vi kunne føle bygningen desto mer.

Intensjon

I 2021 ble jeg bedt om å delta i prosjektet *Possibilities of Interpreting the Space of Villa Tugendhat*. I prosjektet ble sju ulike «Tolkninger» realisert ved hjelp av samtdiskunstpraksis – performance, dyp lytting, autentisk bevegelse, lysdesign, sonifisering¹ dosv. Sammen med kollektivene Move the City og AVA realiserte vi den tredje av tolkningene, kalt *SPREKKER/SITUASJONER*.² Dette ga meg mulighet til å kombinere mine tidligere faglige tilnærminger, som inntil da hadde eksistert ganske parallelt: feministisk arkitekturhistorisk teori sammen med bevegelsesimprovisasjon og tolkning av rom med besøkende til stede i villaen. Dette var tilsynelatende urelaterte aktiviteter: intellektuell lesning av arkitektur opp mot den fysiske opplevelsen av den; å snakke om historie og design ved siden av å hvile i seg selv og i øyeblikket i et bestemt rom.

Temaet endret persepsjon og opplevelse av offentlige rom og arkitektur er noe jeg har utfor-sket sammen med mine kolleger Lucie Smutná og Michaela Ondrašínová i vårt skiftende urbane

1 Technika, která převádí data různého druhu ve zvukové signály a umožňuje je nejen vidět, ale také cítit, slyšet a prožívat.
2 *INTERPERTACE 3: TRHLINY/SITUACE*. <https://www.tugendhat.eu/vila-online/interpretace/interpretace-3/>
3 Move the City je součástí aktivit brněnského sdružení 4AM/Fórum pro architekturu a média (www.forum4am.cz), více info: <https://www.facebook.com/movethecityfestival/> (vyhledáno 30. 10. 2024).

1 En teknikk som gjør data levende gjennom lyd; noe som gjør det mulig ikke bare å se, men også føle, høre og oppleve dataene.
2 *TOLKNING 3: SPREKKER/SITUASJONER*. <https://www.tugendhat.eu/vila-online/interpretace/interpretace-3/>

Seance autentického pohybu ve dvojicích v prázdné vile. Svědek či svědkyně zajišťuje bezpečný prostor a vnímá pohyby druhé osoby. Foto: Mizuki Nakeshu / MuMB

En sesjon med autentisk bevegelse i par i en tom villa. Vitnet sørger for et trygt rom og oppfatter bevegelsene til den andre personen.

Využití GoPro kamer pro autentické zachycení pohybu. Foto: Mizuki Nakeshu / MuMB

Bruk av GoPro-kameraer for autentisk bevegelsesfangst.

tohoto mezinárodního festivalu (od roku 2012) jsme se začaly zabývat méně tancem a performativními aspekty pohybu a více terapeutickými a „zpřítomňovacími“ pohybovými nástroji. Tak jsme se dostaly k technice autentického pohybu, která nás ve spojení s architekturou dlouhodobě fascinuje.

Terapeutickou techniku autentického pohybu iniciovala tanečnice Mary Starks White-house (1911–1979) svým „pohybem do hloubky“ (*movement-in-depth*) – tedy přístupem k pohybu jako nástroji k propojení se se svým podvědomím, které má uzdravující potenciál. Pohybová terapeutka Janet Adler (1941–2023) rozvinula toto pojetí do terapeutické techniky autentického pohybu s přesnými pravidly: aktivita probíhá ve dvojicích tvořených pohybující se osobou a svědkem či svědkyní. Pohybující se má zavřené oči, pohybuje se v prostoru, vnímá zvuky, pozoruje svoje pocity a vynořující se myšlenky. Svědek či svědkyně zajišťuje bezpečný prostor a vnímá pohyby druhé osoby. Po různých dlouhých sekcích dvojice slovně sdílí svoje pozorování (sebe sama i druhé*ho) bez hodnocení a přílišných interpretací. Tato technika vytváří prostor pro svobodný pohyb, uvolnění a zvědomění podvědomých procesů a také pro senzorické zcitlivění k okolnímu prostředí.⁴ A o to nám šlo i při našich seancích ve vile Tugendhat, k jejichž koncepci jsme přizvaly také pohybovou terapeutku a tanečnici Robertu Legros Štěpánkovou.

Autentický pohyb není jedinou technikou, která nám umožní se zastavit a začít vnímat sebe i okolí v přítomnosti. Dalším mocným nástrojem, který dokáže celkem snadno člověka v dnešním rychlém světě „zpřítomnit“, je technika „hlubokého poslechu“ (*deep listening*) Pauline Oliveros. Je to způsob, jak se dostat od „nedobrovolného slyšení“ k „vědomému poslouchání“ okolních zvuků, přírody, proudů vlastních myšlenek, imaginace nebo snů. Může sloužit i jako základ umělecké pohybové nebo hudební praxe založené na improvizaci.⁵ Tímto způsobem pracuje také brněnský AVA kolektiv v projektu *Moving Spaces* (Martin Bukáček, Andrej Nechaj, Simo Hakalisto, Matěj Kotouček a Marek Salamon), se kterými jsme náš způsob interpretace vily Tugendhat společně vyvíjeli.

laboratorium Move the City³. I løpet av de årene vi har arrangert denne internasjonale festivalen (siden 2012), har vi blitt mindre opptatt av dans og performative aspekter ved bevegelse og mer av terapeutiske og «tilstedeværende» bevegelsesverktøy. Slik kom vi frem til teknikken med autentisk bevegelse, som lenge har fascinert oss i forbindelse med arkitektur.

Den terapeutiske teknikken med autentisk bevegelse ble initiert av danseren Mary Starks Whitehouse (1911–1979) med hennes «movement-in-depth»-tilnærming til bevegelse, som et verktøy for å komme i kontakt med underbevisstheten, som har et helbredende potensial. Bevegelsesterapeuten Janet Adler (1941–2023) utviklet dette konseptet til en terapeutisk teknikk for autentisk bevegelse med presise regler: aktiviteten foregår i par bestående av den som beveger seg og den som iakttar. Den som beveger seg, har øynene lukket, beveger seg i rommet, oppfatter lyder, observerer følelsene sine og tankene som dukker opp. Lakttageren sørger for et trygt rom og oppfatter den andres bevegelser. Etter ulik tid deler parene muntlig sine observasjoner (av seg selv og den andre) uten å evaluere eller overtolke. Denne teknikken skaper rom for fri bevegelse, avspenning og bevisstgjøring av underbevisste prosesser, med et høyere persepsjonsnivå⁴. Det var dette vi siktet mot i våre sesjoner i Villa Tugendhat, der vi også inviterte bevegelsesterapeut og danser Roberta Legros Štěpánková.

Autentisk bevegelse er ikke den eneste teknikken som gjør at vi kan stoppe opp og begynne å oppfatte oss selv og omgivelsene i nuet. Et annet kraftfullt verktøy som ganske enkelt kan få folk til å stoppe opp og bli nærværende i dagens fartsfylte verden, er Pauline Oliveros' teknikk «deep listening». Det er en måte å gå fra «ufrivillig hørsel» til «bevisst lytting» til lydene rundt oss, til naturen, til strømmen av egne tanker, fantasi eller drømmer. Det kan også tjene som grunnlag for en kunstnerisk bevegelse eller musikkpraksis basert

⁴ *What is the Discipline of Authentic Movement?* <https://disciplineofauthenticmovement.com/welcome/a-brief-description-of-the-discipline-of-authentic-movement/> (vyhledáno 30. 10. 2024).
⁵ *About Deep Listening.* <https://www.deeplistening.rpi.edu/deep-listening/> (vyhledáno 30. 10. 2024).

³ Move the City er en del av aktivitetene til den Brno-baserte foreningen 4AM/Forum for arkitektur og medier (www.forum4am.cz), mer info: <https://www.facebook.com/movethecityfestival/> (hentet 30. oktober 2024).
⁴ *What is the Discipline of Authentic Movement?* <https://disciplineofauthenticmovement.com/welcome/a-brief-description-of-the-discipline-of-authentic-movement/> (hentet 30. oktober 2024).

Proces

Náš projekt, který byl realizován v roce 2021, zahrnoval několik fází:

Seance autentického pohybu, Move the City

Společně s přizvanými tanečníky a tanečnicemi z brněnské komunitní scény, kteří se přihlásili na náš workshop (Patrícia Pažická, Alice Šimečková, Petr Sič, Zdeněk Rosenberg, Petra Klementová, Tereza Juráková), jsme vytvářeli seance autentického pohybu ve dvojicích v prázdné vile i během prohlídek pro veřejnost. Naším záměrem však nebylo dělat představení nebo performance, pouze jsme chtěli zažít dům v jeho celistvé každodennosti, tedy i v režimu prohlídek. Návštěvníci a návštěvnice byli dopředu upozorněni, že si kupují lístek k prohlídce během našeho projektu. Nijak zvlášť jsme na případné publikum nereagovali, docházelo pouze k přirozeným interakcím mezi některými návštěvníky či návštěvnicemi a námi.

Terénní nahrávky (field recordings), AVA kolektiv

Pomocí hlubokého poslechu jsme získávali zvuky každodennosti prázdné vily (vlastnosti materiálů, zvuky z venku, ticho) i zvuky během prohlídek pro veřejnost a zvuky pohybujících se tanečníků a tanečnic.

Videozáznam

Naším cílem bylo od počátku celý proces hledání cest k senzorickému prožívání domu zpřítomnit širšímu publiku. Všechny pohybové seance proto byly natáčeny dokumentárním režisérem Tomášem Hlaváčkem. Důležitým materiálem byly také videozáznamy ze dvou GoPro kamer umístěných na čele pohybujících se. Tak vznikl rozmanitý videomateriál s cílem zachytit co nejvíce konkrétní pohyby, tělesnost, prostorovost a materialitu celého procesu.

Prezentace/instalace

Všechny získané zvukové i obrazové materiály byly následně zpracovány do podoby výstavní instalace přístupné veřejnosti v suterénu vily Tugendhat. Filmové záběry kameramana i pohybujících se jsem sestříhala do desetiminutového němého filmu promítaného ve smyčce ve velkém formátu na stěnu. Film byl doprovázen čtyřkanálovou zvukovou instalací se sluchátky (Prostředí, Intervence, Reflexe, Pohyby). Smyčky čtyř zvukových stop a filmu vytvářely nekončné množství možných kombinací obrazu a zvuku, a tím i různých zážitků návštěvníků a návštěvnic.

på improvisasjon⁵. Brno AVA-kollektivet jobber også på denne måten i *Moving Spaces*-prosjektet (Martin Bukáček, Andrej Nechaj, Simo Hakalisto, Matěj Kotouček og Marek Salamon). Med dem utviklet vi vår måte å tolke Villa Tugendhat på.

Prosess

Prosjektet vårt, som ble implementert i 2021, omfattet flere faser:

Sesjon med autentisk bevegelse, Move the City

Sammen med inviterte dansere fra Brno-miljøet som meldte seg på workshopen vår (Patrícia Pažická, Alice Šimečková, Petr Sič, Zdeněk Rosenberg, Petra Klementová, Tereza Juráková) skapte vi økter med autentisk bevegelse i par i den tomme villaen og under offentlige omvisninger. Men vår intensjon var ikke å lage et show eller en forestilling, vi ønsket bare å oppleve huset i dets hverdagsliv, det vil si også i omvisningsmodus. Besøkende ble varslet på forhånd om at de kjøpte billett til en omvisning under prosjektet vårt. Vi reagerte ikke i forhold til mulige publikummere på noen spesiell måte; det var bare naturlige interaksjoner mellom noen besøkende og oss.

Feltopptak, AVA-kollektiv

Ved hjelp av dyp lytting oppnådde vi hverdagslydene til den tomme villaen (materialeegenskaper, lyder utenfra, stillhet) samt lyder under omvisninger for publikum og lydene fra dansere i bevegelse.

Videoopptak

Fra begynnelsen var målet vårt å presentere for et bredere publikum måter å oppleve huset sanselig på. Alle bevegelsessesjoner ble derfor filmet av dokumentarregissør Tomáš Hlaváček. Videoopptak fra to GoPro-kameraer plassert på pannen til personer i bevegelse var også viktig materiale. Dette skapte et mangfoldig videomateriale med mål om å fange opp så mye som mulig av de konkrete bevegelsene, kroppsligheten, romligheten og materialiteten i hele prosessen.

Presentasjon/installasjon

Alt innhentet audio- og visuelt materiale ble deretter bearbeidet til en utstillingsinstallasjon tilgjengelig for publikum i kjelleren til

⁵ About Deep Listening. <https://www.deeplistening.rpi.edu/deep-listening/> (hentet 30. oktober 2024).

Terénní nahrávky, AVA kolektiv.
Foto: Andrej Nechaj

Feltopptak, AVA-kollektivet.

Interpretace/prožitek

Interpretace prostoru vily v našem případě probíhaly spíše na individuální rovině. V prožitku tanečníků a tanečnic, při poslouchání zvuků, ve zkušenostech návštěvníků a návštěvnic během našich pohybových seancí nebo prostřednictvím proměnlivé výstavní instalace generující nespočet různých zvukovo-obrazových asociací a provokující různorodé pocity a prožívání publika. Díky našim zavřeným očím také docházelo k vytváření významotvorných situací/interpretací prostoru prostřednictvím našich pohybů vztahujících se k architektuře, ale bez prvoplánového zaujetí známým designem. Ty jsou zachyceny ve filmu, jenž byl součástí instalace a který existuje i jako samostatný výstup se zvukovou stopou terénních nahrávek AVA kolektivu komponovanou Simem Hakalistem.⁶

Když jsme mezi sebou sdíleli naše zkušenosti, shodli jsme se na tom, že šlo o velmi silné zážitky. Vedle intenzivní konfrontace s obsahy našich podvědomí jsme vnímali také výraznou atmosféru místa – hlavního prostoru vily i jednotlivých pokojů, která mohla souviset s pohnutou historií místa i domu samotného. Hlavní prostor vily také na řadu z nás měl zvláště uklidňující účinek. Bylo až opojné mít možnost v tomto prostoru nerušeně pobývat a volně se pohybovat. I se zavřenýma očima jsem vnímala jeho propojení s venkem a se zahradou a zároveň působil jako uklidňující útočiště zcela odstíněné od městského ruchu – nebo i od jakéhokoliv vnějšího světa obecně.

⁶ Film *Feel the House* je dostupný zde: <https://www.youtube.com/watch?v=qOzjTDHB0gk> (vyhledáno 30. 10. 2024).

Villa Tugendhat. Jeg redigerte filmopptakene til kameramannen og de som beveget seg til en ti-minutters stumfilm, som ble projisert i loop på en vegg i stort format.

Filmen ble ledsaget av en firekanals lydinstallasjon med hodetelefoner. Loopingen av de fire lydsporene og filmen skapte et uendelig antall av mulige kombinasjoner av bilde og lyd, og dermed unike opplevelser for de besøkende.

Fortolkning/opplevelse

Tolkningen av villaens rom foregikk i vårt tilfelle snarere på et individuelt nivå. Den formes i opplevelsen av danserne, av lydene som dannes og i fornemmelsen av de andre besøkende under våre bevegelsesseanser – eller gjennom den skiftende utstillingsinstallasjonen, som ledet til utallige ulike lyd-bilde-assosiasjoner og frembragte ulike følelser og opplevelser hos publikum. Gjennom våre lukkede øyne oppstod også meningsskapende situasjoner/fortolkninger av rommet via våre bevegelser, knyttet til arkitektur, men uten at vi primært var opptatt av kjent design. Disse situasjonene er fanget opp i filmen, som var en del av installasjonen og også eksisterer som en frittstående forestilling, med et lydspor av AVAs kollektive feltopptak komponert av Simo Hakalisto⁶.

Da vi delte opplevelsene våre med hverandre, var vi enige om at det var veldig sterke opplevelser. I tillegg til den intense konfrontasjonen med innholdet i underbevisstheten vår, oppfattet jeg også en særegen atmosfære på stedet – i villaens hovedrom og i de enkelte rommene, som kunne ha sammenheng med stedets og husets berørende historie. Hovedrommet i villaen hadde også en

⁶ Filmen *Feel the House* er tilgjengelig her: <https://www.youtube.com/watch?v=qOzjTDHB0gk> (hentet 30. oktober 2024).

Všechny pohybové seance byly natáčeny dokumentárním režisérem Tomášem Hlaváčkem. Foto: Mizuki Nakeshu / MuMB

Alle bevegelsessesjonene ble filmet av dokumentarfilmregissør Tomáš Hlaváček.

Kritický aspekt

Při prvotním promýšlení konceptu celého projektu, na kterém jsem dále úzce spolupracovala s Michaelou Ondrašínovou, Lucií Smutnou a Martinem Bukáčkem, bylo pro mě osobně od prvopočátku evidentní propojení s kritikou tradičního architektonického kánonu z feministických pozic. Podíváme-li se totiž na příběh vzniku vily Tugendhat optikou genderové analýzy, jak ji nastínila již v roce 1971 Linda Nochlin ve studii *Proč neexistovaly žádné velké umělkyně?*⁷ vystává nemálo znepokojujících otázek týkajících se autorství. Díky Nochlin a dalším feministickým teoretickým architektury a umění se totiž otevřelo téma mýtu „velkého génia“, jenž je společensky konstruovaný, stejně jako koncept „talentu“, a do velké míry souvisí s řadou privilegií (jako je možnost studovat, možnost samostatného pohybu ve veřejném prostoru, možnost pracovat, nezatížení péčí, společenské uznání, určitý způsob vystupování nebo vzezření), ke kterým se ženy a osoby z marginalizovaných skupin těžce proborovaly teprve v nedávné době – a za některá z nich musí bojovat neustále. Architektka a teoretička Karin Hartmann mluví přímo o „kulatých brýlích a černém roláku“ jako příkladu výzbroje tzv. *starchitect*, a poukazuje tak i na konstruovanost této polohy, ke které se dá cíleně propracovat, pokud

merkeliĝ beroligende effekt på mange av oss. Det var nesten berusende   kunne oppholde seg og bevege seg fritt i dette rommet. Selv med lukkede øyne kunne jeg føle forbindelsen til utsiden og hagen, og samtidig fungerte det som et beroligende tilfluktssted langt fra byens kjas og mas – eller til og med fra omverdenen i det hele tatt.

Kritisk aspekt

Under den innledende tenkningen rundt konseptet for hele prosjektet, som jeg arbeidet tett sammen med Michaela Ondrašínová, Lucie Smutná og Martin Buká ek om, var forbindelsen til en kritikk av den tradisjonelle arkitektoniske kanon fra feministiske posisjoner åpenbar for meg personlig helt fra begynnelsen. Hvis vi ser på historien om Villa Tugendhats skapelse gjennom et kj nnsanalytisk perspektiv, slik Linda Nochlin skisserte i sin studie *Hvorfor har det ikke vært noen store kvinnelige kunstnere?*⁷ fra 1971, dukker det opp en rekke urovekkende spørsmål om forfatterskap. Nochlin og andre feministiske arkitektur- og kunstteoretikere har nemlig tatt opp spørsmålet om myten om det «store geni

jste b ly cis mu . ⁸ Architektonick  produkce je nav  kolektivn   innost, vznik  v t mu, uzn n , presti  a m sto v tradi n m k nonu d j n architektury v ak v t  inou zisk v j  (b l , heterosexu ln ) mu i. Jak uv d  histor  ka architektury Julie Willis, architektura je stále posuzována podle dokonalosti forem a stylů, bez vztahu k okolnímu prostředí a kontextu vzniku, je zamlčován její kolektivní charakter a dějiny architektury jsou psány zjednodu en  jako dějiny individuálních tvůrců. Architekti se tak mohou vidět jako součást elitní skupiny, kter  není spojována s obchodn  podstatou architektonick  produkce. ⁹

Touto optikou by se dalo na vilu Tugendhat se zahradou pohlízet jako na kolektivní dílo Miese van der Rohe, Sergia Ruegenberga, Lilly Reich (interiéry a nábytek) a Markéty Roderov  M llerov  (zahrada), neboť tento dům čerpá svoji silu ze sou innostu v  ech uvedených prvků. Nehled  na autorství ikonických k resel, kter  byla dlouho připisována pouze Miesovi van der Rohe, ale ze starších i nedávných v zkum ¹⁰ vyplývá, že na nich spolupracoval s Lilly Reich, stejn  jako na pojetí interier  vily Tugendhat – což je jeden z nejd le it j   ch a nejvíce vyzdvihovaných aspektů domu. Ona však celosvětovou proslulost a místo v učebnicích architektury nezískala, stejn  jako v připadá Denise Scott Brown, kter  byla tv r  i i životní partnerkou Roberta Venturiho. I když oba dva striktn  dbali na uv d n  jmen v  ech spolupracovníků a spolupracovnic, prestiž i Pritzkerovu cenu získal pouze Venturi.¹¹ Natolik hlubok  a trval  jsou stereotypn  genderov  struktury kulturních institucí, um leck  a architektonick  kritiky a uměleckého a architektonického vzdělávání.

8 Hartmann, K. (2022). *Black turtleneck and round glasses: Expanding planning culture perspectives*. Jovis.

9 Willis, J. (1998). Invisible contributions: The problem of history and women architects. *Architectural Theory Review*, 3(2), s. 57–68. <https://doi.org/10.1080/13264829809478345>

10 Nap . Lizondo-Sevilla, L., & Domingo-Calabuig, D. (2023). Lilly Reich: The architecture and critique of an invisibilized woman. *Frontiers of Architectural Research*, 12(1), s. 15–27. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2022.06.001>

11 Etherington, R. (2013, June 14). *Denise Scott Brown petition for Pritzker recognition rejected*. <https://www.dezeen.com/2013/06/14/pritzker-jury-rejects-denise-scott-brown-petition/> (vyhledáno 30. 10. 2024). V ce o spolupráci Venturiho a Brown a genderov ch stereotyp ch v architektonick m prost ed : Scott Braun, D. (1989). Room at the top? Sexism and the star system in architecture. In E. P. Berkeley & M. McQuaid (Eds.), *Architecture: A place for women* (s. 237–246). Smithsonian Institution Press. <https://mascontext.com/issues/debate/room-at-the-topsexism-and-the-star-system-in-architecture/> (vyhled no 30. 10. 2024).

i det offentlige rom, muligheten til   arbeide, slippe omsorgsbyrden, sosial anerkjennelse, en bestemt måte   snakke eller se ut på, etc.) som kvinner og mennesker fra marginaliserte grupper først i nyere tid har tilkjempet seg tilgang til – og noen av disse må de stadig kjempe for. Arkitekten og teoretikeren Karin Hartmann snakker direkte om «de runde brillene og den svarte h yhalseren» som et eksempel på den såkalte *starchitectens* bevæpning, og peker dermed også på det konstruerte ved denne posisjoneringen, som man kan jobbe målrettet mot hvis man er en hvit cis-k nnet mann⁸. Arkitekturproduksjon er dessuten en kollektiv aktivitet, den skapes i et team, men anerkjennelse, prestisje og en plass i arkitekturhistoriens tradisjonelle kanon gis vanligvis til (hvite, heterofile) menn. Som arkitekturhistorikeren Julie Willis hevder, bedømmes arkitektur etter perfeksjon av former og stiler, uten referanse til omgivelsene og konteksten den ble skapt i. Arkitekturens kollektive karakter t ls res, og arkitekturhistorien skrives forenklet som historien om individuelle skapere. Arkitekter kan dermed se seg selv som en del av en elitegruppe, som ikke er forbundet med den kommersielle delen av arkitekturproduksjonen⁹.

Slik sett kan Villa Tugendhat og hagen ses på som et kollektivt verk av Mies van der Rohe, Sergius Ruegenberg, Lilly Reich (interiør og møbler) og Markéta Roderov  M llerov  (hage), ettersom huset henter sin styrke fra synergien mellom alle disse elementene. For ikke   snakke om de ikoniske lenestolene, som lenge har blitt tilskrevet Mies van der Rohe alene, men eldre og nyere forskning¹⁰ tyder på at han samarbeidet med Lilly Reich om disse, i tillegg til interi rdesignen i Villa Tugendhat – et av de viktigste og mest berømte aspektene ved huset. Hun ble imidlertid ikke verdensberømt og fikk ikke plass i lærebøkene i arkitektur, slik tilfellet var med Denise Scott Brown, som var Robert Venturis kreative

8 Hartmann, K. (2022). *Black turtleneck and round glasses: Expanding planning culture perspectives*. Jovis.

9 Willis, J. (1998). Invisible contributions: The problem of history and women architects. *Architectural Theory Review*, 3(2), s. 57–68. <https://doi.org/10.1080/13264829809478345> (hentet 9. april 2024).

10 F.eks. Lizondo-Sevilla, L., & Domingo-Calabuig, D. (2023). Lilly Reich: The architecture and critique of an invisibilized woman. *Frontiers of Architectural Research*, 12(1), s. 15–27. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2022.06.001> (hentet 30. oktober 2024).

7 Nochlin, L. (1971). Why have there been no great women artists? *ARTnews*, s. 23.

7 Nochlin, L. (1971). Why have there been no great women artists? *ARTnews*, s. 23.

Výstavní instalace přístupná veřejnosti v suterénu vily Tugendhat. Desetiminutový němý film byl doprovázen čtyřkanálovou zvukovou instalací se sluchátky. Foto: Barbora Benčíková / MuMB ↑ Foto: Petr Dvořák / MuMB →

Myšlenka zkoumat prostor vily se zavřenýma očima mi proto připadala přelomová – nebudeme se vztahovat k všeobecně známým designovým prvkům a proslaveným detailům připsaným jednomu architektovi, nebudeme potvrzovat koncept geniálního tvůrce ani fetišizovat jeho práci. Raději se ponoříme do atmosféry, která vznikla kolektivní činností a jejíž vytváření je formou péče. Vytáhneme tak vilu Tugendhat ze zažitých a předvídatelných rámování, ze známé pohádky o domě geniálního tvůrce, a budeme hledat jiné způsoby uchopení její hodnoty. Zkrátka přerámujeme její příběh.

partner og livspartner. Selv om begge var nøye med å navngi alle samarbeidspartnere og medarbeidere, var det bare Venturi som oppnådde prestisje og mottok Pritzker-prisen¹¹. Så dyptgående og varige er de stereotype kjønnsstrukturene i kulturinstitusjoner, kunst- og arkitekturkritikk og kunst- og arkitekturutdanning.

Ideen om å utforske villaens rom med lukkede øyne virket derfor banebrytende for meg – vi vil ikke referere til universelt kjente designelementer og berømte detaljer som tilskrives en enkeltarkitekt, vi vil ikke bekrefte tanken om en genial skaper eller hylle verket hans. Vi vil heller fordype oss i en atmosfære, som er skapt gjennom kollektiv handling og som er en form for ivaretagelse. På denne måten vil vi ta Villa Tugendhat ut av den kjente og forutsigbare rammen, ut av det velkjente eventyret om huset til den geniale skaperen, og lete etter andre måter å forstå dets verdi på. Kort sagt omdanner vi historien til denne villaen.

11 Etherington, R. (2013, June 14). *Denise Scott Brown petition for Pritzker recognition rejected*. <https://www.dezeen.com/2013/06/14/pritzker-jury-rejects-denise-scott-brown-petition> (hentet 30. oktober 2024). Mer om Venturi og Browns samarbeid og kjønnsstereotyper i arkitektmiljøet: Scott Brown, D. (1989). Room at the top? Sexism and the star system in architecture. In E. P. Berkeley & M. McQuaid (Eds.), *Architecture: A place for women* (s. 237–246). Smithsonian Institution Press. <https://mascontext.com/issues/debate/room-at-the-topsexism-and-the-star-system-in-architecture/> (hentet 30. oktober 2024).

← ↑ Utstillingsinstallasjon åpen for publikum i kjelleren på Villa Tugendhat. Den ti minutter lange stumfilmen ble akkompagnert av en firekanals lydinstallasjon med hodetelefoner.

Autoři projektu INTERPRETACE 3: TRHLINY/SITUACE realizovaného v roce 2021

Idea
Petra Hlaváčková, Martin Bukáček

Zvuková intervence
Martin Bukáček a AVA kolektiv (Martin Bukáček, Marek Salamon, Andrej Nechaj, Matěj Kotouček, Simo Hakalisto)

Pohybový výzkum
Petra Hlaváčková, Michaela Ondrašínová, Lucie Smutná, Roberta Legros Štěpánková (Move the City – 4AM / Fórum pro architekturu a média)

Další účastníci/účastnice pohybového výzkumu
Patricia Pažická, Alice Šimečková, Petr Sič, Zdeněk Rosenberg, Petra Klementová, Tereza Juráková, Martin Bukáček

Film
Idea a střih: Petra Hlaváčková
Kamera: Tomáš Hlaváček, účastníci a účastnice pohybového výzkumu
Sound design: Simo Hakalisto

Forfattere av prosjektet TOLKNING 3: SPREKKER/SITUASJONER gjennomført i 2021

Idé
Petra Hlaváčková, Martin Bukáček

Lydintervensjon
Martin Bukáček og AVA-kollektivet (Martin Bukáček, Marek Salamon, Andrej Nechaj, Matěj Kotouček, Simo Hakalisto)

Bevegelsesforskning
Petra Hlaváčková, Michaela Ondrašínová, Lucie Smutná, Roberta Legros Štěpánková (Move the City – 4AM / Forum for arkitektur og medier)

Andre deltakere i bevegelsesforskningen
Patricia Pažická, Alice Šimečková, Petr Sič, Zdeněk Rosenberg, Petra Klementová, Tereza Juráková, Martin Bukáček

Film
Idé og klipping: Petra Hlaváčková
Kamera: Tomáš Hlaváček, deltakere i bevegelsesforskningen
Lyddesign: Simo Hakalisto

Celoroční projekt *Možnosti interpretace prostoru*. Třetí interpretace s názvem *TRHLINY/SITUACE: Pohyb a poslech každodennosti vily Tugendhat*, 2021. Filmová koláž: Tomáš Hlaváček, Petra Hlaváčková

Det årelange prosjektet *Muligheter for å tolke rom*. Den tredje tolkningen med tittelen *SPREKKER/SITUASJON: Bevegelse og lytting til hverdagen i Villa Tugendhat*, 2021.

Gudrun A. Eidsvik je kurátorka edukace a koordinátorka týmu pro propagaci sbírek v Národním muzeu umění, architektury a designu v Oslu. Kurátorsky se podílela na celé řadě výstav, včetně první výstavy v Národním muzeu, která se věnovala architektuře a byla určená pro děti ve věku od osmi do dvanácti let. Ve vile Stenersen, raně modernistické vile, kterou Národní muzeum spravuje, byla zodpovědná za mezioborové projekty a školní programy. Dva roky byla uměleckou ředitelkou galerie RAM v Oslu, vedoucí oddělení vzdělávání v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Trondheimu a vedoucí oddělení státní galerie pro střední Norsko Pilotgalleriet.

Profesně se zaměřuje na nové přístupy v muzejní pedagogice, metody a interakce, které podporují vhled a aktivní účast publika. Absolvovala magisterské studium dějin umění na Univerzitě v Bergenu a oboru literatury faktu na Univerzitě jihovýchodního Norska.

Gudrun A. Eidsvik er koordinator for team samlingsformidling og kurator formidling i Nasjonalmuseet. Hun har kuratert en lang rekke utstillinger, deriblant den første utstillingen i Nasjonalmuseet – Arkitektur med spisset målgruppe barn fra åtte til tolv år. I Villa Stenersen, som er en tidligmodernistisk villa som formidles av Nasjonalmuseet, har hun vært ansvarlig for programmering av interdisiplinære prosjekter og skoleprogrammer. Hun var kunstnerisk leder i RAM galleri i Oslo i to åremålsperioder, formidlingsleder i Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum i Trondheim og leder av det nasjonale Pilotgalleriets avdeling i Midt-Norge.

Hun har et faglig fokus på nye innganger til museumsformidling, modalitet og samhandling gjennom innsikt og medvirkning. Eidsvik er utdannet cand. mag. i kunsthistorie fra Universitetet i Bergen og har videreutdanning i sakprosa fra Universitet i Sør-Øst Norge.

Jak mohou hmatové interakce s designem a architekturou přinést nové poznatky o různých skupinách návštěvníků?

Východiska

Dne 11. června 2022 bylo v centru Osla otevřeno nové Národní muzeum. Nadace založená v roce 2003 vznikla sloučením následujících kulturních institucí – Muzea současného umění, Muzea architektury, Národní galerie, Uměleckoprůmyslového muzea a Národního institutu pro výstavy. Tři z těchto institucí se přestěhovaly do nové budovy. Muzeum architektury zůstalo zachováno jako samostatná pobočka v budově Norské banky z roku 1830. V nových prostorách Národního muzea umění, architektury a designu (NaM) o celkové rozloze 55 000 m² se tak spojilo pět institucí, jejichž sbírkotvorná činnost a práce pro veřejnost sahá až do roku 1842.

Nová prezentace sbírek v prvním a druhém podlaží NaM je chronologicky uspořádaná. Kurátorská koncepce vzniká mezioborově, avšak s důrazem na umělecké řemeslo a design v přízemí a na výtvarné umění a sochařství v prvním patře. V několika sálech je zdůrazněna historie muzea a vývoj jednotlivých oborů, přičemž vybrané didaktické prostředky použité při prezentaci architektury, designu a řemesel se do určité míry odlišují od těch, které jsou využity při prezentaci výtvarného umění.

Dotknout se a držet

Berør og hold

Hvordan kan taktile møter med design og arkitektur gi oss ny innsikt om alle publikumsgrupper?

Bakgrunn

11. juni 2022 åpnet det nye Nasjonalmuseet midt i Oslo. Institusjonen er en stiftelse fra 2003 bestående av en fusjon av de tidligere institusjonene Riksutstillinger, Museet for samtidskunst, Arkitekturmuseet, Nasjonalgalleriet og Kunstindustrimuseet. Tre av disse flyttet ut av sine gamle bygg. Arkitekturmuseet er bevart som en ekstra filial i Norges banks bygg fra 1830. I nye lokaler på totalt hele 55 000 m² er de fem institusjonene med linjer tilbake til 1842, samlet med sine ulike samlinger, kjernepublikum, fagdisipliner og -tradisjoner.

Den nye samlingspresentasjonen i museets første og andre etasje har en kronologisk struktur. Det er gjort et tverrfaglig kuratorisk arbeid, men med vekt på kunsthåndverk og design i første, og billedkunst og skulptur i andre etasje. I flere rom settes det lys på nettopp institusjonshistorien og fagfeltenes utvikling, og fagdidaktiske valg skiller formidlingen av arkitektur, design og kunsthåndverk fra bildekunsten i noen grad.

Strategie zpřístupnění nového muzea

Vizí Národního muzea je zpřístupnit umění veřejnosti. Ve vzdělávací strategii pro období 2021–2025 se mimo jiné uvádí:

Abychom mohli oslovit veřejnost, musíme znát její přání a potřeby. Naším cílem je oslovit člověka v celé jeho komplexnosti a působit na něj na různých úrovních. Musíme se otevřít učení, musíme veřejnost nadchnout, inspirovat, překvapit a provokovat prostřednictvím bohatého programu vzdělávacích aktivit. Muzeum tak bude místem rozjímání, pohroužení a aktivního zapojení – místem společenského setkávání, místem, s nímž veřejnost pocítí sounáležitost.

Musíme být na stejné vlně jako naši návštěvníci, což znamená, že při tvorbě vzdělávacích programů vždy využíváme poznatky, které o našem rozmanitém publiku průběžně získáváme.

V obecnější rovině je základem vzdělávacích aktivit v Národním muzeu přístup Johna Deweyho, který zdůrazňuje význam tvůrčí činnosti a prožitku jako klíčových nástrojů k hlubšímu porozumění „výstavnímu médiu“. Tento přístup byl dále rozvinut několika norskými badateli, jako jsou Venke Aure a Olga Dysthe, kteří významně přispěli k rozvoji vzdělávání založeného na principu dialogu v muzeích. V rámci odborné diskuze o zprostředkování umění v muzejní praxi je důležitým referenčním bodem také britské národní muzeum Tate, kde výzkum vedla Emily Pringle.

Způsob prezentace umělecké sbírky vybízí jednotlivce či skupiny návštěvníků k samostatnému zkoumání, přemýšlení a soustředění prostřednictvím dotykových aktivit a multisenzorických přístupů k umění, designu a architektuře. Speciální lavice nabízející aktivity, které vycházejí z témat jednotlivých místností, byly navrženy kurátorským týmem ve spolupráci s designéry výstavy Guicciardini & Magni Architeti. Velkou část realizačního týmu tvoří kurátoři, kteří sami aktivně vykonávají uměleckou činnost. Stejný tým pracuje i na výzkumném projektu na téma participace prostřednictvím kresby.

Dlouhodobý výzkum zaměřený na vnímání soch pomocí hmatu probíhal i v souvislosti s výstavou norské umělkyně Aase Texmon Rygh. V prostředí muzea bylo divákům umožněno dotýkat se soch a získané poznatky byly v roce 2021 prezentovány v článku Line Engen z NaM *Interaktivní smyslový přístup k modernistickému sochařství: od edukační praxe k výstavnímu konceptu*.

Formidling for et nytt museum

Visjonen til Nasjonalmuseet er å tilgjengeliggjøre kunsten. I formidlingsstrategien som følger perioden 2021 til 2025, heter det blant annet:

For å nå ut til publikum med vår formidling, må vi kjenne deres ønsker og behov. Vi skal kommunisere med hele mennesket og berøre på mange plan. Vi skal åpne opp for læring, vi skal begeistre, inspirere, overraske og utfordre gjennom et rikt tilbud av formidlingsaktiviteter. Museet skal være et sted for kontemplasjon, fordypning og deltakelse – og en sosial møteplass som publikum føler tilhørighet med.

Vi skal være på lag med vårt publikum, noe som betyr at vi alltid bruker innsikten vi har om vårt mangfoldige publikum for å skape våre formidlingstilbud.

Overordnet er John Deweys syn på egen skapelse og opplevelsen av et «exhibition medium» et rammeverk for formidlingen i Nasjonalmuseet. Flere norske forskere, som Venke Aure og Olga Dysthe, har hatt stor påvirkning på museenes utvikling av dialog i flere perspektiver. Tate i Stor-Britannia, med tidligere forskningsleder Emily Pringle, er et referansepunkt for den pågående fagdebatten om formidling i museet.

Gjennom aktiviteter og sensoriske tilnærminger til kunst, design og arkitektur som på ulike måter berører, tilbyr samlingspresentasjonen å undersøke, reflektere og finne konsentrasjon alene eller i gruppe, som besøkende i rommene. Benker som inneholder aktiviteter basert på rommets tema, er utviklet av team kunstbasert i samarbeid med utstillingsdesignerne Guicciardini & Magni Architeti. Majoriteten i team kunstbasert består av kuratorer som også har egen, aktiv praksis og bakgrunn som kunstnere. Et forskningsprosjekt om tegning som deltakelse er i gang i samme team.

Et mangeårig forskningsarbeid er knyttet til berøring av skulptur, og ble undersøkt i utstillingen til den norske kunstneren Aase Texmon Ryghs skulpturer. I en museums kontekst fikk publikum lov til å berøre skulpturene, og funnene ble brukt blant annet i Nasjonalmuseets Line Engens artikkel fra 2021; *Interaktiv sanselig tilnærming til modernistisk skulptur: fra formidlingspraksis til utstillingskonsept*.

Z výstavy *Tvar věčnosti* (2016) se sochami Aase Texmon Rygh.

Fra utstillingen *Evighetens form* (2016) med Aase Texmon Ryghs skulpturer. Foto: Annar Bjørgli / NaM

Cílové skupiny a poznatky

Základem všech výstavních projektů je metoda, která byla převzata ze Stanfordské univerzity a přizpůsobena Národnímu muzeu. Abychom mohli vyhodnotit, zda dosahujeme vytyčených cílů v našich vzdělávacích programech, komunikačních iniciativách nebo nových edukačních metodách, pracujeme na interdisciplinární úrovni s hlubším vzhledem do problematiky a zároveň využíváme i veřejné průzkumy jako trvalé nástroje pro evaluaci.

Kritika

Jakmile opadlo nadšení kolem otevření nového Národního muzea, objevila se ve zprávách celostátní televize reportáž o špatné čitelnosti a příliš nízké intenzitě osvětlení ve výstavních sálech. Rozhovor s předsedou Norského svazu nevidomých a slabozrakých byl jedním z prvních negativních komentářů na adresu muzea a jasně popisoval, jaké to je vstupovat do expozic, kde bezpečnost a estetika převažují nad prožitkem a možností přiblížit se k vystaveným uměleckým dílům. Mimo jiné je zde v mnoha případech instalováno sklo mezi objekt a diváka. V návaznosti na mediální ohlasy pak přišla obsáhlá inspekční zpráva Norského svazu nevidomých a slabozrakých, která dospěla k následujícím závěrům:

Národní muzeum má jasnou vizi zpřístupnit umění všem – každému jednotlivci. Žádná skupina by se

Målgrupper og innsikt

En modell hentet fra Stanford University og tilpasset Nasjonalmuseets virksomhet, er en metode som ligger til grunn for alle utstillingsprosjekter i museet. Gjennom å sikte seg inn til en ønsket målgruppe, jobber en på tverrfaglig gruppenivå med dypere innsikt og med publikumsundersøkelser som faste verktøy til evaluering for å kunne undersøke om vi treffer med målene våre i formidlingsprogram, formidlingstiltak eller nye formidlingsmetoder.

Kritikk

Da begeistrede reaksjoner rundt åpningen av det nye Nasjonalmuseet hadde lagt seg, kom et innslag på riksdekkende tv-nyheter om dårlig lesbarhet og altfor lav lux i utstillingssalene. Intervjuet med forbundslederen i Blindeforbundet var av de første negative bemerkningene rundt museet, og ga en tydelig beskrivelse av hvordan det er å komme inn i utstillinger der sikkerhet og estetikk trumfer opplevelse og nærhet til kunsten. Blant annet er det utstrakt bruk av glass mellom objekt og betrakter. I kjølvannet av mediedekningen kom en fyldig befaringsrapport fra Blindeforbundet, der de konkluderer slik:

Nasjonalmuseet har en tydelig visjon om å gjøre kunsten tilgjengelig for alle – og hver enkelt. Ingen grupper skal føle seg annerledes eller ekskludert.

↑ → Ellen Henriette Suhrke: *Cesta dotyků* (Vila Stenersen). Videoart 2023. Fotografie zveřejněny se souhlasem autorky.

neměla cítit vyloučená nebo jiná než ostatní. Tyto formulace jsou jasně definované ve strategických cílech Národního muzea. Bohužel realita je opačná a mnoho nevidomých a slabozrakých cítí, že se s nimi nepočítá.

Přijatá opatření

Již dříve byla v NaM zavedena možnost využití audioprůvodce. Skupina dvaceti odborných pracovníků byla vyškolená v audiopopisu Britkou Zoe Partington tak, aby bylo možné dynamicky a kontinuálně rozšiřovat počet děl se zvukovým popisem ve všech částech expozice.

Začali jsme spolupracovat s historikem umění a tlumočnickem, který nabízí jak volně přístupné prohlídky pro veřejnost, tak i prohlídky na objednávku zaměřené speciálně na cílovou skupinu osob se zrakovým postižením.

Navázali jsme spolupráci se státním odborným centrem pro speciální pedagogiku Statped, které v rámci celostátních vzdělávacích akcí realizuje prohlídky verbálně interpretující umění a vizuální vjemy dětem z celé země. Pro některé z těchto žáků to bylo vůbec poprvé, kdy se zúčastnili workshopu v muzeu, kde měli možnost plnit úkoly přizpůsobené jejich možnostem a potřebám.

Disse formuleringene ser vi tydelig i Nasjonal-museets strategiske mål. Dessverre er realiteten det motsatte og mange blinde og svaksynte føler seg ekskludert.

Tiltak

Et audioguidetilbud var allerede på plass, og en gruppe tjue kunsthøgskole ansatte ble kurset i synstolkning av britiske Zoe Partington, for å etablere en dynamisk og kontinuerlig utvidelse av antallet synstolkede verk i Samlingspresentasjonen, i samlingen for øvrig og på alle flater.

En kunsthistoriker og synstolker ble ansatt for å tilby åpne offentlige omvisninger og bestilte gruppeomvisninger for målgruppen synshindrede.

Et samarbeid med Statped, statens kompetansesenter for spesialpedagogikk, ble etablert for å gjennomføre synstolkede kunstbesøk for barn fra hele landet som del av nasjonale opplæringstreff. For noen av disse elevene var det første gang de var deltakere i verksted i et museum, der de fikk engasjerende oppgaver tilpasset sine behov.

Et samarbeid med en av Oslos få spesialskoler, Haukåsen, har bidratt til at flere elever med multifunksjonshindringer også har kunnet delta

← ↑ Ellen Henriette Suhrke: *Berøringstur* (Vila Stenersen). Videoverk 2023. Fotostills gjengitt med godkjenning fra kunstneren. Copyright: Ellen Henriette Suhrke

Spolupráce se školou Haukåsen, která je jednou z mála speciálních škol v Oslu, umožnila i několika žákům s kombinovaným hendikepem zúčastnit se upravených verzí školních programů NaM. Pro tuto část cílové skupiny byla zásadní úzká spolupráce se speciálními pedagogy a ergoterapeuty školy, aby bylo možné s žáky navázat dialog a důkladně je připravit na návštěvu muzea.

Interdisciplinarita

Důkladný rozvoj programů pro osoby se zrakovým postižením vyžaduje interdisciplinární spolupráci a porozumění i jiným odborným oblastem. V NaM měli návštěvníci s tímto hendikepem možnost zažít umění prostřednictvím hmatu díky kurátorům, kteří mají s danou cílovou skupinou zkušenosti z jiných muzeí. Důležité bylo zařadit do kurátorského výběru přední umělce a známá díla, kterých je možné se dotýkat. Průvodci jsou v první linii kontaktu s návštěvníkem, díky čemuž získávají bezprostřední zpětnou vazbu. Jejich role je klíčová pro rychlou evaluaci a následnou implementaci změn. Také pracovníci zodpovědní za komunikaci a tzv. univerzální design mají často k potřebám návštěvníků blíže než pracovníci zodpovědní za sbírku samotnou.

i tilrettelagte versjoner av Nasjonalmuseets skoleprogrammer. For denne delen av målgruppen har det vært vesentlig å kunne samarbeide tett med skolens egne spesialpedagoger og ergoterapeuter for å kunne komme i dialog med elevene, og vi har lagt ned et arbeid med å forberede dem nøye på museumsbesøket.

Tverrfaglighet

En gjennomarbeidet utvikling av tilbud til synshindrede er avhengig av tverrfaglig samarbeid og prinsipper om forståelse for andres fagfelt. I Nasjonalmuseet er det konservatorer som har erfaring fra andre museer med denne målgruppen, og som la til rette for at målgruppen fikk dispensasjon til å oppleve kunst med hendene. I det kuraterte utvalget av verk som gir publikum dispensasjon til berøring, var det viktig å innlemme sentrale kunstnere og kjente verk. Vertene i museet, som er publikums veiledere under besøk, er vår førstelinje mot innsikt, og er viktige å nå for rask evaluering og justering. Felter som kommunikasjon og design knyttet til universell utforming er ofte enda mer bevisst på utfordringene enn ansatte i samlingsnære funksjoner.

Ellen Henriette Suhrke: *Cesta dotyků* (Vila Stenersen). Videoart 2023. Fotografie zveřejněny se souhlasem autorky.

Ellen Henriette Suhrke: *Berøringstur* (Vila Stenersen). Videoverk 2023. Fotostills gjengitt med godkjenning fra kunstneren. Copyright: Ellen Henriette Suhrke

Inspirace pro nové myšlení

Významným zdrojem inspirace pro testování nových způsobů zprostředkování umění osobám se zrakovým postižením bylo video od umělkyně Ellen Henriette Suhrke, která v různých souvislostech využila díla ze sbírek NaM jako východisko pro vlastní uměleckou tvorbu. Zkoumala hranici mezi uměním a způsobem jeho prezentace a soustředila se na materialitu, smyslovost a pohyb. V jedné části videa navštíví vilu Stenersen návštěvník s hluchoslepotou, který se s pomocí haptického tlumočnicka orientuje v domě a v zahradě. Video umožňuje sledovat jeho prožitky z bezprostřední blízkosti.

Mladí dospělí jako cílová skupina

Oslovení mladých dospělých jako cílové skupiny je důležitou oblastí, na kterou se NaM zaměřuje. V letošním roce (2024) je zatím 24 % návštěvníků mladších 25 let, zatímco v roce 2023 to bylo 16 %. Tato čísla nezahrnují návštěvy školních skupin. O dosažení vyšší návštěvnosti mladých dospělých systematicky usilujeme již řadu let. Programová práce jak v oblasti výstav, tak osvětových programů závisí na uspokojování potřeb této cílové skupiny. Pro dosažení stanoveného cíle je klíčové správné porozumění mladým dospělým a testování různých metod, stejně jako propojení dostupných zdrojů s ohledem na čas a efektivní organizaci.

Vila Stenersen a zkušenosti 1 : 1

Vila Stenersen (1937–1939) je ve vlastnictví státní společnosti Statsbygg a veřejnosti ji zpřístupňuje NaM, které ve vile připravuje programy s rozmanitou nabídkou pro různé cílové skupiny. Vila je jedním z mála příkladů raně modernistické vily mezinárodního stylu v Norsku. Navrhl ji Arne Korsmo, klíčová postava norské architektury a designu. Přestože je vila částečně zchátralá a prochází postupnou rekonstrukcí, přitahuje mladé lidi jako magnet. Během prezentace, která probíhá převážně formou komentovaných prohlídek založených na dialogu, je dům zasazen i do historického a kulturního kontextu. Přirozeným východiskem pro vnímání *domu jako nositele myšlenky* je příběh rodiny stavitelů, Annie a Rolfa Stenersenových. Dům byl nejen rodinným sídlem, ale i místem pro rozsáhlou uměleckou sbírku Rolfa Stenersena.

Inspirasjon til nytenking

En stor inspirasjonskilde til å teste ut ny formidling for et synshindret publikum, kom gjennom et videoverk av kunstneren Ellen Henriette Suhrke. I flere sammenhenger har hun brukt verk i samlingen i Nasjonalmuseet som utgangspunkt for kunstnerisk arbeid. I et utforskende grenseland mellom kunst og formidling står materialitet, sanselighet og bevegelse sentralt. I et videoverk besøker en døvblind publikummer Villa Stenersen, og ved hjelp av en haptisk tolk orienterer han seg i huset og hagen. Som publikum til hans publikumsopplevelse, kommer vi tett på.

Unge voksne som målgruppe

I Nasjonalmuseet er et viktig satsingsområde å nå unge voksne som målgruppe. Så langt i år (2024) er 24 % av publikum under 25 år, mot 16 % i 2023. I tallene er ikke skolebesøk inkludert. For å nå målet, er det arbeidet systematisk gjennom mange år. Programmeringsarbeidet både med tanke på utstillinger og formidlingsprogram, er avhengig av å treffe behovene hos målgruppen. I disse prosessene er innsikt og testing sentrale, og å knytte ressurser i tid og organisering for å kunne sikte presis.

Villa Stenersen og 1 : 1 opplevelser

Villa Stenersen er eid av Statsbygg, og åpnes for publikum av Nasjonalmuseet, som programmerer huset og har et mangfoldig tilbud til ulike målgrupper. Villaen er et av sjeldne norske eksempler på en internasjonalt inspirert tidligmodernistisk villa (1937–1939) og er tegnet av Arne Korsmo, en sentral arkitekt og designer i museets samling. Selv om eiendommen er under renovering og lider under økt forfall, har den en magnetisk appell blant unge voksne. I formidlingen, som i stor grad er omvisninger i dialog, setter en huset i kontekst i tid og tendenser. Familien som byggherrer, Annie og Rolf Stenersens liv i huset, er et naturlig utgangspunkt for å etablere *hjemmet som idé*. Huset var både et familiehjem og en ramme for Rolf Stenersens store kunstsamling.

Dotknout se a držet – případová studie

Zástupci Norského svazu nevidomých a slabozrakých byli pozváni na návštěvu modernistické vily Stenersen. Chtěli jsme zjistit, jaký přínos může mít vnímání domu prostřednictvím hmatu, a to jak z hlediska architektury, tak designu. Dotykem a držením je v tomto projektu myšleno více než jen jemné ohmatání povrchu, usilovali jsme o kontemplativnější blízkost k architektuře a vybraným designovým objektům. Pro dosažení tohoto dalšího rozměru byl program strukturován do pečlivě promyšleného sledu aktivit, které zahrnují vyprávění kurátora a diskuzi se skupinou návštěvníků. Zároveň bylo ponecháno i dostatek prostoru k vlastním interpretacím a volnosti pohybu.

Mladým lidem se dostalo nejprve verbálního popisu místa a venkovních soch, historického kontextu a popisu funkce jednotlivých částí domu. Lepší představu o prostoru jim poskytl model vily.

Korsmo pro vilu navrhl na míru i interiérové vybavení v podobě svítidel, baru, knihovny a nábytku do ložnice. Jeho fascinace texturami a kontrasty je viditelná ve volbě povrchů, přičemž signifikantní je pro vilu Stenersen kombinace žluté a zelené barvy. V koncepci zahrady je patrná inspirace dílem architekta Ludwiga Miese van der Rohe, konkrétně jeho zájmem o kompozici s využitím klasické sochy v úzkém dialogu s domem. Možné interakce mezi vnitřními a venkovními prostory zároveň umocňuje prosklení velké části fasády.

Jako stěžejní objekty zájmu byla pro mladé návštěvníky zvolena dvě designová díla, která sice nepocházejí přímo z vily, ale jsou typická pro tvorbu Arna Korsma v období po druhé světové válce. Obě byla navržena ve 40. letech 20. století – sklenice na vodu ve tvaru tulipánu a působivý džbán z kombinace stříbra a plastu.

Ústředním tématem rozhovorů s mladými lidmi byla otázka, jak můžeme vnímat roli přírody v období modernismu – jak se projevuje fascinace technickým pokrokem a průmyslovými inovacemi v době, kdy bylo neméně důležité pěstovat vlastní potraviny na zahradě a zajímat se o texturu listů? V této části posloužily sklenice a džbán k propojení designu s architekturou, protože mají jasně danou funkci, ale formou a použitými materiály jsou překvapivě a inovativní i v dnešní době.

Berør og hold – et case

Representanter fra Blindeforbundets Ungdom ble invitert med til Villa Stenersen. Vi ville finne ut hva som kan være verdien av å oppleve huset taktilt, i både arkitektur og design. Berør og hold skulle være mer enn å kjenne forsiktig på en overflate, men søke mot en mer kontemplativ nærhet til arkitekturen og utvalgte designobjekter. For å få til denne ekstra dimensjonen, var formidlingen strukturert til styrte sekvenser i gruppe, der kuratoren fortalte til og diskuterte med gruppen, men også stor grad av frihet til egne fortolkninger og ruter å bevege seg i.

Ungdommene fikk innledningsvis en synstolking av tomt og skulpturer utendørs, et historisk innblikk og beskrivelser av funksjoner. En modell av huset ga oversikt.

Korsmo tegnet skreddersydde løsninger til villaen i form av lamper, barinteriør, bibliotek og soveroms møblement. Hans fascinasjon for teksturer og kontraster er tydelige i overflatene, og i Villa Stenersen er fargekombinasjonen gul og grønn en slags nøkkel. I hageanlegget ser en inspirasjon som kan tilskrives arkitektens interesse i Mies van der Rohes bruk av iscenesettelser. Gjennom klassiske skulpturer kommer i dialog med ute- og innerom takket være fasadens utstrakte bruk av glass.

For ungdommene ble to designobjekter uten proveniens i huset, men typisk for Arne Korsmos arbeid i årene etter andre verdenskrig, brukt som fokusobjekter i denne undersøkelsen. Begge ble designet på 1940-tallet; et vannglass i en slags tulipanform, og en spektakulær kanne i sølv og plast.

Et omdreiningspunkt i samtalene med ungdommene var hvordan vi kan oppleve naturens rolle i denne perioden av modernismen; hvordan kommer det til uttrykk å ha fokus på både teknologisk framgang og industrielle nyvinninger samtidig som å dyrke egen mat i hagen og interessere seg for bladers tekstur, var like viktig? I denne sekvensen var glass og kanne nyttige for å forbinde design med arkitektur, og effektive fordi de i funksjon er svært kjente, men i form og materialer overraskende og nyskapende, også i dag.

Mladí lidé zdůrazňovali, že je důležité moci předměty držet pevně v rukou, cítit jejich váhu a vnímat, jak tělesné teplo působí na jejich povrch. Tím se pro ně zážitek stal živějším a zajímavějším.

Přestože má verbální popis své limity (přílišné zjednodušení, náročnost na poslech), je nezbytný pro prvotní orientaci, a tím i pro pozitivní celkový dojem. „Verbální popis je problematický v tom, že nedokážeme posoudit jeho kvalitu,“ říká jeden z účastníků.

Všichni zdůraznili, že je důležité mít předem k dispozici informace o tom, co návštěvníci mohou v muzeu očekávat. Dostupné informace zásadně ovlivňují to, zda se rozhodnou návštěvu muzea uskutečnit.

Možnost zažít umění a design prostřednictvím hmatu byla účastníky označena za stěžejní. Ruce jsou pro mnoho z nich jejich „očima“, většině z nich to zážitek výrazně obohacuje, a dokonce i dodává pocit bezpečí a jistoty.

Účastníci vyjádřili svoji touhu po kvalitní edukaci, a když byli tázáni, co si pod tím představují, odpověděli, že blízkost. Přílišný odstup v muzeu – od samotných exponátů i od lektorů a kurátorů – vede k tomu, že se zážitek stává abstraktním a ztrácí svou hodnotu. Při tomto setkání byla pro uspokojení potřeb návštěvníků klíčová spolupráce.

Mladí lidé nás povzbuzovali k tomu, abychom více dbali na používání odlišných didaktických přístupů. Preferují buď asociativní a pociťové edukační metody, nebo faktografické, ideálně chronologicky uspořádané. Kombinace metod, kterou volí většina institucí, u nich nebyla příliš oblíbená.

Ungdommene framhevet hvor viktig det er å kunne få informasjon gjennom å holde godt på objektene, slik at varmen fra hendene påvirker overflatene, og at kroppen kjenner hvert objekt sin tyngde. Slik ble opplevelsen mer levende og interessant.

Synstolking kan være utmattende og ferdigtygd, men orientering og oversikt er alltid avgjørende for en god opplevelse. «Det som gjør synstolking vanskelig, er jo at vi ikke kan vurdere kvaliteten», sier én.

Alle understreket også at informasjon på forhånd om hva som venter i et museum eller i en utstilling, er avgjørende for om de tar sjansen på å delta.

Om muligheten for å oppleve kunst og design ved å ta på, sa deltakerne at det kan være avgjørende. Hendene er øyne for mange, og for de fleste vil det berike opplevelsen betydelig, og i tillegg ha en trygghetseffekt.

De beskrev kompetent formidling som et ønske, og på spørsmål om hva det er, svarte de nærhet. Distanse i flere perspektiver til objekter og til formidlerne i en museumskontekst, blir abstrakt og uten stor verdi. I dette møtet var samarbeid helt avgjørende for å kunne møte behov hos publikum.

Ungdommene oppfordret til å være mer sjangerbevisst i metodene for formidling. De foretrekker enten assosiative og atmosfæriske formidlingsgrep, eller faktabaserte, gjerne kronologisk innrettede. En blanding, som en kan tenke seg mange institusjoner driver, var ikke like ønsket blant disse.

Vzájemné porozumění mezi všemi zúčastněnými je obtížné. Jako muzeum musíte pracovat se dvěma různými perspektivami. Od samého počátku procesu musíte brát v potaz odborné i uživatelské hledisko, což byla nejpodnětější rada od mladých lidí. Poukazovali na to, že jejich poznatky jako osob se zrakovým postižením mohou být přínosem i pro návštěvníky bez tohoto hendikepu a mohou je také obohatit. Důležitý je rovněž dostatek přestávek pro vstřebání dojmů, konkrétní organizace programu a přizpůsobení prostoru, jako například dobrá dostupnost míst k sezení. Jednotliví mladí dospělí vykazovali různou úroveň zájmu o muzeum – od minimálního až po jednoho účastníka, který byl aktivním členem Národního muzea. Hlavním požadavkem bylo mít možnost zapojit se do programu bez nutnosti předem zjišťovat, zda se i na ně vztahuje univerzální design. Protože jak sami říkali: „Proč lidé chodí do muzeí? Má to být zábava!“

Jako veřejná instituce má NaM k dispozici tzv. manuál přístupnosti, který aplikování univerzálního designu zajišťuje. Využívání pokročilých metod edukace umožňuje rozšíření univerzálního designu tím, že přichází s metodicky různorodou nabídkou založenou na multisenzorickém přístupu. Inkluzivní edukace, v tomto případě prostřednictvím taktilních prožitků, může mít koncepční a experimentální podobu. Hmat může být částečnou odpovědí muzeí na kritický a sebereflexivní postoj k jejich společenskému poslání.

Z hlediska muzejní etiky je přirozené zamýšlet se nad tím, kde leží zodpovědnost za to, aby se společné kulturní dědictví dostalo ke každému a aby si každý mohl k těmto hodnotám vytvořit osobní vztah na základě svých potřeb, zájmů a snů. Naplnění nového standardu přístupnosti vyžaduje jasné vysvětlení potřeby inkluze poskytovatelům financí a dotací, stejně jako intelektuální a tvůrčí odvahy. Pokaždé, když se místo pouhých předsudků odvážíme prozkoumat nové perspektivy a zahrnout je do muzejní praxe, přibližujeme se k veřejnosti, a tím i k novým poznatkům, hlubšímu dialogu a širší inkluzi.

Felles forståelse er vanskelig. En må som museum samarbeide med to ulike perspektiver i spill. En må ta faglige perspektiver og brukerperspektivet tidlig i en prosess, var det mest innstendige rådet fra ungdommene. De så på perspektivene de kan bringe inn som publikum, som nyttige også for seende. Deres kvalifikasjoner som synshindrede kan mange kan dra nytte av. Behovet for pauser for å fordøye inntrykk, samt konkret tilrettelegging, som tilgang på sitteplasser, er viktig. Disse ungdommene hadde et bredt spekter i interesser, fra ganske uinteressert til en av dem som var aktivt medlem av Nasjonalmuseet. Men som målgruppe unge voksne etterlyste de å kunne passe inn i programmeringen uten å måtte sjekke på forhånd om universell utforming gjelder. For som de sa: «Hvorfor drar folk på museum? Det skal være gøy!»

Som offentlig institusjon har Nasjonalmuseet en tilgjengelighetsmanual som skal sikre universell utforming. Formidlingsfaget legger til rette for forlengelsen av universell utforming, med et metodisk mangfoldig tilbud basert på en multisensorisk dreining i møter med publikum. Tilgjengelig formidling, som i dette tilfellet ved hjelp av taktile opplevelser, kan ha konseptuelle og eksperimentelle innfallsvinkler. Taktilitet kan være en del av museenes svar på en kritisk og selvrefleksiv holdning til samfunnsoppdraget vi har.

I et museumsetisk perspektiv er det naturlig å diskutere hvor vi legger ansvaret om å nå alle med det felles eide, om å skape eierskap ut fra hver enkelt sine behov, interesser og drømmer. Til å fylle ut en ny standard for tilgjengelighet, trengs tydelige forventninger fra tilskuddsparter og publikum, og intellektuelt og kreativt mot. Hver gang vi tør å inkludere i stedet for å anta, nærmer vi oss publikum og dermed ny kunnskap, dypere dialog og større inkludering.

Andrea Kaňkovská vystudovala na Fakultě umění a designu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a na Fakultě výtvarných umění VUT v Brně. Aktuálně studuje doktorský program oboru galerijní pedagogika na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Pracovala na Střední uměleckoprůmyslové škole v Jihlavě–Heleníně jako vedoucí Ateliéru výstavnictví a prostorové tvorby. V letech 2013–2015 vedla Lektorské oddělení Moravské galerie v Brně, působila ve Fait Gallery a v Galerii města Blanska. Pohybuje se na poli zprostředkování umění, kurátorství, dramaturgie a vlastní tvůrčí práce. Od roku 2018 kontinuálně rozvíjí variabilní platformu Sochařská laboratoř, v jejímž rámci vzniklo několik realizací v českých i slovenských galeriích, např. *Senzorická herna 1107 lidí a jeden člověk* v interaktivní výstavě *Atlas* v Národní galerii v Praze nebo *SochLab Aussig* – stavebnice brutalistní architektury Ústí nad Labem pro Galerii Hraničář. Je autorkou interaktivní stavebnice *ArchLab*.

Andrea Kaňkovská studerte ved Fakultetet for kunst og design ved Jan Evangelista Purkyně-universitetet i Ústí nad Labem og ved Fakultetet for kunstfag ved Det tekniske universitet i Brno. For tiden tar hun doktorgrad i galleripedagogikk ved Institutt for kunstpedagogikk ved Det pedagogiske fakultet ved Masaryk-universitetet i Brno. Hun har jobbet ved Kunst- og håndverksskolen i Jihlava–Helenín som leder av Studio for utstillings- og romlig skapelse. I 2013–2015 var hun leder for lektoravdelingen ved Moravská galerie (De regionale kunstsamlinger i Mähren) i Brno, og hun har også arbeidet ved Fait Gallery og Bygalleriet i Blansko. Hun er aktiv innen kunstformidling, kuratering, dramaturgi og sitt eget kreative arbeid. Siden 2018 har hun kontinuerlig utviklet den fleksible plattformen Skulpturlaboratorium, som har blitt vist i flere tsjekkiske og slovakiske gallerier, slik som i *Det sensoriske lekerommet 1107 mennesker og én person* i den interaktive utstillingen *Atlas* på Nasjonalgalleriet i Praha eller *SochLab Aussig*-byggesett for brutalistisk arkitektur i Ústí nad Labem for Galleriet Hraničář. Hun er skaperen av det interaktive byggesettet *ArchLab*.

Jak se dotýkat architektury?

Zažít vilu Tugendhat pomocí stavebnice ArchLab

Hvordan ta på arkitektur?

Opplev Villa Tugendhat med ArchLab-byggesettet

Jak by mělo vypadat první seznámení s architekturou? Může to být ochutnávání omítky dětmi, které právě objevují svět? Nebo obroušená bříška prstů od hlazení fasád domů při procházkách městem?

Jak se hravě seznámit s architektonickou ikonou, jakou je například vila Tugendhat? Je možné si ji postavit třeba ve třídě mateřské školy?

Projekt *Srozumitelná architektura* je inovativní mezioborová edukační iniciativa Fakulty architektury VUT v Brně a Katedry výtvarné výchovy Pedagogické fakulty MU, zaměřená na zprostředkování architektury. Jeho hlavním cílem je zvýšení kompetencí lektorů kreativního učení v oblasti architektury ve všech stupních vzdělávání. Edukační programy jsou založeny na zážitkovém učení, které vede participanty k vnímání prostoru a učení se z něj, a tím zvyšuje citlivost k prostředí, v němž žijeme. V tomto článku se zaměřím na edukační program pro mateřské školy a rodiče s dětmi, který využívá autorskou architektonickou stavebnici *ArchLab*.

„Konkrétně zažít architekturu znamená dotýkat se jejího těla, dívat se, slyšet, vonět k ní. Objevování těchto hodnot a vědomé zacházení s nimi – to jsou témata výuky.“ P. Zumthor

Hvordan bør det første møtet med arkitektur se ut? Kan det være en smaksprøve i gips for barn som er i ferd med å oppdage verden? Eller kan det være følelsen i fingertuppene etter å ha strøket over husfasader mens man utforsker byen?

Hvordan kan man på en leken måte bli kjent med et arkitektonisk ikon som Villa Tugendhat? Er det for eksempel mulig å bygge huset opp i et barnehageklasserom, som modell?

Prosjektet *Forståelig arkitektur* er et innovativt, tverrfaglig pedagogisk initiativ fra BUT-fakultetet for arkitektur og Institutt for kunstformidling ved MUNI-fakultetet for pedagogikk (begge ved Masaryk-universitetet i Brno), som tar sikte på å formidle arkitektur. Hovedmålet er å øke kompetansen til instruktører i kreativ læring innen arkitektur på alle utdanningsnivåer. Undervisningsprogrammene er basert på erfaringsbasert læring, noe som fører til at deltakerne oppfatter og lærer av rommet, og dermed øker følsomheten for miljøet vi lever i. I denne artikkelen vil jeg se nærmere på et pedagogisk program for barnehagebarn og foreldre med barn som bruker *ArchLab* arkitektursett.

«Å oppleve arkitektur konkret er å ta på den, se på den, høre den, lukte på den. Å oppdage disse verdiene og behandle dem bevisst – det er temaene i undervisningen.» P. Zumthor

Edukační program pro mateřské školy a rodiče s dětmi

Cílem programu je přiblížit architekturu nejmenším dětem a jejich rodičům skrze interaktivní a kreativní aktivity podpořené hrou s prostorovou stavebnicí *ArchLab*. Stavebnice se inspirovala ikonickými stavbami brněnské architektury, vilou Tugendhat a Bauerovým zámečkem, které reprezentují rozdílné přístupy v architektuře. Rozložitelné modely umožňují dětem prožít architekturu, porozumět jejím principům a volně s architektonickými prvky nakládat, vytvářet vlastní experimentální prostory a jejich modely. Program tak zpřístupňuje skrze známé stavby historie architektury a zároveň pomáhá pochopit principy uspořádání prostoru.

Hodinový edukační program má být inspirací pro pedagogy mateřských škol a vychází ze snahy podpořit u dětí zájem o architekturu a vyzdvihnout její klíčovou roli v každodenním životě. Zprostředkování architektury na příkladech specifických brněnských staveb otevírá celou tematiku práce s prostorem, jeho proměnou, obýváním i zažíváním a zároveň seznamuje s pozicí a rolí architekta v rámci celého procesu. Pomocí stavebnice *ArchLab* si tak děti uvědomí, že stavbou architekti vytvářejí také prostor k obýváním, v němž nastávají situace přímo ovlivněné tím, jak je tento prostor navržen. Z toho pramení i rozhodnutí druhou část programu zaměřit na zážitkovou stavbu vlastního prostoru/bunkru, ověřování řešení konstrukce a smyslové vnímání materiálů.

Navrhovaný výukový program zprostředkovává architekturu zážitkovým způsobem přes přímou smyslovou a herní zkušenost dětí. Aktivity obracejí pozornost ke konkrétnímu haptickému zkoumání materiálů (cihla, mramor, textilie, molitany, překližky a plasty), ale také k samotným modelům a výukovým materiálům. Ve druhé fázi programu je přínosné využít prostředí místnosti, v níž se děti zrovna nacházejí. Vědomě se pracuje s prostorovou situací, která se vytváří a odehrává v aktuálním momentě na daném místě (vlastní prostorové stavby a bunkry).

Program je chápán jako první příležitost pro žáky z mateřských škol a prvního stupně základních škol setkat se s edukací na téma architektury, která je seznámí se základními pojmy, jako jsou: architektura, architekt, stavba, konstrukce, materiály nebo funkce staveb. Žáci osobně zažijí tvůrčí pozici architekta při budování vlastních bunkrů/bydli. V rámci krátkých etud vznikají skici a prostorové situace, objekty a instalace, které rozvíjejí

Pedagogisk program for barnehager og foreldre med barn

Formålet med programmet er å introdusere arkitektur for små barn og deres foreldre gjennom interaktive og kreative aktiviteter, som blir støttet av et spill med det romlige *ArchLab*-settet. Byggesettet er basert på to ikoniske bygninger i Brno, Villa Tugendhat og Bauers palé, som representerer ulike tilnærminger til arkitektur. De sammenleggbare modellene gjør det mulig for barn å oppleve arkitektur, forstå dens prinsipper og bruke arkitektoniske elementer fritt, lage sine egne eksperimentelle rom og modeller. Programmet gjør arkitekturhistorien tilgjengelig gjennom kjente bygninger og bidrar samtidig til å forstå prinsippene for romorganisering.

Det en times lange formidlingsopplegget er utarbeidet som inspirasjon for barnehagelærere og er basert på ønsket om å fremme interessen for arkitektur og vektlegge arkitekturens sentrale rolle i hverdagen. Formidlingen av arkitektur gjennom eksempler på spesifikke Brno-bygninger åpner for arbeid med rom, transformasjon, beboelse og opplevelse for hele gruppen – og introduserer samtidig arkitektens posisjon og rolle i hele prosessen. Ved å bruke *ArchLab*-settet vil barna innse at arkitekter ved å bygge også skaper rom å bo i, hvor det oppstår situasjoner som er direkte påvirket av hvordan rommet er utformet. Derfor har vi valgt å konsentrere den andre delen av programmet om opplevelsesbasert bygging av egne rom (eller huler), utprøving av konstruksjonsløsninger og sanselig tilnærming til materialer.

Den foreslåtte metodikken formidler arkitektur på en erfaringsbasert måte gjennom barnas direkte sanseopplevelser og lek. Aktivitetene retter oppmerksomheten mot selve den haptiske utforskningen av materialer (murstein, marmor, stoff, skum, kryssfinér og plast), men også mot modellene og undervisningsmaterialene. I den andre fasen av programmet er det en fordel å ta i bruk miljøet i det rommet barna befinner seg i for øyeblikket. De arbeider bevisst med den romlige situasjonen som skapes og utspiller seg der og da (deres egne romlige konstruksjoner og «huler»).

Programmet er tenkt som en første mulighet for elever i barnehage og første klasse i grunnskolen til å møte arkitekturundervisning, og introduserer dem for grunnleggende begreper som: arkitektur, arkitekt, bygning, konstruksjon, materialer

Stavebnice *ArchLab* v interiéru vily Tugendhat. Foto: David Židlický / MuMB

ArchLab-byggesett i interiøret i Villa Tugendhat.

materiálové vnímání, technickou zručnost, vnímání prostoru a citlivost vůči vztahům mezi materiály, prostorem a konstrukčními řešeními. Současně se pracuje s měřítkem lidského těla, žáci zkoumají skrze své vlastní tělo prostor, hledají minimální velikost prostoru, do kterého se vejdou, vnímají působení prostoru na sebe a jeho kvality, zvědomují si vlastní potřeby spojené s obýváním prostoru. Na příkladech dvou ikonických brněnských staveb, vily Tugendhat a Bauerova zámečku, získají prvotní znalosti o možnostech stavebních konstrukcí. U následných krátkých etud uvažují o budování prostoru za pomoci základních architektonických řešení, která pak uplatňují v kreativním procesu stavby bunkru.

Přímá práce s materiálem

Důraz na zážitek z manipulace s materiálem a experimentování s ním přirozeně vede k situacím, kdy si děti cvičí jemnou a hrubou motoriku (stavění bunkrů, protahování závlaček), a dochází tak ke zvyšování kompetencí ve zručnosti, schopnosti spolupráce a kultivaci prostorové představivosti. Rámcové zadání tvůrčí části programu dává dětem volnost v zacházení s poskytnutým materiálem, nabízí objevování možností jeho použití, probouzí jejich zvědavost a fantazii. Přitažlivý materiál podněcuje kreativitu dětí a umožňuje jim ponořit se do hry a odklonit se od ustálených představ, jak má stavba vypadat.

og bygningers funksjon. Elevene får selv oppleve arkitektens kreative posisjon når de bygger sine egne husrom/boliger. Skisser og romlige situasjoner, objekter og installasjoner lages i korte øvelser, som er ment å utvikle materialforståelse, tekniske ferdigheter, romoppfatning og følsomhet for forholdet mellom materialer, rom og strukturelle løsninger. Samtidig arbeider elevene med menneskekroppens skala, utforsker rommet gjennom sin egen kropp, leter etter den minste størrelsen på et rom de kan få plass i, opplever rommets effekt på seg selv og dets kvaliteter, og blir oppmerksomme på sine egne behov knyttet til det å begynne seg i rommet. Ved hjelp av bygningene Villa Tugendhat og Bauers palé, blir de kjent med, mulighetene som ligger i bygningsstrukturer. I påfølgende korte øvelser tar de for seg romkonstruksjon ved hjelp av grunnleggende arkitektoniske løsninger, som de deretter anvender i den kreative byggingen av en hule eller et skjul.

Direkte arbeid med materialer

Søkelys på opplevelsen av å håndtere og eksperimentere med materialer fører naturlig nok til situasjoner der barna får øve seg i fin- og grovmotorikk (bygge skjul, strekke bolter), noe som øker ferdigheter, samarbeidsevne og utvikler romlig fantasi. Rammene om den kreative delen av programmet skal gi barna frihet til å håndtere

Plánování – pro lepší představu o prostoru a o tom, co předchází procesu stavby, začíná program seznámením s půdorysem vily. Workshop v rámci festivalu Den architektury v Brně, 2024.
Foto: Nela Ševčíková / Kruh, z. s.

Planlegging – For å få et bedre inntrykk av rommet og hva som går forut for byggeprosessen, begynner programmet med en introduksjon til plantegningen av villaen. Workshop som en del av Arkitekturdagen i Brno, 2024.

„Prkenné podlahy jako jemné membrány, těžká kamenná hmota, hebké látky; leštěná žula, měkká kůže, surová ocel, leštěný mahagon, křišťálové sklo, měkký asfalt rozežhřátý sluncem – to jsou architektonické materiály, naše materiály. Všichni je známe. A přesto neznáme.“ P. Zumthor

Stavebnice ArchLab jako nástroj edukace

Důležitou pomůckou v edukačním procesu je právě stavebnice *ArchLab* – prostorová architektonická stavebnice, jejíž vznik tento projekt inicioval. Stavebnice byla vytvořena podle původních architektonických plánů vybraných budov brněnské architektury. Její užití v rámci edukačního procesu přináší možnost dotknout se vybraných staveb, nahlédnout do jejich útrob, osahat si způsob členění prostoru a pohrát si s jednotlivými materiály a segmenty. Umožňuje tak zážitkovým způsobem vnímat prostor a edukační proces propojuje s kreativní hrou.

Role vnímatele

Děti předškolního a mladšího školního věku jsou zatím v roli vnímatelů architektury, nikoliv jejích tvůrců. Zaměřujeme se tedy na kultivaci vnímání architektury, větších prostorových celků, ale i jejích detailů, použitých materiálů, a staveb, ve kterých se běžně pohybují (domov, školka aj.). Skrze vlastní zkušenost si děti uvědomí také rozdílné funkce prostoru, jeho využití i celkové vyznění. Druhá část edukačního programu naopak spočívá v tvůrčí proměně modelů v autorské bunkry. Tato proměna prostředí podle konkrétních představ účastníků otevírá cestu k uvědomění jejich vlastních potřeb. Tato zkušenost může být dobrým základem pro zbystření a posílení vnímavého vztahu k veřejnému prostoru a architektuře.

Proces vzniku stavebnice ArchLab

Výběr dvojice známých staveb byl ovlivněn snadno ukázat dvě z konstrukčního hlediska různá architektonická řešení a zároveň představit dva architekty s těmito stavbami spjaté: Ludwiga Miese van der Rohe a Adolfa Loose. Návrhy stavebnice *ArchLab* se vytvářely v kresbě, následně v 3D programu (Solid Works) a poté se jednotlivé segmenty vyráběly pomocí CNC řezacích fréz, laseru a na 3D tiskárnách jak v soukromých firmách, tak i na půdě Fakulty architektury VUT.

materialene, mulighet til å utforske bruksmåter og stimulere deres nysgjerrighet og fantasi. Det tiltalende utstyret kan stimulere barnas kreativitet og gi dem mulighet til å fordype seg i lek – og bevege seg bort fra fastlåste forestillinger om hvordan et hus skal se ut.

«Plankegulv som fine membraner, tung stein, myke stoffer; polert granitt, mykt skinn, rått stål, blank mahogni, krystallglass, myk asfalt smeltet av solen – dette er arkitektoniske materialer, våre materialer. Vi kjenner dem alle. Og likevel kjenner vi dem ikke.» P. Zumthor

ArchLab som et pedagogisk verktøy

Et viktig verktøy i det pedagogiske opplegget er *ArchLab* – det romlige arkitektoniske byggesettet som ble utviklet til dette prosjektet. Byggesettet er laget i tråd med de opprinnelige arkitektoniske planene for de utvalgte bygninger. Bruken av det i formidlingsforløpet gir mulighet til å ta på husene, se inn i interiøret, fornemme hvordan rommene er inndelt og leke med de enkelte materialene og elementene. Det åpner opp for en opplevelsesbasert romopplevelse og knytter den pedagogiske prosessen sammen med kreativ lek.

Rollen til den som oppfatter

Barn i førskolealder og yngre skolealder settes i første omgang inn i rollen som tolkere av arkitektur, ikke som skapere av den. Hovedfokus er å utvikle deres oppfatning av arkitektur, større romlige enheter, men også detaljer, materialbruk og de bygningene de vanligvis beveger seg i (hjem, barnehage osv.). Gjennom egen erfaring vil de også bli oppmerksomme på rommets ulike funksjoner, bruken av det og hvordan det tar seg ut i sin helhet. Den andre delen av undervisningsopplegget derimot består av en kreativ omforming av byggesettet til egne romlige konstruksjoner. Denne omformingen av omgivelsene i henhold til deltakernes konkrete ideer åpner veien til erkjennelse om deres egne behov. Denne erfaringen kan være et godt grunnlag for bevisstgjøring i forhold til arkitektur og det offentlige rom.

Prosessen med å lage ArchLab-settet

Valget av et par velkjente bygninger var motivert av ønsket om å vise to forskjellige arkitektoniske løsninger og samtidig presentere de to arkitektene knyttet til disse bygningene: Ludwig Mies

Klíčové části ikonických staveb, na kterých je jasné viditelná konstrukce a systém provázání, byly zjednodušeny a stylizovány a vyvedeny v měřítku 1 : 85 za použití materiálů, jako je překližka, plexisklo, plast, hliníkové profily, molitan (PUR pěna) a textil. Do výsledného provedení stavebnice *ArchLab* se promítala specifika těchto dvou staveb a dostupnost materiálů i jejich technologického zpracování.

Materialita a senzorické vnímání

Volba materiálů vychází z předchozí autorské zkušenosti se Sochařskou laboratoří, v jejímž rámci bylo uskutečněno několik projektů, např. *SochLab Aussig* věnovaný brutalistní architektuře v Ústí nad Labem pro Galerii Hraničář nebo set zaměřený na architekturu Jesenicka pro festival V centru / Im Zentrum v Jeseníku. Právě propojení architektury se senzorickým zážitkem v podobě dotýkání se materiálů různých haptických kvalit vytváří funkční most k nejmladší generaci dětí předškolního věku.

Měkké materiály – PUR pěny různých hustot, barev a struktur – obohacovaly manipulaci s architektonickými sety o senzorickou rovinu a rozšiřovaly prožitek o další vjemy. U nejmladších účastníků zmíněných workshopů a edukačních programů se těšily velké oblibě. Haptické zážitky vnesly do edukačního procesu princip hry a byly dalším impulzem k aktivizaci dětí při seznamování se s architekturou.

Promýšlet architekturu

Práce se stavebnicí *ArchLab* sice v první části programu neumožňuje do modelu vstoupit a fyzicky ho obývat, ale přináší možnost nahlédnout do domu ze všech stran, sundat střechu, strop a podívat se na možnosti členění prostoru. Při společném postupném rozebírání stavebnice se s dětmi dotýkáme jednotlivých částí. Během diskuze na začátku a v průběhu workshopu se seznamujeme se základními pojmy, jako je dům, obydlí, budova, vila, společně si pokládáme otázky a diskutujeme o možných funkcích architektury, o práci architekta, o průběhu staveb a široké škále toho, co se pod pojem architektura řadí.

Při budování bunkrů v navazující části programu je důležitou součástí právě „obývání“, vstupování do architektury, užívání vybudovaného prostoru a hledání jeho funkcí. V tom pomáhají dětem postavičky a figurky lidských a zvířecích hrdinů, které se v modelech staveb za pomoci dětí zabydlí. Během workshopu se využívá měřítko modelů architektury

van der Rohe og Adolf Loos. *ArchLab*-settene ble først designet som tegning, siden i 3D-program-vare (Solid Works), og deretter ble de enkelte elementene produsert ved hjelp av CNC-freser, laser og 3D-printere både i private bedrifter og ved BUT-fakultetet for arkitektur.

Viktige deler av de ikoniske bygningene, der strukturen og sammenkoblingssystemet er tydelig synlig, ble forenklet og stilisert, og gjengitt i målestokk 1 : 85 ved hjelp av materialer som kryssfinér, pleksiglass, plast, aluminiumsprofiler, skum (PUR-skum) og tekstil. Spesifikasjonene ved disse to bygningene og tilgjengeligheten av materialer og den teknologiske bearbeidingen av dem ble gjenspeilet i den endelige utformingen av *ArchLab*-settet.

Materialitet og sensorisk persepsjon

Valget av materialer er basert på forfatterens tidligere erfaring med Skulpturlaboratoriet, som omfattet flere prosjekter, blant annet *SochLab Aussig*, som var viet brutalistisk arkitektur (i Ústí nad Labem for Galleriet Hraničář), eller et sett med fokus på arkitekturen i Jeseník (for festivalen V Centru / Im Zentrum i Jeseník). Erfaringen med å kombinere formidling av arkitektur med sanseopplevelser gjennom berøring av materialer med ulike haptiske kvaliteter skaper en funksjonell bro til den yngste generasjonen av førskolebarn.

De myke materialene – PUR-skum med ulik tetthet, farge og tekstur – tilførte et sensorisk lag til bruken av byggesettene og utvidet opplevelsen med flere sanseintrykk. De var svært populære blant de yngste besøkende og deltakerne i verksteder og formidlingsprogram. De haptiske opplevelsene brakte prinsippet om lek inn i det pedagogiske opplegget og var en ekstra impuls til å engasjere barna i det å lære om arkitektur.

Å tenke gjennom arkitektur

Selv om man i den første delen av programmet ikke kan gå inn i modellen og bo i den fysisk, gir arbeidet med *ArchLab*-settet mulighet til å se inn i huset fra alle sider, ta av yttertak og tak og se på mulighetene for å strukturere rommet. Etter hvert som vi tar fra hverandre byggesettet, berører vi de ulike delene sammen med barna. Under diskusjonen i begynnelsen og i løpet av workshopen blir vi kjent med grunnleggende begreper

Workshop v rámci festivalu Den architektury v Brně, 2024. Foto: Nela Ševčíková / Kruh, z. s.

Workshop som en del av festivalen Arkitekturdagen i Brno, 2024.

a jeho dílčích částí, ale také samotného prostředí místnosti a bunkrů. Toto přecházení a zkoumání různých měřítek umožňuje srovnání, diskuzi a fantazijní brainstorming na téma měřítko světa a architektury. Pomocí imaginace můžeme na chvíli opustit realitu a vymýšlet fantazijní obydlí pro různé tvory a bytosti, které ani nemusí být reálné (je možné využít oblíbených hrdinů, plastových figurek nebo zvířat).

Tradiční konstrukce Baueroва záměčku umožnila využít pro model měkké materiály. Ty vnášejí do setu *ArchLabu* intenzivní taktilní zážitek, který přirozeně otevírá možnost hlubšího vnímání a prožívání celého edukačního formátu.

Model vily Tugendhat oproti tomu respektuje konstrukční specifika stavby, a tak využívá pevných materiálů: čtyřhranné hliníkové profily představují sloupy, modelářská překližka je použita pro vodorovné i horizontální členění stěn, příček, stropních desek a podlah, plexiskla prezentují skleněné plochy oken, dveří a stěn, speciální plast imituje onyxovou stěnu, půlkulatá příčka je vytvořena ze sendviče z překližky a dřevovláknitého materiálu. Dotýkání se těchto materiálů a manipulace s nimi nepřináší tolik libých vjemů, jako je tomu u měkkých materiálů, rozvíjí ale jemnou motoriku a celkovou zručnost, která je při skládání i rozkládání potřebná.

Pilotní realizace edukačního programu ArchLab

Pilotní realizace prvních edukačních programů přinášely reálné poznatky o funkčnosti celé stavebnice a jejího zapojení do edukačního programu. Na základě nových zjištění a pozorování byly provedeny dílčí změny a úpravy jak v koncepci edukačního programu, tak stavebnice samotné. Tyto změny přinesly kompaktnější, provázanější, ale také bezpečnější edukační formát.

som hus, bolig, bygning, villa, og sammen stiller vi spørsmål og diskuterer arkitekturens mulige funksjoner, arkitektens arbeid, byggeprosessen og hele spekteret av hva som faller inn under begrepet arkitektur.

Når vi bygger rom og skjul i den oppfølgende delen av programmet, er en viktig erfaring nettopp det å bebo, gå inn i arkitekturen, bruke det bygde rommet og finne dets funksjoner. Dette muliggjøres ved hjelp av figurer av menneske- og dyrehelter som barna befolker modellbygningene med. Under workshopen brukes skalaen til arkitekturmodellene og dets deler, så vel som selve rommet og miljøet i skjølet som bygges. Denne utforskningen av ulike skalaer åpner for sammenligning, diskusjon og fantasifull idémyldring om størrelsesforhold i verden så vel som i arkitekturen. Gjennom fantasien kan vi forlate virkeligheten for et øyeblikk og finne opp drømmeboliger for ulike skapninger og vesener som kanskje ikke engang finnes i virkeligheten (det kan dreie seg om favorittelter, plastfigurer eller dyrefigurer).

Den tradisjonelle konstruksjonsmetoden i Bauers palé gjorde det mulig å bruke myke materialer til modellen. Disse gir *ArchLab*-settet en intens taktil opplevelse, noe som naturligvis åpner opp for en dypere erfaring og opplevelse av hele det pedagogiske opplegget.

Modellen av Villa Tugendhat derimot respekterer bygningens strukturelle særtrekk og bruker derfor solide materialer: firkantede aluminiumsprofiler representerer søylene, modellkryssfinér brukes til den vertikale og horisontale inndelingen av vegger, skillevegger, takpaneler og gulv; pleksiglass utgjør glassflatene på vinduer, dører og vegger, spesialplast imiterer onyksveggen

Autorka Andrea Kaňková při sestavování stavebnice ArchLab ve vile Tugendhat.
Foto: David Židlický / MuMB

Forfatter Andrea Kaňková setter sammen ArchLab-settet i Villa Tugendhat.

Tvůrčí činnosti zahrnuté do výukového programu na sebe navazují z hlediska logického rozvíjení tématu, ale je možné dílčí aktivity s dětmi realizovat také jednotlivě. Program sestává ze tří částí: úvod a debata, sensorický průzkum a aktivní stavba. Každá z činností se sama o sobě dotýká stěžejních myšlenek koncepce a rozvíjí u dětí vnímání prostoru vytvářeného architekturou.

První edukace proběhla v přípravné třídě Mateřské školy Brno na náměstí 28. října v dubnu 2024. Program se realizoval v kmenové třídě s 18 dětmi ve věku 6–7 let. Následovaly: workshop pro rodiče s dětmi ve věku 5–10 let v Kanceláři architekta města Brna s 10 dětmi, workshop pro děti navštěvující architektonický kroužek v laboratorní škole Labyrinth v Brně s 8 dětmi, workshop v rámci příměstského tábora Brněnského architektonického manuálu v Arnoldově vile s 18 dětmi ve věku 7–12 let.

Z průběhu prvního programu v mateřské škole vyplynulo, že je potřeba kooperace s dospělými pedagogy za účelem zvýšení bezpečnosti dětí při manipulaci

(i stuen), og den halvkuleformede skilleveggen (i spisestuen) er laget av en sandwich av kryssfinér og trefiberplater. Å berøre og manipulere disse materialene gir ikke like mange behagelige opplevelser som myke materialer, men det utvikler finmotorikk og generell fingerferdighet, noe som er nødvendig når man bretter sammen og bretter ut elementene.

Pilotgjennomføring av undervisningsprogrammet ArchLab

Pilotimplementeringen av de første formidlingsoppleggene ga oss grundig innsikt i funksjonaliteten til byggesettet og integreringen av det i hele programmet. På bakgrunn av de nye erfaringene og observasjonene ble det gjort en del endringer og justeringer, både i konseptet for utdanningsprogrammet og i selve settet. Disse endringene har resultert i et mer kompakt, sammenhengende, men også tryggere formidlingsopplegg.

De kreative aktivitetene i opplegget bygger på hverandre med tanke på en logisk utvikling av temaet, men det er også mulig å gjennomføre delaktivitetene med barna hver for seg. Programmet består av tre deler: introduksjon og diskusjon, sanselig utforskning og aktiv konstruksjon. Hver av aktivitetene berører i seg selv kjerneideene i konseptet og utvikler barnas oppfatning av det rommet som arkitekturen skaper.

Den første gjennomføringen fant sted i førskoleklassen i en barnehage i Brno i april 2024. Programmet ble gjennomført i en klasse med 18 barn i alderen 6–7 år. Deretter fulgte en workshop for foreldre med barn i alderen 5–10 år på Brno byarkitektkontor (KAM) med 10 barn, i tillegg til en workshop for barn som deltar i arkitektklubben på Labyrinth Laboratory School i Brno med 8 barn, og en workshop på Brno Architectural Manual (BAM) forstadsleir i Villa Arnold med 18 barn i alderen 7–12 år.

Under den første utprøvingen i barnehagen ble det klart at det er behov for bistand fra voksne pedagoger for å øke sikkerheten når barna håndterer materialer. Programmet bør gjennomføres med minst to voksne til stede, og det er ønskelig med en intern instruktør/formidler i fremtidige opplegg. Andre programmer som er blitt gjennomført, har undersøkt muligheten for å utvikle et formidlingsopplegg for yngre skolebarn i alderen 6–10 år.

Ocelová konstrukce je kostrou stavby, desky z překližky rozdělují prostor.
Foto: Nela Ševčíková / Kruh, z. s.

Stålkonstruksjonen er bygningens skjelett, mens kryssfinerplatene deler opp rommet.

s materiály. Program by měl být realizován za přítomnosti alespoň dvou dospělých osob, přičemž přítomnost interního lektora-autorky je žádoucí i pro další opakování. Další uskutečněné programy prověřovaly možnosti realizace edukačního programu i pro žáky mladšího školního věku 6–10 let.

Právě ověření programu na starších věkových skupinách ukázalo, že s drobnými obměnami je možné program uplatnit v obou věkových skupinách, tedy jak u předškoláků, tak u žáků prvního stupně základních škol. Další doporučení se vztahuje ke kapacitě workshopu, náročnosti programu je adekvátní menší skupina do 15 žáků/dětí.

Redesign edukačního programu

Mírně upgradovaný edukační program se nadále uplatňuje pro obě věkové skupiny: žáky mateřských škol a žáky prvního stupně základních škol, a to v rámci formálního i neformálního vzdělávání. Pro každou věkovou skupinu je ale program individuálně upraven nejen v míře a hloubce záběru do problematiky architektury, ale také ve struktuře aktivit, důrazu na sensorické vnímání a nárocích na zručnost a motorické dovednosti.

Edukační program pro mateřské školy se odvíjí od již postavených modelů vily Tugendhat a Bauerova záměčku. Během edukačního procesu, kdy jsou žáci seznamováni s klíčovými pojmy architektury, rolí architekta a materiály, se společně s lektorkou

Evalueringen av programmet på eldre aldersgrupper viste at opplegget, med mindre modifikasjoner, kan benyttes for begge aldersgrupper, det vil si både førskole- og barneskoleelever. En annen anbefaling gjelder verkstedets kapasitet, der en mindre gruppe på opptil 15 elever/barn er passende i forhold til oppleggets krevende karakter.

Redesign av formidlingsopplegget

Det noe oppdaterte programmet gjelder fortsatt for begge aldersgrupper: førskoleelever og elever i første klasse på barneskolen, både i formell og ikke-formell undervisning. For hver aldersgruppe er imidlertid opplegget individuelt tilpasset, ikke bare når det gjelder omfanget og hva som dekkes innen arkitektur, men også når det gjelder strukturen på aktivitetene, vektleggingen av sanseinntrykk og kravene til fingerferdighet og motorikk.

Formidlingsopplegget for barnehager er basert på de allerede bygde modellene av Villa Tugendhat og Bauers palé. I løpet av den pedagogiske prosessen, der elevene blir introdusert for arkitekturens nøkkelbegreper, arkitektens rolle og materialene, samarbeider de med instruktøren/formidleren om gradvis å demontere modellen i sine enkelte deler (det finnes rundt 150 av dem). Barn i skolealder derimot bygger

synergicky podílejí na postupném rozkládání modelu na jednotlivé části (je jich asi 150). Naopak u dětí školního věku se modely staveb staví od začátku společně, důraz je kladen na rozvoj schopnosti spolupráce a zvyšování kompetencí v oblasti prostorové představivosti.

Cesta od architektonického modelu k žití architekturou

Doporučení cílovým skupinám (pro pedagogy dětských kolektivů a rodiče) spojit absolvovaný workshop s návštěvou samotné vily Tugendhat, nebo alespoň její zahrady přináší další příležitost získat zkušenosti s žitím architekturou. V případě realizace programu mimo město Brno může být adekvátní náhradou architektonická procházka po městě zaměřená na vnímání prostoru a citlivost vůči vztahům mezi materiály, prostorem a konstrukčními řešeními jednotlivých staveb i města jako celku. Cílem samotného edukačního procesu je především prohloubení prožitku z architektonického prostoru, vytvoření si osobního vztahu k architektuře a posílení zájmu o ni.

Demokratizace versus excelence

Edukační program pro žáky mateřských a základních škol ArchLab umožňuje zprostředkovat dětem architekturu již v prvních stupních vzdělávání, přináší příležitost k demokratizaci přístupu k tématu architektury a je prvním krokem k poznávání a zažívání architektury, jejích ikonických staveb, městského urbanismu a práce s veřejným prostorem, na což se dá navazovat v pozdějším věku. Programy pro rodiče s dětmi pak většinou přinášejí prohloubení vztahu k architektuře u dětí, které již bývají motivovány prostředím rodiny a nejbližších, a zároveň otvírají příležitost k mezigeneračnímu dialogu.

Zdroje:
Fakulta architektury, Vysoké učení technické v Brně. Projekt Srozumitelná architektura. <https://fa.vut.cz/projekt/srozumitelnaarchitektura/>

Oprchalová, T. (2024, 9. května). Veřejný prostor je to nejcennější, i to učí Srozumitelná architektura už ve školce. archSPACE. <https://www.archspace.cz/verejny-prostor-je-to-nejcennejsi-i-to-uci-srozumitelna-architektura-uz-ve-skolce>

Sculpture Laboratory/Sochařská laboratoř [Facebook page]. Facebook. <https://www.facebook.com/sculpturelaboratory/>

Vysoké učení technické v Brně (2024). Metodika edukačního programu s ArchLabem pro MŠ. Fakulta architektury VUT. https://fa.vut.cz/projekt/srozumitelnaarchitektura/files/Metodika_MS_final.pdf

Zumthor, P. (2013). Promýšlet architekturu. Archa, s. 60.

bygningsmodellene sammen fra begynnelsen av, med vekt på å utvikle samarbeidsevner og øke kompetansen i romlig fantasi.

Reisen fra arkitektonisk modell til livet gjennom arkitektur

Anbefalingen til målgruppene (for lærere i barnegrupper og foreldre) om å kombinere det gjennomførte verkstedet med et besøk i Villa Tugendhat eller bare i hagen, gir en annen mulighet til å få erfaring med levende arkitektur. I tilfelle av et program utenfor Brno kan en arkitekturvandring rundt i byen med søkelys på romoppfatning og følsomhet for forholdet mellom materialer, rom og strukturelle løsninger i enkeltbygninger og byen som helhet være en passende erstatning. Målet med den pedagogiske prosessen er først og fremst å utdype opplevelsen av det arkitektoniske rommet, å skape et personlig forhold til arkitektur og styrke interessen for den.

Demokratisering og fordypning

ArchLabs undervisningsprogram for barnehage- og barneskoleelever gjør det mulig å utvikle arkitekturformidling på de første trinnene i utdanningen, noe som åpner for å demokratisere tilnærmingen til arkitekturfaget. Det gir videre mulighet til å ta det første skrittet mot å lære om og erfare arkitektur, ikoniske bygninger, byplanlegging og arbeid med det offentlige rom – for senere å kunne bygge videre på dette. Formidlingsopplegg for foreldre og barn fører vanligvis til et dypere forhold til arkitektur hos målgruppen; noe barna gjerne allerede er motivert for av miljøet rundt familien og sine nærmeste, samtidig som det åpner for dialog mellom generasjonene.

Kilder:
Fakulta architektury, Vysoké učení technické v Brně. Projekt Srozumitelná architektura. <https://fa.vut.cz/projekt/srozumitelnaarchitektura/>

Oprchalová, T. (2024, 9. mai). Veřejný prostor je to nejcennější, i to učí Srozumitelná architektura už ve školce. archSPACE. <https://www.archspace.cz/verejny-prostor-je-to-nejcennejsi-i-to-uci-srozumitelna-architektura-uz-ve-skolce>

Sculpture Laboratory/Sochařská laboratoř [Facebook page]. Facebook. <https://www.facebook.com/sculpturelaboratory/>

Vysoké učení technické v Brně (2024). Metodika edukačního programu s ArchLabem pro MŠ. Fakulta architektury VUT. https://fa.vut.cz/projekt/srozumitelnaarchitektura/files/Metodika_MS_final.pdf

Zumthor, P. (2013). Promýšlet architekturu. Archa, s. 60.

De enkelte delene av settet er merket slik at det er tydelig hvor hver del hører hjemme.

Jednotlivé části stavebnice jsou označeny, aby bylo jasné, kam který kus patří. Foto: Nela Ševčíková / Kruh, z. s.

Iveta Černá je historička architektury, od roku 2002 stojí v čele vily Tugendhat. Je absolventkou Fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně a studia dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Věnuje se problematice památkové péče o meziválečnou architekturu, zejména se zaměřením na technologické otázky. Během památkové obnovy vily Tugendhat byla členkou mezinárodní expertní poradní komise THICOM a koordinovala její činnost. Pravidelně odborně publikuje a přednáší na mezinárodních konferencích. Věnovala se i pedagogické činnosti na Fakultě architektury a Filozofické fakultě v Brně. Patří mezi zakládající členy DOCOMOMO International (1990), je členkou ISC/Technology sekce. Je spoluzakladatelkou Iconic Houses Network a členkou International Advisory Board. Je laureátkou Ceny města Brna za architekturu a urbanismus a rovněž Ceny Jože Plečnika.

Iveta Černá er arkitekturhistoriker og har vært leder for Villa Tugendhat siden 2002. Hun er utdannet ved Arkitekturfakultetet ved Det tekniske universitet i Brno og kunsthistoriske studier ved Det filosofiske fakultet ved Masaryk-universitetet i Brno. Hun arbeider med bevaring av mellomkrigsarkitektur, med særlig fokus på teknologiske spørsmål. Under restaureringen av Villa Tugendhat var hun medlem av den internasjonale rådgivende ekspertkommisjonen THICOM og koordinerte dens aktiviteter. Hun publiserer jevnlig og foreleser på internasjonale konferanser. Hun har også undervist ved Arkitekturfakultetet og ved Det filosofiske fakultet i Brno. Hun er en av stifterne av DOCOMOMO International (1990) og medlem av ISC/Technology-seksjonen. Hun er en av grunnleggerne av Iconic Houses Network og medlem av nettverkets International Advisory Board. Hun har mottatt både Byen Brno-prisen for arkitektur og urbanisme og Jože Plečnik-prisen.

Partnerství Muzea města Brna a Národního muzea umění, architektury a designu v Oslu

Samarbeid mellom Brno bymuseum og Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design i Oslo

Obě muzejní instituce pojií letitá odborná spolupráce na několika projektech a platformách.

Muzeum města Brna (MuMB) pečuje o kulturní dědictví města Brna i jeho širšího regionu a bylo slavnostně otevřeno v roce 1904. Jako příspěvková organizace města má ve správě movité dědictví, tj. sbírky, které jsou dokladem historického, stavebního a uměleckého vývoje Brna, ale i dědictví nemovité, zastoupené nejvýznamnějšími brněnskými památkami a turistickými cíli. Vedle dominanty města, hradu a pevnosti Špilberk, spravuje vilu Tugendhat, památku zapsanou na Seznam světového dědictví UNESCO. Dalšími stavebními akvizicemi jsou Měninská brána, poslední dochovaná součást městské fortifikace, revitalizovaná Arnoldova vila – Centrum dialogu s komunitní, kulturní a vzdělávací funkcí, a nově i funkcionalistická vila Wittal.

Vznik prvního Národního muzea v Norsku se datuje k roku 1837. Současné Národní muzeum (NaM) je zřízeno jako nadace, hospodařící se státním majetkem, a vzniklo administrativním sloučením Národní galerie, Uměleckoprůmyslového muzea, Muzea moderního umění a Muzea architektury v roce 2003. Nová monumentální budova NaM s expozicemi všech žánrů byla otevřena v červnu 2022. NaM je největším expozičním projektem a kulturním centrem v oblasti výtvarného a užitého umění ve Skandinávii a pyšní se nejrozsáhlejšími sbírkami umění, architektury a designu v Norsku. Muzeum spravuje také vilu Stenersen, která je považována za jeden z nejvýznamnějších příkladů norského funkcionalismu.

Disse to museumsinstitusjonene er knyttet sammen gjennom mange års faglig samarbeid om flere prosjekter og plattformer.

Brno bymuseum (MuMB) tar vare på kulturarven i Brno og regionen rundt, og ble stiftet i 1904. Som en av byens bidragsinstitusjoner forvalter MuMB både den bevegelige kulturarven, det vil si samlinger som vitner om Brnos historie, arkitektoniske og kunstneriske utvikling, og den faste kulturarven, representert ved Brnos viktigste kulturminner og turistmål. I tillegg til byens dominerende landemerke, Špilberk slott og festning, forvalter museet Villa Tugendhat, som står på UNESCOs verdensarvliste. Andre bygninger som er under bymuseets forvaltning, er Měnin-porten, den siste gjenværende delen av byens befestning, den revitaliserte Villa Arnold – et dialogsenter med en samfunns-, kultur- og formidlingsfunksjon – og nylig også den funksjonalistiske Villa Wittal.

Det første Nasjonalmuseet i Norge, Nasjonalgalleriet, ble grunnlagt i 1837. Det nåværende Nasjonalmuseet (NaM) er etablert som en stiftelse og ble opprettet gjennom en administrativ fusjon av Nasjonalgalleriet, Kunstindustrimuseet, Museet for samtidskunst og Arkitekturmuseet i 2003. Den nye monumentale museumsbygningen med utstillinger i alle sjangre ble åpnet i juni 2022. NaM er det største utstillingsprosjektet og kultursenteret for billedkunst og design i Skandinavia og huser de mest omfattende samlingene av kunst, arkitektur og design i Norge. På vegne

MuMB a NaM jsou díky vilám Tugendhat a Stenersen členy prestižního mezinárodního sdružení Iconic Houses Network, které představuje elitní výběr světové rezidenční architektury.

Prostřednictvím Fondů EHP a Norska, které kladou velký důraz na sdílení a výměnu zkušeností mezi donorskými a přijímajícími státy, se obě muzea podílela na několika projektech.

V roce 2016 bylo MuMB partnerem Židovské obce při projektu obnovy funkcionalistické synagogy Agudas Achim v Brně a podílelo se na aditivních kulturních aktivitách prostřednictvím výstavního projektu vily Tugendhat ve vile Stenersen.

Bilaterální projekt MuMB a NaM se v roce 2021 zaměřil na významná témata architektury počátku 20. století a byl završen workshopy a konferencí *Zrození velkoměsta a životní styl dlouhého století*. Tato aktivita byla i argumentační tematickou podporou pro nejvýznamnější projekt *Centrum dialogu – Záchrana a rehabilitace Arnoldovy vily*, ve kterém NaM sehrálo klíčovou roli hlavního a aktivního partnera MuMB. V průběhu památkové obnovy bylo kromě výměnných pobytů s workshopy uspořádáno mezinárodní sympozium *Zrození velkoměsta* s podtitulem *Ikony v ohrožení*, které organizačně i tematicky souviselo s celosvětovou konferencí ICOM Prague 2022.

Současný bilaterální projekt z roku 2024 vychází z bohatých zkušeností NaM s edukačními aktivitami a z minulých projektů, v nichž rezonuje téma architektury.

av eieren Statsbygg, forvalter museet også Villa Stenersen, som et av de viktigste eksemplene på norsk funksjonalisme.

Med villaene Tugendhat og Stenersen er MuMB og NaM medlemmer av det prestisjefylte internasjonale Iconic Houses Network, som representerer et eliteutvalg av verdens boligarkitektur.

Begge museene har deltatt i flere prosjekter gjennom EEA og Norway Grants (EØS-midlene), som legger stor vekt på deling og utveksling av erfaringer mellom giver- og mottakerland.

I 2016 var MuMB en partner for det Jødiske samfunnet i Brno i prosjektet for restaureringen av den funksjonalistiske Agudas Achim-synagogen, og deltok i tilknyttede kulturaktiviteter bl.a. gjennom en utstilling av Villa Tugendhat, som ble vist i Villa Stenersen i Oslo.

I 2021 fokuserte et bilateralt prosjekt mellom MuMB og NaM på viktige temaer i det tidlige 1900-tallets arkitektur. Prosjektet kulminerte i workshops og en konferanse med tittelen *The Birth of the Modern City and the Lifestyle of the Long Century*. Denne aktiviteten ledet også til, og utgjorde den tematiske begrunnelsen for, det viktigste samarbeidsprosjektet institusjonene imellom: *Centre of Dialogue – Rescue and Rehabilitation of Arnold Villa*, der NaM spilte en nøkkrolle som en viktig og aktiv partner for MuMB. I løpet av kulturminnerestaureringen ble det i tillegg til utvekslingsbesøk med workshops arrangert et internasjonalt symposium med tittelen *The Birth of the City* og undertittelen *Icons in Danger*, som var organisatorisk og faglig knyttet til den internasjonale ICOM-konferansen i Praha 2022.

Det nåværende bilaterale prosjektet fra 2024 bygger på Nasjonalmuseets rike erfaringer med pedagogiske aktiviteter og på tidligere prosjekter der temaet arkitekturformidling gir gjenklang.

Koncepce publikace
Publikasjonskonsept

Autorky textů
Forfattere

Editace a redakce
Redigering og redaksjonelt arbeid

Fotografie
Fotografier

Grafické zpracování a layout
Grafisk design og layout

Prepress

Jazyková korektura
Språklig korrektur

Překlady
Oversettelser

Tisk
Trykkeri

Náklad
Opplag

Papír
Papir

Vydalo
Utgitt av

1. vydání
1. utgave

Markéta Brhlíková, Iveta Černá, Ludmila Bílá Haasová

Markéta Brhlíková, Iveta Černá, Gudrun A. Eidsvik, Anna Carin Hedberg, Petra Hlaváčková, Andrea Kaňkovská, Jana Kaštánková, Mariken Kramer, Eli Solsrud

Barbora Benčíková, Michal Kolář, Veronika Svobodová

Barbora Benčíková / MuMB, Annar Bjørgli / NaM, Iveta Černá / MuMB, Petr Dvořák / MuMB, Andreas Harvik / NaM, Tomáš Hlaváček a Petra Hlaváčková / MuMB, Børre Høstland / NaM, Vidar Ibenfeldt / NaM, Michal Juříček / MuMB, Sindre Lundstrøm, Marco Magni, Mizuki Nakeshu / MuMB, Andrej Nechaj, Petr Odehnal / MuMB, Jitka Petřeková / MuMB, Eli Solsrud, Ellen Henriette Suhrke, Nela Ševčíková / Kruh, z. s., Andrea Bratrů Velnerová / MuMB, Ina Wesenberg / NaM, David Židlický / MuMB

Margarita Ryzhakova / Atelier Zidlicky

Milena Havlíčková / Atelier Zidlicky

Kateřina Havelková Štěpančíková, Gudrun A. Eidsvik, Ole Høeg Gaudernack

Jitka Jirásková, Pavel Jirásek

Tiskárna Helbich, a. s.

250 ks
250 eks.

Mondi Ofset

Muzeum města Brna, Brno 2024

ISBN 978-80-88631-21-7

Publikace vznikla v rámci grantu na bilaterální aktivity z Fondu pro bilaterální vztahy na programové úrovni (Fondy EHP 2014–2021). Partnery projektu jsou Muzeum města Brna a Národní muzeum v Oslu. Zprostředkovatelem programu je Ministerstvo financí ČR a poskytovatelem Ministerstvo kultury ČR.

Denne publikasjonen har blitt utarbeidet med støtte til bilaterale aktiviteter fra Fondet for bilaterale forbindelser på programnivå (EØS-midlene 2014–2021). Prosjektpartnere er Brno bymuseum og Nasjonalmuseet i Oslo. Det tsjekkiske finansdepartementet er programformidler, og Det tsjekkiske kulturdepartementet er leverandør.

MMZ Muzeum
města Brna

N_i Nasjonalmuseet

Island
Liechtenstein
Norway grants